

ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KIRIM SORUNUNDAN DONBAS SAVAŞINA RUSYA
UKRAYNA UZLAŞMAZLIĞI: SEBEPLER VE SONUÇLAR

Yüksek Lisans Tezi

Halit Burak UYANIKER

Ankara-2017

ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KIRIM SORUNUNDAN DONBAS SAVAŞINA RUSYA
UKRAYNA UZLAŞMAZLIĞI: SEBEPLER VE SONUÇLAR

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Halit Burak UYANIKER

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hasan ÜNAL

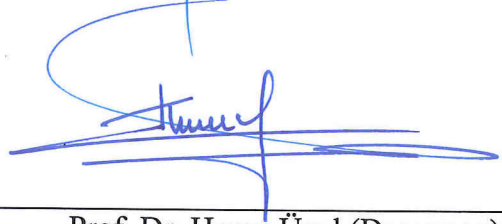
Ankara-2017

KABUL VE ONAY

Halit Burak UYANIKER tarafından hazırlanan "Kırım Sorunundan Donbas Savaşına Rusya-Ukrayna Uzlaşmazlığı: Sebepler ve Sonuçlar" başlıklı bu çalışma, 06.07.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Türel Yılmaz Şahin (Başkan)

Prof. Dr. Hasan Ünal (Danışman)

Prof. Dr. Hasan Ali Karasar

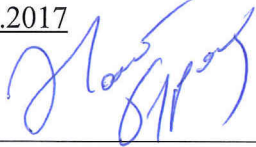
ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi beyan ederim.

06.07.2017

Halit Burak UYANIKER

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın oluőmasında önerileri ve kıymetli tavsiyeleriyle bana yol gösteren sevgili Hocam Prof. Dr. Hasan Ünal'a, üzerimdeki emekleriyle bugünlere gelmemde kendimi borçlu saydığım Ailem'e ve araőtırmalarımnda beni yalnız bırakmayan arkadaşlarıma ve dostlarıma teşekkür ederim.

ÖZ

[UYANIKER, Halit Burak]. [Kırım Sorunundan Donbas Savaşına Rusya Ukrayna Uzlaşmazlığı: Sebepler ve Sonuçlar], [Yüksek Lisans Tezi, Ankara [2017].

Tarih boyunca stratejik ve jeopolitik önemiyle Avrasya'nın en önemli coğrafyalarının başında gelen Ukrayna toprakları, kendi tarihinin en kritik dönemeçleri olan Turuncu Devrim ve Maydan olaylarıyla birlikte başlayan 'Avrupalılık' için protesto gösterilerine sahne olmuştur. Bu sürecin en büyük problemlerinden ilki; Rusya'nın Kırım'a müdahalesi olmuş ve bu gelişmenin arkasında yatan etkenlerin neler olduğu ise bu araştırma üzerinden tartışılmıştır. Ayrıca Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve Donbas çatışmalarındaki Rus yanlısı ayrılıkçılara yaptığı iddia edilen askeri destekle birlikte uluslararası bir krize dönüşen halihazırdaki olaylara bakıldığında, kaotik boyutu daha güçlü görebilmek mümkündür. Ancak Moskova-Kiev hattında yaşanan gerilimlerin, SSCB'nin dağılması ve akabinde Ukrayna Parlamentosu'nun 24 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlık kararı almasıyla birlikte başladığı gerçeğini göz ardı etmemek gerekir. Çok yakın bir zamanda gerçekleşen Rusya'nın Kırım'ı ilhakı, imzaladığı en az 4 ayrı yükümlülüğü yerine getirmemesiyle ve Batılı güçlerin sadece kısmi ekonomik yaptırımlarda bulunması, "Hukuk ve Egemenlik" kavramının sorgulanmasının aciliyetini ortaya koymasından önemlidir. Ukrayna'nın, egemenliğini sağlama için Hukuka ve Ahde vefa ilkesine güvenerek nükleer silahlarını ve türevlerini teslim etmesi, egemenliğini korumak yerine belki de savunmasız kaldığı için topraklarından olması "Güç ve Hukuk" kavramlarını sorgulatmasından dolayı isabetli bir yakın zaman belirgesidir. Araştırmanın amacı; Rusya'nın taraf olduğu uluslararası antlaşmaların yükümlülükleri doğrultusunda, tamamen aykırı olarak Ukrayna toprağını işgalini; egemenlik ve toprak bütünlüğünü ihlal etmesinin arka planında neler olduğu, NATO ve AB'nin genişlemesiyle; sınırlarına dayanıldıkça algıladığı tehdidi yaşamsallaştıran Rusya'nın, değişen dış politikasına hangi faktörlerin yol açtığını ve son olarak Ukrayna'nın, bir taraftan Rusya ile AB arasında bölgesel bir kısır döngüde, diğer taraftan Rusya ile Batı arasında küresel bir kıskaçın açmazında kalmasının tahrip edici etkilerini açıklayabilmektir.

Anahtar Sözcükler: Rusya Ukrayna Uzlaşmazlığı, Turuncu Devrim, Maydan Olayları, Kırım Sorunu, Donbas Çatışmaları.

ABSTRACT

[UYANIKER, Halit Burak]. [Russian-Ukraine Conflict from Crimean Problem to Donbas War: Reasons and Consequences], [Master Thesis, Ankara [2017].

Ukraine lands which have been at the forefront of the most important geographies of Eurasia with its strategic and geopolitical importance throughout the history, have witnessed the protest for 'Europeanship' which started together with the Orange Revolution and the Maydan events which are the most critical turning points of its own history. One of the biggest problems of this process was the intervention of Russia to Crimea and the factors behind this development have been discussed in this research. When the current cases which turned into an international crises together with the military support provided to the pro-Russia separatists in Donbas conflicts and the annexation of Crimea by Russia are considered, it is possible to see the chaotic dimension more strongly. However, it is necessary not to ignore the fact that the tensions in the Moscow-Kiev line began with the disintegration of the USSR and the subsequent decision of independence of the Ukrainian Parliament on 24 August 1991. It is important to reveal the urgency of questioning the concept of "Law and Sovereignty", the annexation of Crimea by Russia, its failure to fulfill at least four separate obligations, and the fact that Western powers are only in partial economic sanctions. To have Ukraine deliver its nuclear weapons and derivatives by relying on the principle of law and morality for securing sovereignty and to lose its lands for being defenseless is a timely near time due to the questioning of the concepts of "Power and Law". Purpose of the research is to explain the invasion of Ukraine land in contrary form and in accordance with the obligations of international treaties that Russia is party to, the background of the violation of sovereignty and territorial integrity, the factors leading the change in external policy of Russia which makes the threat vital with the expansion of NATO and the EU and finally the destructive effects of Ukraine becoming a global taciturn between Russia and the West and on a regional vicious circle between Russia and the EU.

Key Words: Russia Ukrainian Conflict, Orange Revolution, Maydan Events, Crimean Problem, Donbas Conflict.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	v
TABLOLAR DİZİNİ.....	vi
HARİTALAR DİZİNİ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ (KRİZİNİN) TARİHSEL KÖKLERİ.....	6
1.1. Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Kısa Tarihçesi.....	6
1.2. Sovyetler Birliği Döneminde Yapılan Düzenlemeler.....	11
1.3. Sovyetler Birliği'nin Dağılması ile Ortaya Çıkan Sorunlar.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN DAĞILMASI SONRASI RUSYA-UKRAYNA İLİŞKİLERİ: SORUNLAR VE FIRSATLAR.....	19
2.1. Turuncu Devrim'e Kadar Rusya-Ukrayna İlişkileri.....	19
2.2. Turuncu Devrim ve Rusya-Ukrayna İlişkileri Üzerine Etkileri.....	24
2.3. Yanukoviç-Putin Dönemi.....	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RUSYA-UKRAYNA İLİŞKİLERİNDE KRİZ.....	35
3.1. Maydan Olayları, Yanukoviç Yönetiminin Devrilmesi ve Sonrası.....	35

3.2. Rusya'nın Tepkisi: Kırım Olayları ve Kırım'ın Rusya ile Birleşmesi...	40
3.3. Donbas Çatışmaları ve Sonuçları.....	50
3.4 Mevcut Durum ve Muhtemel Senaryolar.....	58
SONUÇ.....	65
KAYNAKÇA.....	68
ÖZGEÇMİŞ.....	87

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AET: Avrasya Ekonomi Topluluğu

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (Organization for Security and Co-operation in Europe)

BDT: Bağımsız Devletler Topluluğu

COMECON: Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (Council for Mutual Economic Assistance)

DCFTA: Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşması (Deep and Comprehensive Free Trade Agreement)

DNR: Donetskaya Narodnaya Respublika (Donetsk Halk Cumhuriyeti)

ENP: Avrupa Komşuluk Politikası (European Neighbourhood Policy)

EOP: Doğu Ortaklığı (Eastern Partnership)

KEİÖ: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (Black Sea Economic Cooperation Organization)

KGAÖ: Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü

LNR: Luganskaya Narodnaya Respublika (Lugansk Halk Cumhuriyeti)

NATO: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Anlaşması Organizasyonu)

NPT: Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması (The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons)

PCA: İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması (Partnership and Cooperation Agreement)

PfP: Barış İçin Ortaklık (Partnership for Peace)

RSSC: Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

SBU: Slujba Bezopasnasti Ukraynu (Ukrayna İstihbarat Servisi)

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

USSC: Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

WTO: Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization)

YİS: Yeni İktisat Siyaseti

TABLÖLAR DİZİNİ**Tablo 1:** Doğu ve Batı Ukrayna'nın "ideal tip" profilleri

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1: Rus yanlısı ayrılıkçıların denetimindeki bölgelere ait tarihsel farklılıklar

Harita 2: Donbas bölgesindeki savaşın harita üzerindeki son durumu (4 Haziran 2017)

GİRİŞ

Avrasya coğrafyasının en önemli merkezlerinden biri olan Ukrayna’da gerçekleşen ve Kırım’ın ilhakıyla birlikte uluslararası bir krize dönüşen halihazırdaki olaylara bakıldığında kaotik boyutu daha güçlü görebilmek mümkündür. Ancak Moskova-Kiev hattında yaşanan gerilimlerin SSCB’nin dağılması ve akabinde Ukrayna Parlamentosu’nun 24 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlık kararı almasıyla birlikte başladığı gerçeğini de göz ardı etmemek gerekir. Öyle ki Ukrayna’nın bağımsızlığını kazanmasından hemen sonraki dönemine göz attığımızda özellikle üç temel soruna atıf yapabilmek mümkündür: “1-Karadeniz filosunun paylaşımı ve Kırım’ın hukuki statüsüne dair iki taraflı görüşmeler; 2-Ukrayna’da yaşayan Rus nüfusun azınlık haklarının tanınması ve geliştirilmesi; 3-Ukrayna’daki nükleer silahların sökülerek Rusya Federasyonu’na nakli”¹. Rusya ve Ukrayna; kendi aralarındaki ilişkileri hangi politik düzlemde geliştirebileceklerini özellikle 1991 sonrası yeterince bilemiyorlardı. Bu durum, ilerleyen dönemlerde tarafların birbirlerine yönelik tutumlarında belirli bir güven bunalımı yaşamalarını kaçınılmaz kılmıştır². Ek olarak Araştırmacı Randall Schweller’in dile getirdiği kavramsal çerçeveye bakıldığında, (güçler dengesi politikası; “ittifakları aktörlerin çıkarları ekseninde irdeleyen yaklaşım”) güçlü de olsalar, süper güçler verdikleri kararların sonuçlarına, yani çeşitli zorluklara ve diğer devletlerin karşı koymalarına hazırlıklı olmak durumundadırlar. Batı ve Rusya’nın arasındaki çekişmede baskılanan taraf olan Ukrayna, kendi iç politikasındaki krizlerinin yansımalarını ise dış politikasında Batı ve Rusya arasında sürekli bir seçim yapma zorunluluğundaki sarmalda bulmaktadır³.

Ukrayna bağımsızlığını kazandıktan sonra ülke içerisinde birçok siyasi istikrarsızlık, ekonomik krizler ve doğu-batı bölünmüşlüğü, politik açıdan ayrılıkçılığın yükselmesindeki başlıca nedenler olmuştur. Ukrayna’nın “Avrupalılık” kimliğinin bir göstergesi olan AB üyeliği, Rusya’ya karşı bir

---

¹ Erhan Büyükkakıncı, “Bağımsızlık Sürecinde Rusya-Ukrayna İlişkileri”, **Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna**, der. Erhan Büyükkakıncı, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004, ss. 409-410.

² Erhan Büyükkakıncı, **a.g.e.**, s. 402.

³ Mehmet S. Dilek, “Rusya Federasyonu’nun Kırım Hamlesine Analitik Bakış”, *Turkish Studies*, Sayı: 14, 2015, ss. 245-272.

alternatif ve aynı zamanda bir kozdur. AB üyesi olmak ve Batı'nın somut bir parçası haline gelme isteğinin tavan yaptığı nokta Turuncu Devrim olmuştur. O Süreçte yapılan seçimlerde adaylar değil, Batı ve Rusya oylanmıştır demek daha gerçekçi bir ifade olacaktır. Turuncu rüzgar fazla sürmeyecek yerini Rus Mavisi'ne bırakacaktır. Nitekim, yaşanan kaotik süreç, ekonomik kriz, yolsuzluk savlarıyla Turuncu Hükümete yönelen eleştiri okları, AB'nin Rusya'dan dolayı Ukrayna politikalarında sergilediği çekişen tavrı ve tam üyelik konusunda Ukrayna'yı hüsrana uğratması, 2010 seçimlerinde Yanukoviç'in iktidara gelmesine yol açmıştır. İkinci ve en sert kritik gelişme ise Yanukoviç'in AB ile ortaklık anlaşmasını imzalamaması üzerine Batı yanlısı Ukraynalıların protesto gösterileriyle anılan Maydan olayları olmuştur. Bu gösteriler sonucunda Yanukoviç ülkeyi terk etmiş ve yeniden Batı yanlısı hükümet iş başına gelmiştir. Maydan olaylarının tetiklediği Ukrayna'daki şiddeti sert dille eleştiren Rusya, olayların Donbas ve Kırım'a sıçraması üzerine yakın çevre politikasıyla alanını tam denetimde tutmak adına ilk önce Kırım'ı ilhak etmiş daha sonra da Donbas bölgesindeki ayrılıkçılara silah ve araç-gereç yardımıyla bulunduğu iddia edilmekte olsa da Rusya şimdiye kadar bu tür suçlamaları kabul etmemiştir. Bu gelişmelerin ışığında Rusya, Uluslararası alanda zor duruma Batı'nın yaptırımlarıyla girmiş bulunmaktadır. Tüm sıkıştırmalara ve yaptırımlara rağmen Rusya geri adım atmamıştır. Belki de Rus yanlısı politikalar güden bir hükümetin Ukrayna'da başa geçmesi halinde Rusya, Kırım ve Donbas konusunda beklenmedik bir hamlede de bulunabilir.

Bu bağlamda Rusya ve Ukrayna ilişkilerini Torbakov şu şekilde özetleyerek; “Ukrayna- Rus ilişkileri ve rekabeti Ukrayna seçkinlerinin sürekli kaçmaya çalıştığı ancak emperyal doğulu kardeşinin kendisini sarmalamasından nasıl kaçamadığını anlatan kederli bir destan olarak da nitelendirilebilir” gözlemiyle, iki ülke arasındaki ilişkilerin ve uzlaşmazlıkların en isabetli tanımlamalarından birini yapmıştır⁴.

---

⁴ İgor Torbakov, “Rusya'dan Ayrı ya da Rusya'nın Bir Parçası Olarak: Ukrayna-Rusya İlişkilerinin Kederli Bir Destanı”, çev. Işık Kuşçu, Avrasya Dosyası, Cilt: 6, Sayı: 4, 2001, s. 301.

Araştırma Problemi ve Soruları

AB ve NATO'nun Rus "yakın çevresinin" ilgi alanına giren Ukrayna ile ilişkilerini derinleştirmesi Rusya'yı rahatsız etmiş ve bu kriz 2014 yılında Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesiyle sonuçlanmıştır. Bu müdahale Doğu Ukrayna'nın işgaliyle birlikte Kırım'ın ilhakına kadar gitmiştir. Bu noktadan hareketle, bu araştırmanın odaklandığı sorular şu şekildedir:

Budapeşte Memorandumu(1994), Ukrayna'nın bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğünün garanti altına alındığı uluslararası bir belge niteliği taşımasına rağmen, Kırım'ın Rusya'ya bağlanması ve Rusya'nın Donbas'taki ayrılıkçılarla ilişkisini nasıl açıklayabiliriz? Ayrıca Ukrayna, uluslararası kartların yeniden dağıtılmasıyla nasıl bir sarmala konumlandırılmıştır? Bu sarmalın nedenleri nelerdir ve sonuçları Ukrayna'ya nasıl yansımıştır?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Rusya'nın taraf olduğu uluslararası antlaşmaların yükümlülükleri doğrultusunda tamamen aykırı olarak Ukrayna toprağını istilasını ve işgalini; egemenlik ve toprak bütünlüğünü ihlal etmesinin arka planında neler olduğu, NATO ve AB'nin genişlemesiyle; sınırlarına dayandıkça algıladığı tehdidi yaşamsallaştıran RF'nin değişen dış politikasına hangi faktörlerin yol açtığını açıklamaktır. Araştırmanın bir diğer amacı; Ukrayna'nın, bir taraftan Rusya ile AB arasında bir bölgesel güç mücadelesine, diğer taraftan Rusya ile ABD arasında küresel bir rekabetin enstrümanı olarak açmazda kalmasının tahrip edici etkilerini açıklayabilmektir.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasında uluslararası hukukun yaşadığı kronik krizin yeni bir örneği olması bakımından önemlidir. Bu araştırmanın gerek geçmişte gerek bugün yaşanan bu tür krizler dikkate alınarak doğru mekanizmalar oluşturulmadığı ve mevcut BM yapısı devam ettiği sürece, benzeri oldu bittilerin gelecekte de yaşanmaya devam edeceği ve uluslararası toplumun gücü olanın

dilediği şekilde davranma hakkını kendinde gördüğü bir kaos alanı olarak kalmaya devam edeceği konusunda yol göstereceği umulmaktadır. Ayrıca BM Anlaşması'nın kabulüyle birlikte bir devletin diğer bir devlete karşı tek taraflı kuvvet kullanması veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunması hukuka aykırı kabul edilerek yasaklanmıştır. Rusya'nın Kırım'ı kendisine bağlaması ve Donbas çatışmalarının Uluslararası hukuka aykırılığı ve insan haklarının görmezden gelinmesi konusunda bu bölgede yaşanan gelişmelerinde kısıtlı araştırma yapılmış olmasından dolayı ayrı bir öneme sahiptir.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışmanın kapsamını Rusya'nın Kırım'ı egemenliği altına alması ve Donbas'taki çatışmalar oluşturmaktadır. Bu müdahalenin seçilmesindeki neden; Uluslararası sözleşmeler ve hukukun göreliliğinden yola çıkarak bağımsız ve göreliliği güçsüz olan Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün büyük bir kısır döngüde yer almasıdır. Çalışma, 2014 yılında Rusya'nın Kırım'a müdahalesi, Donbas ayrılıkçılarına verdiği gizli destek ve onun öncesinde meydana gelen gelişmeler (Turuncu Devrim-Maydan olayları) doğrultusunda Rusya'nın Ukrayna müdahalesinin arkasında yatan etkenleri incelemeyi hedeflemektedir. Literatür araştırması yapıldığında müdahaleye sebep olarak dış Ruslar, enerji güvenliği, jeopolitik faktörler, Rus milliyetçiliği, tarihsel bağlar, Kırım ve Karadeniz Filosunun önemi, Batı-Ukrayna yakınlaşması gibi etkenler karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Uluslararası hukuka aykırılık bağlamında nitel araştırma yaklaşımlarından anlamacı bilim felsefesinden ve vaka çalışması yönteminden yararlanılacaktır. Bu yöntemlerin seçilmesindeki amaç; Dilthey'a göre, insan da insanın içinde olduğu yaşam da tek bir nedenle açıklanamayacak kadar karmaşıktır. Bu çok ögeli karmaşık yapıyı anlamak, ancak bütünü bütünlüğünün gözden kaçırılmayacağı bir bakışla olanaklıdır. Bu nedenle, insanı bilen bir varlık olmasının ötesinde, irrasyonel yönleriyle birlikte bütünselliğinde değerlendirmek gerekir. Bu bütünsellik çerçevesinde; Rusya Bilimler Akademisi ve Ukrayna Ulusal Güvenlik Bilgi Analiz Merkezi, Devlet ve Dışişleri Bakanlığı resmi internet siteleri, uluslararası

kuruluşların ve AB'nin yayınladığı ilerleme raporları, deklarasyonlar vs. gibi kaynakları; kullanılacak olan anlamacı yöntemin en önemli basamaklarını oluşturmaktadır. Bu birincil kaynakların yanı sıra, bilimsel makaleler ve kitaplar gibi ikincil kaynaklardan da yararlanılmıştır. Bununla birlikte, araştırmanın son dönemdeki gelişmeleri ve olayları da içermesi nedeniyle; gazete haberlerinden, üst düzey devlet yetkililerin beyanatlarından da yararlanılmıştır. Belge çözümlemesi yapılırken, ulaşılan veriler tezin bölümlerine göre sınıflandırılarak yorumlanmıştır.

Bu araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde; Rusya Ukrayna ilişkilerinin tarihsel kökleri, uzlaşmazlığın nedensel kökenleri, Sovyetler Birliği döneminde ilişkilerde yaşanan gelişmeler ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan bilinmezliklerdeki açmazlara ve sorunlara yer verilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde; Turuncu Devrim temel dayanak noktası alınarak devrim öncesi ve devrim sonrasındaki Rusya Ukrayna ilişkilerindeki sorunlara ve fırsatlara değinilecektir. Ayrıca Uluslararası Batılı girişimler ve Ukrayna iç politikasındaki sorunlar irdelenecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; Rusya Ukrayna ilişkilerinde ortak tarihin en şiddetli krizleri incelenecektir. Maydan olaylarını takiben Batı yanlısı Kiev Hükümetine karşı Kırım ve Donbas'taki Rus yanlısı Ukrayna vatandaşlarının ayaklanmaları sürecinde baş gösteren çatışmalar ve sonrasında Rusya'nın tepki olarak Kırım'ı egemenliği altına alması, ayrıca Donbas'taki ayrılıkçılara destek verdiği iddiasının genel bir değerlendirmesi yapılacaktır. Batı'nın ise bu duruma tepki olarak yaptırımları devreye sokması ve uluslararası hukukun yaşanan olaylarla ilgili muğlak duruşu irdelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ (KRİZİNİN) TARİHSEL KÖKLERİ

1.1. Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Kısa Tarihçesi

Çok köklü bir geçmişe sahip olan Rusya-Ukrayna ilişkilerinde, Ruslar 882 yılında kurulan Kiev Knezliğini modern tarihlerin başladığı yer olarak kabul etmektedirler⁵. Kiev Vladimir tarafından kurulmuştur ve o dönem Ruslar⁶ için çok önemli bir merkez haline gelmiştir⁷. Kent dönem dönem birçok farklı tehditle karşı karşıya kalmış bunların başında ise doğu kaynaklı Türk akınlarıdır. Slavların tam manasıyla Karadeniz havzasına egemen olamamasının nedenleri arasında güneyden gelen Bizans ve doğudan gelen Türk akınları (Hazar, Kıpçak) da gösterilebilir.

Bu zaman zarfında, Türklerin Slavlarla anlaşmalı ilişkiler ortaya koydukları da olmuştur. 988 yılında Ortodoks Hristiyanlığı kabul eden Slavlar bu tarihe kadar zaman zaman Türklerle beraber Bizans'a yönelik ittifaklar kurmuş olsalarda o tarihten sonra ilişkiler değişmiştir. Slav coğrafyasının oluşması, Ortodoksluğu benimsedikten sonra ulus birliğinden ve dinsel-mezhepsel birlikteliğin de ortaya çıkardığı bir bilincin gelişmesine de katkı sağlamıştır. Ayrıca, zaman içerisinde, 1200 yılından başlayarak, Kiev Knezliği'nde baş gösteren iç karışıklıklar, diğer Knezliklerle olan birlikteliğin sona ermesiyle neticelenmiştir⁸. Bu durum, sonuç olarak kırılmalıya yol açmış ve 1220'li yıllarda başlamış olan Moğol-Tatar yayımlarıyla birlikte Slavları çok riskli durumlara sokmuştur. Tüm bu süreç 14.Yüzyılın bitimine dek devam edecek olan Moğol-Tatar egemenliği

⁵ Aleksandr Dugin, **Proekt Evraziia**, Yauza, Moskva, 2004, ss. 5-11.

⁶ Rus sözcüğü Varg kavimlerini adlandırmada kullanılmıştır ve özellikle Güney Rusya'nın Karadeniz kıyılarıyla Dnyepir nehri boyunca yerleşmişlerdir. Rus kelimesi arazi olarak Rusya'yı aynı zamanda ise halk olarak da Rusları nitelemek için söylenmiştir. Coğrafi açıdan bakıldığında Rus deyiimi 900-1000'li yıllarda Kiev kentini kuşatan Orta Dnyepir için adlandırılmıştır. 12. ve 13. Yüzyıllarda sözcüğün anlamı giderek genişlemiş olup Doğu Slavların yaşamış olduğu diğer toprak parçalarını da içerisine almıştır. Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar**, 2. Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987, ss. 3-17.

⁷ Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar**, 2. Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987, ss. 3-17.

⁸ Ömer Göksel İşyar, "Avrasya'da Devletlerin Şekilleniş, Yükseliş ve Düşüş Süreçleri: Türk ve Rus Örnekleri", USAK, Cilt: 3, Sayı: 6, 2008, s. 113.

ile sonuçlanmış ama yine de bu istila yeni bir merkezin doğmasına ve Rus canlanmasının önüne geçememiş olup Moskova Knezliğinin tarih sahnesinde yerini almasıyla sonuçlanmıştır⁹. Moğol-Tatar (Kıpçak Türkleri) egemenliğinin Rus ve doğal olarak Ukrayna'nın devlet yönetimi, kültür ve tarihinde önemli bir yere sahip olduğunu kabul etmek gerekir¹⁰. Rus tarihi üzerine birçok farklı tartışmalar olsa da bunlardan ikisi daha çok ön plana çıkar. İlk görüşe göre, ortaçağ Kiev Rus'u (Kievskaya Rus) Varegler tarafından kurulup Rus tarihi ve devletinin kökenini oluşturmuştur¹¹. Bir diğer bakış açısıysa Rus tarihçilerin (Trubetskoy gibi) bu toprak parçasının görmüş olduğu esaret ve tarihsel işgallerin tesiriyle, Kiev Rus'u da içerecek bir biçimde fakat onu merkeze koymadan, Rus devletinin geçmiş kodlarını Altın Orda devleti ve Moğol İmparatorluğu özelinde, bu iki devletin en büyük mirasçısının Ruslar olması gerektiğini açıklamaktadırlar. Bu sınırlar içerisinde, hem Altın Orda hem de Moğol-Tatar izdüşümünde bakıldığında esareten kurtulma ve bağımsızlık açısından asıl kritik dönemecin aslında bu olmadığını, bir başka deyişle Moskova Prensiği'nin büyük etkinliğinin başladığı yerin tam da Altın Orda topraklarının büyük bir çoğunluğunu istila etmesiyle birlikte bir nevi Çar'ın, Tatar Han'ının yerini alması olmuştur¹².

Bu çerçevede, Rus karakterinin şekillenmesinde büyük etkiye sahip olan Kazan-Altın Orda devri, çok geniş bir biçimde yayılarak ikiye ayrılmış Moğol-Tatar İmparatorluğu'nun doğu-batı tarafında iki bölümüdür ve ayrıca Moskova Prensiği'nin doğduğu zamanla eş değerdir. Altın Orda'nın egemenliğine Moskova Prensiği son vermiştir, bu devrin bitmesine 14. yüzyılın son çeyreğinde başlayan Timur akınları neden olmuştur¹³. Altın Orda'nın varisleri Tatarlar bu gelişmeden sonraki periyotlarda Kırım yarımadasına yerleşmiş ve daha sonra da Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlı'nın kontrolüne ayrıcalıklı ve otonom bir biçimde

⁹ Sadettin Gömeç, "Kırım Bölgesinde İlk Türkleşme Faaliyetleri", T.C. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı Avrasya Etüdüleri, Sayı: 35, 2009, s. 70

¹⁰ Ömer Göksel İşyar, **a.g.e.**, s. 119.

¹¹ Meşdi İsmayılov, **Avrasyacılık: Mukayeseli Bir Okuma, Türkiye ve Rusya Örneği**, 1. Basım, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2011, s. 44.

¹² Meşdi İsmayılov, **a.g.e.**, s. 50.

¹³ Ömer Göksel İşyar, **a.g.e.**, s. 115.

girmişlerdir¹⁴.

Moskova Knezliği (Prenslığı), ilk olarak III. İvan devrinde Çarlık Rusya deyimini almıştır. Ek olarak bu dönemde Karadenize ilerlemek için Altın Orda bölgesine yani doğu ve Hazar topraklarına doğru genişlemiştir. Ruslar bu bağlamda, 1554'te Astrahan'ı Rus Kazakları desteğiyle topraklarına katmıştır ve daha öncesindeyse Kazan'a 1552'de egemen olmuşlardır¹⁵. Rusların artık Osmanlı için tehlikeli olmaya başlayacağını göstergesi 1637'de kısa süreli de olsa Azak Kalesini almalarıyla birlikte Ukrayna'nın sağ yakasına yerleşmiş olmalarıdır. Bununla birlikte, Moskava'nın kendisini daha güvende hissedebilmesi için Smolensk bölgesini 1654 yılında batı tarafından tehdit olan Lehlerle yaptıkları savaşta kazanarak güneye yönelmiş daha doğrusu Ukrayna'nın sol yakasına ilerlemesini başlatmıştır. Ayrıca Leh tehdidinden dolayı Rus Kazaklarının yönetimindeki Ukrayna (Kiev) Çarın kontrolüne girmek istemiş ve 1654'te Pereyaslav Anlaşmasıyla Rus Çarının egemenlik alanına katılmıştır. Yalnızca sonraları on üç yıl sürmüş olan Rus-Leh savaşları Ukrayna'nın her iki devlet arasında bölünmesine neden olmuştur. Savaş sonunda yapılan Andrusova Barış Anlaşmasıyla Ruslar, sol Ukrayna'yı ve Kiev kentini yönetimine katmıştır. Bu durumda Kiev ve etrafındaki dar alanın Moskova yönetiminde kalmasıyla Ukrayna'nın sağ yakası Ruslar açısından tehdit edilecek bir bölge olmuştur¹⁶. Osmanlı-Rus ilişkisi de böylelikle başlamıştır ve Rusların Ukrayna sağ yakasına yayılma istek ve arzusundan dolayı iki devlet savaşa girmiş (1676-1681) aralarında yapılan ilk anlaşma özelliğine sahip olan Bahçeşehir Anlaşmasını imzalamışlardır. Bu anlaşmaya göre Dnyepir sınır kabul edilerek Ukrayna'nın sağ yakası Osmanlılara sol yakası ise Ruslara bırakılmıştır¹⁷.

Rusya ve Ukrayna ilişkilerinde önemli bir paydaya sahip olan bir başka bölge ise Kırım yarımadasıdır. Hem Rusya hem de Ukrayna için çok önemli bir toprak parçasıdır ve ortak geçmişin büyük izlerini, hatıralarını taşıyan bu alan Rusların

¹⁴ Serhat Kuzucu, "II. Katerina Dönemi Osmanlı-Rus İlişkilerinde Kırım", Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı: 185, 2010, s. 108.

¹⁵ Mehmet Saray, **Rus İşgali Devrinde Osmanlı Devleti İle Türkistan Hanlıkları Arasındaki Siyasi Münasebetler (1775-1875)**, 1. Basım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, ss. 3-15.

¹⁶ Akdes Nimet Kurat, **a.g.e.**, ss. 233-236.

¹⁷ Selim Hilmi Özkan, "XVII. Yüzyılın Sonları ile XVIII. Yüzyılın Başlarında Osmanlı-Rus İlişkileri ve Karadenizin Güvenliği Meselesi", Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 14, 2007, s. 49.

egemenlikleri altına girmesiyle bölge politikası ve stratejisi adına bir dönüm noktası olmuştur. Bu oluşan durumun her iki devleti nasıl etkilediğine bakmak, aynı zamanda Ukrayna ve Rusya için Kırım'ın geçmişini ve bu ele geçirmeye giden süreç ve metotların neler olduğunu tarihsel açıdan kısaca analiz etmek büyük önemdedir.

Kırım, Hacı Giray tarafından 15. Yüzyıl başlangıcıyla kurulmuş ve Altın Orda'nın dağılan parçalarından birisi olmuştur. Osmanlı Devleti'ne Mengli Giray'ın başvurması neticesinde Fatih Sultan Mehmet zamanında Kırım Osmanlı toprakları haline gelmiştir. Çok önemli stratejik yararlar katabilen bir toprak parçası olan Kırım, Karadeniz'in Osmanlı gölü olarak tarihe geçmesini sağlamıştır. Kırım, o dönem itibarıyla Ruslar tarafından kuzey, doğu ve batı çevrelerinden sarılmış bir şekilde ortada kalmış tek bölge olmuştur. Bu açıdan bakıldığında ise ilhak sürecindeki kırılma noktasının göstergesi 1700 yılında Rusların, Kırım'ın kuzey doğusunda bulunan Azak kalesini Osmanlı'ya karşı oluşturulan kutsal ittifakla birlikte ele geçirmeleri olmuştur¹⁸. Bu sonucun ortaya koyduğu belirtiler arasında İstanbul Anlaşmasının hükümleri açık bir şekilde Kırım ilhakının yaklaştığını ya da artık daha kolay olduğunu aktarmaktadır. Anlaşmaya göre, Rusların Kırımlılara her yıl verdikleri vergiler kaldırılırken, Rusya içlerine Kırım akınları yasaklanır ve en önemli son madde ise Kırım'ın girişi olan Azak Kalesi'nin Ruslara bırakılması olmuştur¹⁹.

1762'ye gelene dek, Ruslar II. Katerina'ya tacı giydirmeden önce, birçok akına sahne olan Kırım Hanlığı bunları püskürtmeyi başarabilmiş fakat o tarihten sonra II. Katerina dönemiyle birlikte, Karadeniz hakimi Osmanlılara ve Batı Ukrayna bölgesinin egemeni Polonyalılara karşı, ilhak politikasının yanında, yayılma konusunda da akıllı çözümler üretilmeye başlanmıştır. Bu durumdan hareketle Çariçe, Polonya'da çıkan taht kavgaları ve iç huzursuzlukları kullanmak için Lehlerin iç siyasetine karışarak sadık bir kralı başa geçirtmiştir ve böylece Lehistan kolayca kontrol altına alınmıştır. Bu değişiklik Osmanlı-Rus ilişkilerini daha da

¹⁸ Sinan Yüksel, "Rusların Karadeniz Yönünde Yapmış Oldukları İlk Yayılma Faaliyetleri (18. Yüzyılın Başlarına Kadar)", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 28, Nisan 2013. ss. 101-116.

¹⁹ Akdes Nimet Kurat, **a.g.e.**, ss. 255-256.

açmaz sokmuştur. Osmanlı-Rus savaşının başlama nedenlerinden biri de, Ruslara başkaldıran Lehlerin Osmanlı topraklarına sığınmaları olmuştur²⁰. Osmanlı Devleti'nin aldığı yenilgi üzerine oluşturulan Küçük Kaynarca Anlaşması²¹ (1774) pratikteki birçok dezavantajının yanı sıra, politik sonuçları bağlamında ise geri dönülemez nitelikte olmuştur. Anlaşmanın üçüncü maddesinde yer alan, Kırım'a bağımsızlığın verilmesi, hanlarını kendileri seçebilmesi ve son olarak sadece dini yaşam açısından Kırım'ın Osmanlılara tabi olmaları kararına varılmıştır²². Bağımsızlığını kazandıktan sonra Kırım'da başa Sahib Giray Han geçer ve toplum baskısına dayanamayıp halkın Osmanlı'ya bağlanma isteğini gerçekleştirmek adına İstanbul'a gitse de Osmanlı anlaşma kararlarına ters düşmemek için Hanı eli boş gönderir. Ruslar çok köklü bir plan olan Kırım'ı topraklarına katma düşüncesini derinlemesine işlemiş, ayrıca uzun yıllar süresinde politik ve askeri koşulların oluşmasının ardından ilk uygun durumda Kırım'ı ilhak etmiştir. Sahib Giray'ın İstanbul dönüşünde iç karışıklıklar baş göstermiş ve bu durum onu tahtından etmiştir. Yeni Han 1775'te Devlet Giray olurken, Çariçe bu esnada süreci iyi değerlendirme adına Şahin Giray'ı uygun zamanda tahta çıkarmak için fırsat gözetmiştir. Şahin Giray; çok uzun olmasa da birkaç sene Çariçenin sarayında kalarak gelenek ve göreneklere göre yetişmiş, en azından Rus kültürüne tanışık bir prensi (giraydı). Bu durumdan hareketle Ruslar, Devlet Giray tahta çıktığında karşısına Şahin Giray'ı çıkararak tahta istekli olduğunu göstermesini istemiştir. Toplumsal başkaldırıları düzenleyen Ruslar, Osmanlı'dan istediği desteği ve yardımı alamamış olan Devlet Giray'ın yerine idareyi ele geçiren Şahin Giray'a, hedefe uygun bir biçimde desteklerini vermişlerdir. İlerleyen dönemlerde, Ruslar kamuoyunu yönlendirmek için kendi parmaklarında olan yönetimi, askeri bir darbe ve iç siyasete karışma fırsatlarını oluşturma adına birçok çalışma yapmış ve bunun sonucunda kendi yönetimini tekrar kendi eliyle boyunduruk altına alarak Kırım'ın ilhakını

²⁰ Serhat Kuzucu, **a.g.e.**, s. 110.

²¹ Osmanlı Ortodoksları üzerindeki koruma hakkının Ruslara teslim edildiği varsayılan 7 ve 14. maddeler büyük oranda kötüye kullanılmış ve her ne kadar münakaşa konusu yapılmış olsa da Çarlık Rusya'nın bilerek hatalı yorumlamış olduğu artık tarihsel bir gerçek olarak benimsenmektedir. Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca Antlaşması", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara, 2002, s. 527.

²² Osman Köse, "Kırım'ın Ruslar Tarafından İşgal ve İlhak Edilmesi", **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Ed. Güler Eren, Cilt: 18, Ankara, 2002, s. 466.

tamamlamıştır²³. Çok zekice çalışmanın ve sabırlı bekleyişin ardından Ruslar, 1784'te Kırım'ı egemenliği altına almış ve bunun üzerine Osmanlı Devletini ilhakı kabul etmek zorunluluğunda bırakan, Aynalıkavak Anlaşması (Tenkihnamesi) imzalanmıştır²⁴.

Çarlık Rusya Kırım'ı topraklarına bağladıktan sonra, Rus nüfusu, Kiev ve etrafında kalan bölge, Kırım yarımadası ve Hazar'a kadar çevrelenen Kafkas topraklarına genişlemiştir. Sonuç olarak Kiev'in Rus egemenliğine 1654 yılında tekrar katılması ve bunun yanı sıra 1784'te Kırım'ın da Kiev ve Tatar mirası olarak kurulması; coğrafi, kültürel, politik ve tarihsel mirasın meydana gelme süreci, ciddi başlangıç ve dönüm noktalarını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, Çarlık Rusya Bolşevik Devrimi ile 1917'de yıkılmış ve ardından yeni bir deneyim, dönem ve tarihi süreç başlamıştır²⁵.

1.2. Sovyetler Birliği Döneminde Yapılan Düzenlemeler

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB); batıda Baltık Denizi, doğuda Pasifik Okyanusu, güneyde Karakum Çölü ve kuzeyde Kuzey Kutbu'na kadar 22,4 milyon kilometre karelik büyük bir alana egemen olmuş ve ayrıca 286,7 milyonluk nüfusuyla dünya genelinde 3. sırada yer almıştır²⁶. Çarlık Rusyası için, Almanya ile varılan Brest-Litovsk Anlaşmasıyla (Mart 1918) I. Dünya Savaşı son bulmuştur. Bolşeviklerin İmparatorluk genelinde idareyi ele almaları ise iç karışıklıklar (savaş) ve dış etkiler nedeniyle 1922 yılında gerçekleşmiştir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin 30 Aralık 1922'de ancak, Federasyon olarak kurulması sağlanmıştır. SSCB ilk etapta 4 cumhuriyetten meydana gelmişken, 1936'da bazı yönetsel değişikliklerle cumhuriyet sayısı 12'ye yükselmiş; II. Dünya Savaşı esnasında ele geçirilen Baltık cumhuriyetleriyle birlikte sayı 15'e çıkmış ve SSCB 1991'e dek 15 cumhuriyetten oluşmuş, teoride federal, pratikte ise üniter bir devlet olarak varlığını

²³ Osman Köse, **a.g.e.**, s. 470.

²⁴ Alper Başer, "Kırım'da Rus Kolonizasyonu", Karadeniz Araştırmaları, Cilt:6, Sayı:24, 2010, s. 29.

²⁵ Ömer Ç. Tecer, "Jeopolitik ve Tarihsel Bir Rekabet Sahası Olarak Ukrayna ve Dış Politika Parametreleri", Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 4, 2014, ss. 97-125.

²⁶ Mehmet Gürbüz ve Murat Karabulut, "SSCB'nin Dağılmasıyla Bağımsızlığına Kavuşan Ülkelerde Sosyo-Ekonomik Benzerlik Analizi", Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig Dergisi, Sayı: 50, 2009, s. 2.

devam ettirmiştir²⁷.

Sovyetler perspektifinden Rusya-Ukrayna ilişkilerine bakıldığında, Ruslar için tampon bölge olan Ukrayna toprakları “Sınır ülkesi” anlamına gelmektedir. Beyaz Ruslar ve Ukraynalıları da içeren “büyük Rus ulusu” tasarıları, Ruslar adına her zaman olagelmıştır. Bu duruma yanıt olacak şekilde ise Ukraynalı politikacılar da kendi geçmişi, dili ve kültürüyle tek başına (bağımsız) bir ulus; Ukrayna ulusu kurma çabalarına girişmişlerdir²⁸. Ukraynalı elitler ve aydınlar toplumu, ulusal bir meclis (Rada) kurma kararına varmış ve başkanlığa Mykhailo Hruşevski getirilmiştir²⁹. Avrupa güçleri, 1918’de Ukrayna bağımsızlık hareketlerini tanıması için Bolşeviklere baskıda bulunmuş ve ayrıca başkentinin Kiev olacağı, Galiçya, Bukovina ve Chelm topraklarını da kapsayan yeni bir cumhuriyetin oluşmasını istiyorlardı. Bu arzularının getirisiyle, yeni devletin buğdaylarının bir kısmına Almanya ve Avusturya kendileri için sahip olmayı umuyorlardı. Açıkçası Rada, bu talepleri karşılayamamış ve bu sebepten dolayı bağımsızlık yanlıları, yerini Skoropadski yönetimine bırakmış oldular. Tüm bu yaşananlardan sonra bile, Ukrayna yönetimleri bu dönem zarfında hiçbir şekilde Kiev’de toplanamamıştı³⁰. Ortodoks Ukraynalılar ve Bolşeviklerle uyumsuzluk yaşayan Uniatların³¹ büyük bir kısmının yaşadığı bölge olan Batı Galiçya’da Kasım 1918’den sonra ayrı bir Ukrayna yönetimi ortaya çıkmıştır³². Orta Avrupa kültüründen etkilenen bu alan uzun yıllar Avusturya-Macaristan boyunduruğu altında kalmıştı. Bu nedendendir ki, politik açıdan Batı yanlıydılar. Ukrayna 1919 ortalarına kadar Polonyalılarla çalışma ortaklığı kuran S. Petliura yönetiminde olacaktı. Sosyalist milliyetçi Petliura’nın gelişiyle H. Skoropadski dönemi de son bulmuştu³³. Sonuç olarak,

²⁷ Fırat Purtaş, **Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu**, Barış Platin Yayınevi, Ankara, 2005, ss. 1-19.

²⁸ İgor Torbakov, **a.g.e.**, s. 299.

²⁹ Ukrayna’da köylü halkına toprak sözü veren Bolşevik güçleri Ekim Devrimi boyunca büyük bir ilgi toplamayı başarmışlardı. Aynı dönem içerisinde ise Mahno liderliğinde etkili bir anarşist akım kendini göstermekteydi. Erhan Büyükkakıncı, **a.g.e.**, s. 2.

³⁰ Erhan Büyükkakıncı, **a.g.e.**, s. 2.

³¹ “Birlikçiler” ya da Uniatlar, Papa’nın rehberliğini benimsemiş, dinde birlik veya bir diğer deyişle “tekliği” prensip edinen Katolik gruplardır; bölgenin sakinleri Ruthenler büyük oranda bu tarikat içerisindeydi. Erhan Büyükkakıncı, **a.g.e.**, s. 2.

³² Giray S. Derman ve Yerkinay Ongarova, “Ukrayna’da Siyasi Kriz”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 42, 2014, s. 13.

³³ Erhan Büyükkakıncı, **a.g.e.**, s. 3.

Ukrayna'nın üzerinde Petliura idaresi tam bir denetleme gerçekleştiremeyecekti. Bolşevikler ancak toprak sözüyle 1919 yılı sürecinde Ukraynalı köylülerinin desteğini alabilmişlerdi. Petliura ve Polonyalı destekçileri ise 1920 baharında aşamalı bir şekilde Ukrayna'dan uzaklaştırılmışlardı. Riga Barış Antlaşması 18 Mart 1921'de Bolşevikler ve Polonyalılar arasında savaşın bitmesiyle imzalanmış ve Varşova, Ukrayna topraklarının Bolşevik güçlerin kontrolüne girmesini benimsemek durumunda kalmıştır³⁴. Daha sonra Ukrayna, Aralık 1922'de imzalanan Birlik Anlaşmasıyla Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin bir parçası olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı, onarılması güç etkiler bırakmış ve bunun üzerine Moskova 1920'lerde yeni bir iktisadi programda "YİS" (NEP)³⁵ karar kılmıştır. Bu durumdan hareketle yerel halkların YİS'e vereceği güven ve destek önemli bir hal almıştır. Lenin'in uluslar politikası teorisiyle de Moskova yönetimi, Ukrayna topraklarındaki dilleri ve kültürleri koruma ve zenginleştirme adına hamleler yapmaya başlamış, yalnız bu faydalı ilerleyiş pek uzun sürmeyerek 1920'li yılların sonunda bitmiştir. Kollektifleştirme politikaları ise, 1930'larda çoğunlukla sanayi hedefli büyümeyi amaçlıyordu, ancak bu düşünce Sovyet coğrafyasında şiddetin yayılmasını hızlandırdı ve koşulları daha da kötüleştirdi³⁶. Ukrayna, nüfusunun önemli bir kısmını 1932-33 yıllarındaki Büyük Kıtık sürecinde kaybetmiş ve aslında Ukrayna'nın doğusundaki Rus nüfusunun arttığını bu olaya dayandıran Bates³⁷; Ukraynalı çiftçilerin 1930'larda oluşturulmak istenen kolektif çiftliklere³⁸ katılmaya direnmesiyle, Joseph Stalin'nin talimatıyla ceza olarak yapay kıtlık yaratılmış ve bunun sonucunda 10 milyon insan hayatını kaybetmiştir³⁹. Ayrıca

³⁴ "Symon Petlyura", Britannica, (Erişim) <https://www.britannica.com/biography/Symon-Petlyura> 8 Mayıs 2017.

³⁵ Yeni İktisat Siyaseti (YİS), dönemin jargonuyla amaç; proletarya ile köylülük arasındaki uyuşmayı güçlendirmek. Stephen A. Smith, **Rus Devrimi**, çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2010, s. 136.

³⁶ Stephen A. Smith, **a.g.e.**, ss. 159-173

³⁷ Theunis Bates (8 Mart 2014). "Ukraine's fraught relationship with Russia: A brief history", The Week, (Erişim) <http://theweek.com/articles/449691/ukraines-fraught-relationship-russia-brief-history> 9 Mayıs 2017

³⁸ Komünist ülkelerde tarımsal kuruluş biçimi. Vijay Singh (5 Kasım 1994). "Stalin ve 2. Dünya Savaşı Sonrası SSCB'de 'Pazar Sosyalizmi' Sorunu", Revolutionary Democracy, (Erişim) <http://revolutionarydemocracy.org/Turkish/marksocturk.htm> 9 Mayıs 2017.

³⁹ "Holodomor" olarak bilinen bu soykırım Ukraynaca, "açlıkla öldürmek" anlamında kullanılır. Rusya soykırım ifadesini reddetmektedir. "Holodomor", Holodomorct İnternet Sitesi, (Erişim) <http://www.holodomorct.org/history.html> 9 Mayıs 2017; Theunis Bates, **a.g.e.**

Stalinizm, 1930 ve 40'lı yıllarda milyonlarca insanın sürgüne gönderilmesine, göç ettirilmesine ve ölümüne sebep olmuştur. Bununla birlikte, 2. Dünya Savaşı esnasında Almanlara yardım ettikleri öne sürülen Kırım Tatarları, İnguşlar ve Volga Almanları üzerinde kaba kuvvete başvurulmuş Sovyetleştirme politikası benimsenmiştir. Bu sert politika ise Ruslaştırma⁴⁰ ideolojisi olarak Baltık ülkelerinde, Ukrayna ve Moldova'da kendini göstermiştir. 2. Dünya Savaşı sona erdikten sonra bu politikalar yönetim basamaklarında Rus olmayanların daha az yer bulmasına neden olmuştur; özellikle Ukrayna ve Kafkasya bölgesindeki halklar üzerinde “saldırgan Rus vatansızlığı” kendisine uygulama alanı bulmuştur⁴¹. Ukrayna'daki Doğu-Batı bölünmüşlüğünün nedenlerinden biridir bu politikalar ve özellikle Stalin yönetiminde, etkisini daha çok Batı Ukrayna'da hissettirmiştir⁴². 2. Dünya Savaşı sonunda ise Sovyetlerin kazanmış olduğu zaferle birlikte Ruthenya ve Doğu Polonya⁴³ toprakları USSC (Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti) içerisine alınmış olundu⁴⁴. Sovyetler, Ukrayna'ya bakış açısını 6 Mart 1953'te Stalin'in ölmesiyle partinin birinci sekreteri olan Nikita S. Kruşçev (1958-1964) ile birlikte değiştirmeye başlamıştır. Kruşçev'in ulaşmak istediği amaçlardan biriye en önemli ortakları olarak Ukraynalıları yanına çekerek “Rus Ana”nın himayesine almaktır. Bu durumdan hareketle iyi niyet belirtisi olarak ve aynı zamanda Pereyaslav Anlaşması'nın 300. yılı hatırasına 1954 yılında çoğunluğunu Rusların oluşturduğu Kırım yarımadası, özerk cumhuriyet pozisyonuyla Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nden Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlanmıştır⁴⁵. Ayrıca Kruşçev, Batı Avrupa Ülkelerine (AET ve NATO) karşı Comecon (Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi) ve Varşova Paketi'nin kurulmasıyla sağlam bir blok oluşturmak istemiştir. Kruşçev öldükten sonra sırasıyla parti sekreterliğine Leonid Brejnev, Yuriy Andropov, Konstantin Çernenko ve Mihail Gorbaçov gelmiştir. 1970

⁴⁰ Ruslaştırma politikası; Rus dilini ve dinini diğer uluslara dayatan İmparatorluk siyasetidir. 19. yüzyılda Çarlık Rusya ve 20. yüzyılda SSCB'nin kültürel açıdan uyguladığı asimilasyon politikasıdır. “Russification”, Wikipedia, (Erişim) <http://en.wikipedia.org/wiki/Russification> 2 Nisan 2017.

⁴¹ Marc Ferro, “Sovyet Rejiminin Milliyetler Politikası”, der. Jean Leca, **Uluslar ve Milliyetçilikler**, çev. Siren İdemen, Metis Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 141-143.

⁴² Tolga Bilener, “Ulus-Devlet Olma Sürecinde Ukrayna”, **Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna**, der. Erhan Büyükkakıncı, Phoenix Yayınları, Ankara, 2004, ss. 311-342.

⁴³ Doğu Polonya bölgesi (Ukraynaca ismiyle L'viv), 1944'ten sonra Beyaz Rusya, Litvanya ve Ukrayna toprakları içerisine girmiş oldu. Erhan Büyükkakıncı, **a.g.e.**, s. 3.

⁴⁴ Erhan Büyükkakıncı, **a.g.e.**, s. 3.

⁴⁵ Tolga Bilener, **a.g.e.**, s. 315.

ve 1980'lerde endüstrilemiş bir ülke olan Ukrayna, aynı zamanda da ekonomik ve siyasi öneminden dolayı SSCB'nin yeniden yapılanmasında güçlü denetimler altındaydı. 1980'li yıllarda ekonomik sorunlar, durgunluğun etkisiyle artmış ve 1985'te başa geçen Mihail Sergeyeviç Gorbaçov ise ülke sorunlarını daha sonraki bölümde detaylı olarak incelenecek olan "Glasnost" ve "Perestroyka" reformlarıyla çözmeyi vadedmiştir. Kiev ise bu politikalara Ukrayna Komünist Partisi lideri Şçerbitski'nin tepkisel siyaseti sonucu uzak kalmıştır⁴⁶. SSCB'nin bu politikalar sayesinde düzluğe çıkması beklenirken tam tersi bir şekilde dağılmasını hızlandırmıştır. Gorbaçov ne kadar da yenilikçi olduğunu ispatlamaya çalışmış olsa da Sovyetler'de ulusal ve bölgesel politikalar çatışmış, daha sonra da ayrılıkçı düşünceler hız kesmeyip artmıştır. 26 Aralık 1991 saat 00:00'da SSCB bayrağı indirilip yerine üç renkli Rusya Federasyon bayrağı'nın göndere çekilmesiyle SSCB resmen tarih sahnesinden çekilmiştir⁴⁷.

1.3. Sovyetler Birliği'nin Dağılması ile Ortaya Çıkan Sorunlar

Bu bölümde ilk olarak Sovyetler Birliği'ni dağılma sürecine götüren sorunların ortaya çıkış nedenlerine kısaca bakıldıktan sonra bağımsızlık süreci ve Ukrayna ile olan ikili ilişkilerdeki temel problemler incelenecektir.

Sovyet sistemini yeniden yapılandırmak hedefiyle, ama tam tersi bir biçimde sert Sovyet yönetimini yavaşça yumuşamaya ve dağılmaya doğru sürükleyen politikaların başında "Perestroyka ve Glasnost" reformları gelmektedir. Bu reformlardan ilki, ekonomide yeniden yapılanma anlamına gelen 'Perestroyka', genelde 1980'lerde başlayan ekonomik bozulmaları düzene oturtma, büyümedeki gerilemeyi durdurma ve ekonomiye de hareketlilik kazandırma hedeflenmiştir. Özelde ise uluslararası ekonomik ilişkileri farklılaştırma, teknolojide çağdaşlaşmayı sağlama ve özelleştirme alanlarını genişleterek uygun ortam hazırlama gibi amaçlar yer almaktaydı. İkinci reform olan "Glasnost" ise açıklık anlamına gelir ve bununla demokrasinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu reform için

⁴⁶ Günhan Turan, "Bağımsız Ukrayna'nın Dış Politika Seçenekleri", **Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna**, der. Erhan Büyükakıncı, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004, s. 367.

⁴⁷ "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği", Wikiwand, (Erişim) http://www.wikiwand.com/tr/Sovyet_Sosyalist_Cumhuriyetler_Birli%C4%9Fi 9 Mayıs 2017.

sunulan önergeler arasında; Eleştirilere, dolayısıyla muhaliflere karşı anlayışlı olmak, bilim, sanat, basın ve yayında özgürlüklerin önünü açmak, parti içinde ve iş yerlerinde demokrasiyi güçlendirmek gibi başlıklar bulunmaktaydı⁴⁸. Mihail Sergeyeviç Gorbaçov'un yapmış olduğu reformlardan daha iyisinin olması gerektiğini savunan Boris Yeltsin, Ağustos 1991'de Gorbaçov'a karşı darbe girişimde bulunmuştur. Bu olaydan sonra yönetim ve politik taraf, Boris Yeltsin'e doğru kaymaya başlamıştır. 25 Aralık 1991'de istifa eden Gorbaçov'un yerine, yeni kurulmuş olan Rusya Federasyonu'nun ilk devlet başkanı olan Boris Yeltsin getirilmiştir⁴⁹. Ağustos 1991'deki Boris Yeltsin'nin Gorbaçov'a karşı Moskova'daki darbe girişiminden sonra Ukraynalı Komünistler, ulusçu akımlara arka çıkmaya başlamışlardır. Bu durumun ardından 24 Ağustos 1991 yılında Ukrayna Yüksek Kurulu (Verkhovna Rada), bağımsızlık bildirisini onaylamıştır. Aynı yılın Aralık ayında yapılan halk oylaması ki, bu Sovyet sonrası ülkelerdeki tek örneğidir ve % 90'in üzerinde bir oyla kabul edilmiştir. Bu durum, Ukraynalı önderlerin Moskova'ya karşı zaferleri olarak da adlandırılabilir. Sonuç olarak Leonid Kravçuk % 61.5 oy oranıyla Ukrayna'nın ilk cumhurbaşkanı olma şansını elde etmiştir⁵⁰.

SSCB'nin dağılmasına yol açan sorunlar arasında en önemli yeri teşkil eden ekonomi alanındaki çıkmazlardır. Ölmezoğullarının belirttiğine göre; ekonomideki büyümenin yavaşlaması, üretimin gereken ihtiyaca yanıt verememesi, hizmet sektörünün yeteri kadar gelişmemiş olması, fiyatlandırma (mal ve hizmet) yönteminin çökmesi, modern teknolojinin gerisinde kalınması, ödemeler dengesinin açık vermesi, savunma harcamalarının ekonomiye büyük zarar vermesi; ‘Brejnev’in ‘sınırlı egemenlik ve müdahale’ doktrininden⁵¹, Gorbaçov'un ‘barış ve işbirliği’

⁴⁸ Nalan Ölmezoğulları, **Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm**, 5.Basım, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2008, ss. 191-192.

⁴⁹ Melih Kavukçu, ‘‘Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Avrupa Birliği'ne Ekonomik Entegrasyonu: Çek Cumhuriyeti Örneği’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, s. 24.

⁵⁰ Erhan Büyükkakıncı, **a.g.e.**, s. 4.

⁵¹ Brejnev Doktrini: Sosyalist sistemin egemen olduğu bir ülkede kapitalizmin yeniden egemenlik kurmasına yönelik saldırgan tutum ve davranışlar sadece o ülkeyi değil tüm sosyalist ülkeleri ilgilendiren bir problemdir. Büyük önem taşıyan bu tür sorunların çözülmesi yalnızca o ülkeye bırakılmaması gibi silahlı müdahale dahil çözümler üretme anlayışını içeren politik görüş olarak tanımlanır. ‘‘Brejnev Doktrini’’, Wikiwand, (Erişim) http://www.wikiwand.com/tr/Brejnev_Doktrini 10 Mayıs 2017.

doktrinine⁵² geçiş zorunluluğu, yönetim ve politik yapıda verimsizlik, tarımda kalitenin ve verimin azalması; kolektif çiftlik olan kolhoz⁵³ ve sovhozların⁵⁴ iyi bir biçimde işleminin sağlanamaması olmuştur. Sonuç olarak ekonomik sorunların çıkış nedenleri bu şekilde özetlenebilir⁵⁵.

SSCB'nin dağılmasıyla iki ülke ilişkilerinde beklenmedik sorunlar çıkmış ve her iki ülkede hazırlıksız yakalanmıştır. Kısa başlıklar halinde temel problemlere değinmeden önce, kısaca Ukrayna'ya bakıldığında, Sovyetler döneminde Beyaz Rusya ile beraber Rus SSC'sine denk tutulmuştur. BM kurucu üyesi olarak, 1945'te Beyaz Rusya ile birlikte ayrı bir sandalyeye sahip olmuştur. Ek olarak bu ülkeye verilen değer, Ukrayna Komünist Partisi üyeleri olan Kruşçev ve Brejnev'in daha sonra SSCB Komünist Partisi genel sekreterliğine yükselmiş olmaları da gösterilebilir. Ayrıca Ukrayna'nın, SSCB'ye ait olan dört askeri deniz üssünden birine sahip olması, Beyaz Rusya ve Kazakistan ile birlikte Nükleer silahların konuşlandırıldığı ülke olması da diğer bir önemli faktördür⁵⁶.

Bağımsızlıkla birlikte iki ülke ilişkilerinde dört temel problem karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, Ukrayna' da yaşayan on bir milyondan çok Rus nüfusun azınlık hakları, Ukrayna'daki nükleer silahların sökülmesi ve Rusya'ya taşınması, Karadeniz Filosu'nun paylaşımı ve Kırım'da topraksal egemenlik sorunu ve son olarak BDT⁵⁷ içerisinde bütünleşme problemleri denilebilir.

⁵² Gorbaçov Doktrini: Katı Sovyet rejiminin sistemsiz yumuşama göstermesi olarak da anlaşılmaktadır. "Gorbachev Doctrine", Althistory Wiki, (Erişim) [http://althistory.wikia.com/wiki/Gorbachev_Doctrine_\(Communist_World\)](http://althistory.wikia.com/wiki/Gorbachev_Doctrine_(Communist_World)) 10 Mayıs 2017.

⁵³ Kolhoz: (коллективное хозяйство) "kollektivnoye hozyaystvo" (kolektif tarımcılık) kelimelerinin kısaltılmış halidir. Sovyetler Birliğinde tarım kesiminde örgütlenen "kolektif tarımla" uğraşan birlikler olarak tanımlanırlar. "Kolhoz", Wikiwand, (Erişim) <http://www.wikiwand.com/tr/Kolhoz> 11 Mayıs 2017.

⁵⁴ Sovhoz: Tarım sanayisini oluşturan tarım fabrikaları anlamını taşıyan sovhozlarda toprağın tamamı devlet tarafından işletilir ve kolhozlara örnek olma görevi de mevcuttur. "Sovhoz", Wikiwand, (Erişim) <https://www.wikiwand.com/tr/Sovhoz> 11 Mayıs 2017.

⁵⁵ Nalan Ölmezogulları, **a.g.e.**, ss. 181-187.

⁵⁶ Tolga Bilener, "Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar", Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 13, 2007, s. 118.

⁵⁷ Üyeler: Azerbaycan, Beyaz Rusya, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Molova, Özbekistan, Rusya, Tacikistan ve Türkmenistan'dır. 2009 yılında Gürcistan, 2014'te ise Rusya ile yaşadığı sorunlar sebebiyle Ukrayna üyelikten ayrılmıştır. Özge Çakır (12 Ağustos 2014). Bağımsız Devletler Topluluğu-BDT (Commonwealth Of Independent States-CIS). Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları (TUİC Akademi), (Erişim) <http://www.tuicakademi.org/bagimsiz-devletler-toplulugu-bdt-commonwealth-of-independent-states-cis/> 12 Mayıs 2017.

SSCB'nin tarih sahnesine karışmasından sonra her iki ÷lkede geçiş s÷recinde birçok yeni ve beklenmedik sorunlarla y÷z y÷ze gelmiştir. Bu kapsamda 2. B÷l÷mde Rusya Ukrayna ilişkilerindeki sorunlara ve fırsatlara yer verilecektir. T÷m perspektifler işığında ‘‘Turuncu Devrim’’ olarak adlandırılan s÷re, öncesi ve sonrası olmak ÷zere, meydana gelen gelişmelere değinilip değerlendirmesi yapılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN DAĞILMASI SONRASI RUSYA-UKRAYNA İLİŞKİLERİ: SORUNLAR VE FIRSATLAR

2.1. Turuncu Devrime Kadar Rusya-Ukrayna İlişkileri

Rusya ve Ukrayna, merkezini oluşturduğu eski SSCB'nin altyapısının, doğal kaynaklarının, askeri gücünün, sanayinin ve insangücünün en büyük paydaşlarıydı. Rusya Federasyonu, nüfus ve yüzölçümü açısından Avrupa'nın en büyük ülkesi olup ve ayrıca Avrupa kıtasındaki en büyük askeri güce sahiptir. Uluslararası ilişkiler ve Avrupa güvenliğindeki yeri çok önemlidir. Ukrayna'ya bakıldığında ise karşımızda ordusu, ilgili bölgenin geniş ekonomisi, büyük nüfusu, yüzölçümü ve teknolojik gücü bakımından eski SSCB coğrafyasında Rusya'dan sonra gelen en güçlü ve önemli ülke konumundadır. Ayrıca tampon bölge olması açısından ve Avrupa ile Rusya arasında köprü görevinden dolayı, ülkedeki yapısal ve politik varyasyon süreçleri Batılı ülkelere çok yakından takip edilmektedir⁵⁸.

Üç yıl iktidarda kalan, Ukrayna devlet başkanı Batı yanlısı Leonid Kravçuk, (1991-1994) liberal ekonomik ve siyasal reform politikalarını hayata geçirmeye çalışmıştır. Yalnız bu reformlar ekonomi ve siyaset alanında kargaşaya ve karışıklığa neden olmuş, bunun sonucunda iktidar el değiştirmiş ve Rus yanlısı olması beklenen Leonid D. Kuçma (1994-2004) dönemi başlamıştır. Kuçma dönemiyle birlikte birçok sorun çözümlenmiştir. Örneğin ekonomi, siyaset ve Rusya ile ilişkilerde denge politikası net bir yön kazanmıştır. Rusya ve Beyaz Rusya'dan ayrımlı olarak AB vizyonu oluşturulmuş, ABD ve İngiltere ile birlikte ilişkiler güçlendirilmiş bu durumun yanında 1994 yılında NATO ile Barış İçin Ortaklık (Partnership for Peace-PfP) anlaşması imzalanmıştır. Ek olarak Ukrayna ABD'den en çok yardım alan üçüncü ülke konumuna gelmiştir⁵⁹. Ukrayna AB ilişkilerinde ise 1994 yılında imzalanan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması (Partnership and Cooperation Agreement-PCA) görüşmeleri başlamış ve 1998'de uygulama alanına konulmuştur ve bu

⁵⁸ Erhan Büyükkakıncı, **a.g.e.**, s. 1.

⁵⁹ Taras Kuzio, "Is Ukraine Part of Europe's Future?", *The Washington Quarterly*, Cilt: 29, Sayı: 3, 2006, s. 91.

sürecin sonunda 2005 yılında Avrupa Komşuluk Politikası (European Neighbourhood Policy-ENP) kapsamında AB-Ukrayna Ortak Eylem Planı kabul edilmiştir.

Kuçma'nın ilk dönem siyasetinde farklı taraflarla politikalar geliştirmeye özen gösterilmiştir. Ayrıca Rusya'dan ayrı bir şekilde, ona karşı özgür bir siyaseti güçlendirmek adına, Ukrayna'nın bağımsızlığını pekiştirecek denge politikaları benimsenmiştir. Bu durumdan hareketle denge siyaseti kapsamına yönelik GUAM⁶⁰ ve KEİÖ⁶¹ gibi birliklere üye olunmuştur⁶².

Rusya tarafına geçildiğinde ise BDT ülkelerinden kurduğu iki örgüt karşımıza çıkmaktadır. Rus çekim alanında olan örgütlerden biri, Rus NATO'su olarak tanınan Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (Collective Security Treaty Organisation); Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Belarus ve Ermenistan üyeleridir. Bir diğeri de ekonomik bir örgüt olan Avrasya Ekonomi Topluluğu-AET (Eurasian Economic Community) Tacikistan hariç KGAÖ üyesi devletler katılmıştır⁶³.

Rusya ile Ukrayna'nın SSCB'den kalma sorunlarına kısaca bir önceki bölümde değinilmiştir ki, gerçekte bu sorunlar Ukrayna için bağımsızlığını sağlamlaştırması açısından önemli fırsatlar sunmuştur. Örneğin bu sorunlardan birisi de BDT'dir, BDT'nin oluşturulmasında Rusya'nın iktisadi payı çok önemli ve büyüktür. Diğer üyeler adına ekonomik bağımlılık hala sürmektedir. BDT ülkelerinin ekonomilerinin değişim ve gelişimlerine bakıldığında tam olarak altı dönem mevcuttur. Bunlar şu şekildedir;

⁶⁰ 10 Ekim 1997 tarihinde kurulan birlik; Azerbaycan, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna devletlerinden oluşmaktadır. Cumhurbaşkanları güvenlik ve dengeleri geliştirme hedefiyle; demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına bağlılığı, toprak egemenliği ve sınırlara ilişilmezliği temel alan prensipler üzerinde fikir birliğine varılıp ve tüm bunların önemine değinilmiştir. 1999-2005 Özbekistan da birliğin üyesiyken GUUAM olarak adlandırılmıştır. "Guam-Organization", Guam-Organization İnternet Sitesi, (Erişim) <http://guam-organization.org/node/240> 13 Mayıs 2017.

⁶¹ Kurucu Üyeler: Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya, Türkiye ve Ukrayna. Diğer Üyeler: Arnavutluk, Sırbistan ve Yunanistan. 25 Haziran 1992 yılında kurulan KEİÖ, karadeniz bölgesindeki devletlerin ekonomik işbirliğini geliştirme ve sağlamayı amaçlamaktadır. "KEİÖ", T.C. Dışişleri Bakanlığı, (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-kei.tr.mfa> 13 Mayıs 2017.

⁶² Ömer Ç. Tecer, **a.g.e.**, ss. 97-125.

⁶³ Fırat Purtaş, **a.g.e.**, s. 85.

1. Reformlar sonucunda piyasa ekonomisine geçiş ve ekonomik gerileme (1992-1997)
2. Bağımsızlıktan sonra iktisadi krizi atlama dönemi (1996-1997)
3. Rusya ekonomisindeki parasal buhran sebebiyle oluşan kriz veya yavaşlama (1998-1999)
4. Hammadde kaynaklarında fiyatların yükselmesiyle ekonomide toparlanma (2000-2008)
5. 2008 küresel ekonomik kriz sebebiyle ekonomide yavaşlama (2008-2009)
6. Küresel kriz sonrası gelişim ve yenilenme (tahmini 2010-2020)

Ekonomide geçiş yaşayan BDT ülkeleri, özellikle kriz dönemlerinde sosyal hayatları büyük çöküşler yaşamıştır⁶⁴.

Bu kapsamdan hareketle, bir diğer sorun olan nükleer silahların transferi konusu ve süreci çok önemli politik sonuçlar doğurmuştur. 1991 yılında başlayan bu süreç Ukrayna tarafından elektrik üretimi için talep edilen nükleer silahların başlıkları ve uranyum yakıtları ki, bir kısmı iade edilmiştir. Sonrasında Rusya'nın bu isteğe karşı çıkması üzerine süreç tıkanmıştır. Bununla birlikte, Ukrayna silahların taşınmasını ve Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşmasına (The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons-NPT)⁶⁵ taraf olma düşüncesinden vazgeçmiştir. Süreç içerisinde ABD, Rusya ve Ukrayna arasında üçlü görüşmeler yapılmış ve NPT üyeliği gerçekleşmiştir. Ukrayna kendi bağımsızlık ve egemenliğini yasal ve sürekli yapabilmek adına nükleer silahlar konusunu pazarlık sürecine dökmüş ve dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Bunun sonucunda Ukrayna, hedeflediği politikaya ulaşmış ve 1994 Budapeşte Memorandumu ile

⁶⁴ K. H. Zoidov, v.d.; (Kasım 2011). “Analiz i Regulirovaniye Tsikliçeskogo Haraktera Razvitiya Ekonomičeskoy Dinamiki Stran Sodrujestva Nizavisimih Gosudarstv v Kontekste Modernizatsiyi”, Russian Academy of Sciences, (Erişim) <http://www.ipr-ras.ru/articles/zoidov11-01.pdf> 13 Mayıs 2017.

⁶⁵ 1968’de imzaya açılan, daha sonra 1970’te yürürlüğe giren ve son olarak 1995’te de süresiz biçimde uzatılan bu antlaşmanın hedefinde; ilk olarak nükleer silahların ve silah teknolojisinin yayılmasını önlemek, nükleer silahsızlanma amacını geliştirmek ve nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanılması adına iş birliğinin artırılması için yapılmış uluslararası bir antlaşmadır. “Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT)”, UNODA, (Erişim) <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/> 14 Mayıs 2017.

birlikte vadedilen güvenlik garantisini sağlamıştır. Aynı zamanda, bağımsız bir devlet olarak saygınlığını arttırıp, toprak bütünlüğünü garanti altına almıştır. Son olarak tüm bunların Rusya tarafından onaylanmış olması en önemli adım olmuştur⁶⁶. Rusya ile yaşanan anlaşmazlıklara eklenen bir diğer konu ise, Kuçma döneminde oluşan Karadeniz Filosu ve Kırım'dan farklı olarak SSCB'de özel bir statüye sahip olan Sivastopol'a ilişkin uyuşmazlıklardır. SSCB'nin dağılma sürecinde, Sivastopol halkı bağımsızlık için sandığa gitmiş ve %58 gibi bir oranla Ukrayna adına bağımsızlığı seçmiştir. Fakat aksine, 1993 yılında Duma, Sivastopol'un Rusya'nın egemenlik sınırları içinde olduğunu savunmuştur⁶⁷. Rusya'nın ilk defa burada kendi nüfusunu siyasi açıdan kullanma fırsatını yakaladığı görülmektedir. Bu problem üzerine iki ülke arasında birçok kez görüşmeler yapılmış ancak istenilen sonuca ulaşılamamıştır. Bunun üzerine iki ülke arasındaki görüşmelerin neticesinde bir anlaşmaya varılmıştır⁶⁸. Daha sonra meydana gelen gelişmeler ve Kuçma'nın, Rus taraftarı, yerel yöneticileri görevden alması ve ayrıca Kırım'ın 1995'te özerkliğini iptal etmesi gibi politik nedenlerin de etkisiyle anlaşma sonuç vermemiştir. Bu durumdan hareketle sürece bakıldığında, Kuçma nükleer silahların iadesinde olduğu gibi, burada da bu çok önemli problemi Rusya'ya karşı iyi kullanarak daha önce de değinildiği gibi Ukrayna'nın egemenlik ve toprak bütünlüğünü garanti edecek kazançlar elde etmeye çalışmıştır. Son olarak 1997 yılında uzlaşma çabalarında yeniden yoğunlaşma olmuş ve Ukrayna Başbakanı P. Lazarenko ile Rusya Başbakanı V. Çernomırdin 28 Mayıs 1997 tarihinde anlaşmaya varmışlardır. Buna göre; filo yarı yarıya paylaşılmış ve yeni gemiler Rusya'ya

⁶⁶ Tolga Bilener, **a.g.e.**, s. 121.

⁶⁷ Duma (дума): Rusya Federasyonu federal meclisi alt kanadına verilen ad. Çarlık rejiminde 1905-1917 arasında yasama meclisi olarak da çalışmıştır. Devlet Duması (Государственная дума, *Gosudarstvennaya Duma*, kısaltması: Госдума, *Gosduma*) meclis olarak 1993 Anayasasıyla kurulmuştur. Parlamentonun diğer kanadı Federasyon Konseyi aynı anayasaya göre kurulmuştur. Parlamentonun 450 üyesi vardır ve dört yıl süreyle seçilir. 1993, 1995, 1999 ve 2004 seçimlerinde meclisin yarısı tek kişilik dar bölge, diğer yarısı nispi temsil yöntemiyle seçilmiştir. 2007 yılından itibaren Duma üyeleri nispi temsil yöntemiyle seçilmiştir. Milletvekili seçilme yaşı 21'dir. "DUMA", Wikiwand, (Erişim) <http://www.wikiwand.com/en/Duma> 14 Mayıs 2017; Habibe Özdal ve Victoriia Demydova, "Türkiye Ukrayna İlişkileri: Yüksek Potansiyel, Düşük Voltaj", USAK Analiz, Sayı: 16, Ankara, 2011, s. 21.

⁶⁸ İlk önce anlaşmanın 1995'teki bir başka girişim versiyonuna baktığımızda, filonun %81'ine Rusya sahip olacak ve Ukrayna ise bunun karşılığında Rusya'ya olan borçlarını ödemeyecektir. Fakat bu girişim Kuçma'yı iç politikada zor duruma soktuğu için kabul edilmemiştir. Anlaşmanın bu sürümünde ise filonun %55'i Rusya Federasyonu'na bırakılırken, buna karşılık Ukrayna'ya tazminat ödemeye razı olmuştur. Ek olarak Sivastopol limanı Rusya Federasyonu'na kiralanmış ve Ukrayna ise bölgedeki iki küçük limanı askeri üs olarak kullanmayı kabul etmiştir. Tolga Bilener, **a.g.e.**, s. 123.

bırakılmıştır. Buna ilaveten, Sivastopol limanı yıllık 97,75 milyon dolar karşılığında Ruslara kiralanmış, ancak bu paranın Ukrayna'nın üç milyar dolarlık enerji borcundan düşürülmesi kararlaştırılmıştır. Kırım tarafında ise Ukrayna adına önemli bir sonuç çıkmıştır ki, Rusya Federasyonu, artık Kırım yarımadasının Ukrayna'nın egemenliğine giren bir toprak parçası olduğunu resmi olarak onaylamış olmasıdır ve ayrıca hiçbir ayrılıkçı akımı kışkırtmayacağını bildirmesidir⁶⁹. Bağımsızlıktan sonra ortaya çıkan temel problemlerden bir diğeri ise Ukrayna'daki Rus varlığına yönelik tartışmalardır. Ukrayna'da Kyiv, Kharkiv ve Odessa gibi büyük şehirlerin dışında Rus nüfusu, doğu eyaletleri ve Kırım'da yoğunlukla yaşamaktadır ve ülkenin %22'sini oluşturmaktadır⁷⁰. Aslında Ukrayna'daki heterojen kimlik yapısının dayandığı noktalardan birisi de Ukrayna'nın mezhepsel farklılığıdır ve bu durum sonuç olarak doğu-batı bölünmüşlüğüne pekiştirmiştir. XI. Yüzyılda, Ortodoksluk Kiev Rusya'sına egemen bir durumdayken batı bölgelerinde ise Litvanya ve Polonya etkisiyle Katoliklik benimsenmiştir⁷¹. Bir başka deyişle, milliyetçi ve Batı yanlısı Katolikler, Moskova'dan bağımsızlığını alan Kiev Patrikhanesi'ne tabidir ve diğer taraf ise, yani doğu Ortodoksları Moskova Patrikhanesi'nin Ukrayna metropolitliğine bağlıdır⁷². Sonuç olarak bu etnik ve mezhepsel ayrılıklar kimlik problemlerin ortaya çıkmasına ve sorunların derinleşmesine sebebiyet vermiştir. Kliseler arasındaki fark dini kimlik sorununu, etnik açıdan heterojen durum ise ulusal kimlik sorununu ve Batı-Rusya ikilemi arasındaki halkın yaklaşım farklılıkları ise siyasi kimlik problemi ve dış politika sorununu meydana getirmiştir⁷³.

1999 yılında yapılan başkanlık seçimlerinde %56 oyla tekrar Ukrayna devlet başkanı olan Kuçma, hayata geçirmiş olduğu bazı oteriteryan düzenleme ve uygulamaları, ülke içerisinde sert muhalif hareketlerin doğmasına neden olmuştur.

⁶⁹ Tolga Bilener, **a.g.e.**, s. 123.

⁷⁰ Erhan Büyükkakıncı, **a.g.e.**, s. 12.

⁷¹ Fevzi Yıldırım, "21. Yüzyıl Jeopolitik Güç Merkezleri Ekseninde Rusya-Ukrayna İlişkileri", Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 134.

⁷² Bojidar Cipof, (22 Ağustos 2014). "Ukrayna'da Klise Savaşları" 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, (Erişim) <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/teostrateji-arastirmalari-merkezi/2014/08/22/7747/ukraynada-kilise-savaslari> 14 Mayıs 2017.

⁷³ Çağatay Balcı, "Ukrayna Jeopolitiği", Uluslararası Stratejik Bakış Enstitüsü, Nisan 2014, s. 1. (Erişim) http://www.usbed.org/yayinlar/ukrayna_jeopolitigi.pdf 14 Mayıs 2017. Ukrayna'daki Rus varlığı daha detaylı olarak, Kırım olayları ve Doğu Ukrayna çatışmaları bölümlerinde incelenecektir.

Örneğin; milletvekili sayısının azaltılması, ikinci bir meclisin kurulması, dokunulmazlıkların kaldırılması ve son olarak devlet başkanına meclisin bütçeyi onaylamaması halinde feshetme yetkisi gibi⁷⁴. Tüm bu gelişmelerin yanında, Kuçma dönemi Sovyet mirası bir “yumaşak oteriteryenizm” adıyla tanımlanmıştır. Ayrıca ülke içinde ve uluslararası alanda hoşnutsuzlukların ortaya çıkmasının sebepleri arasında, yolsuzluk iddiaları, medyanın baskı altına alınması ve sivil toplumu güçsüzleştirme adımlarında vardır. Ek olarak, L. Kuçma döneminin sonuna doğru yaklaşıldığının ve Ukrayna tarihinin dönemeçlerinden birine doğru gidildiğinin belirtileri ise; “Kuçmagate ya da tapegate” olarak tanınan 2000 yılının Kasım ayında L. Kuçma’ya muhalif, gazetecinin öldürülmesi, yolsuzluk ve usulsüzlüğü de kapsayan yasadışı emirlerini açığa çıkaran kaset kayıtlarıdır. Ayrıca bu kayıtlar, sosyalist lider (oligark) Moroz tarafından medyaya sızdırılmıştır⁷⁵. 1999 yılında Başbakanlık görevine getirilen Viktor Yuşçenko, bu yaşananların ardından 2001’de görevinden istifa etmiştir. Yuşçenko istifa açıklamasında; “ Kuçma’nın giderek oteriterleştiği ve ülkeyi Batı’dan uzaklaştırarak Rusya’nın yörüngesine soktuğunu” belirterek 2002 yılında muhalif tarafa geçmiş ve Bizim Ukraynamız partisinin başkanı olmuştur⁷⁶. Bu gelişmelerle birlikte ülke, 2004 yılındaki başkanlık seçimlerine gidecek ve tarihinin kritik dönemeçlerinden biri haline gelen 2004 yılının sonu ile 2005 yılının başı arası gerçekleşecek olan siyasi olaylara doğru evrilecektir.

2.2. Turuncu Devrim ve Rusya-Ukrayna İlişkileri Üzerine Etkileri

31 Ekim 2004’te başlayan Ukrayna devlet başkanlığı seçimleri, Bölgeler Partisi lideri Rus kökenli Yanukoviç ve Bizim Ukraynamız Partisi lideri Yuşçenko arasında geçmiştir. Ülke bu seçimleri takiben Ukrayna tarihine geçen “Turuncu Devrim⁷⁷” olaylarına sahne olmuştur. İkinci tur seçimleri üzerine sandıktan Yanukoviç çıkmış

⁷⁴ Tolga Bilener, **a.g.e.**, s. 124.

⁷⁵ Yalçın Sarıkaya, “Turuncuya Veda: Ukrayna’nın Kritik Seçimi”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 25, 2010, ss. 1-10.

⁷⁶ Ukrayna’nın Batı kesiminden büyük destek almasına karşın parti, 2002 seçimlerinde parlamentoda çoğunluğa ulaşamamıştır. Tolga Bilener, **a.g.e.**, s. 124.

⁷⁷ 2004’te meydana gelen olaylara, Yuşçenko’nun seçim sürecinde turuncu rengi kullanmış olması sebebiyle “Turuncu Devrim” olarak adlandırılmıştır. Kampanyasında mavi rengi tercih eden ise Yanukoviç olmuştur.

fakat Yuşçenko seçimlere hile karıştırıldığını iddia ederek itiraz etmiştir. Bunun üzerine Yuşçenko taraftarı halk seçimlerin tekrarlanması için Bağımsızlık Meydanı'nda toplanarak eylemler yapmışlardır. Batılı girişimlerinin de bu gösterilerde rolü büyüktür. Örneğin ABD, AB ve George Soros Fonları tarafından Ukrayna'daki gençlik örgütü Pora (Zamanı Geldi) ve diğer sivil toplum hareketlerine destek olunmuştur⁷⁸. Karatnycky'nin belirttiğine göre; bu sivil toplum örgütlerinin Ukrayna demokrasisi, özgürlüğü ve adil seçim için kamuoyu bilinci açısından rolleri oldukça önemlidir. Batı'nın baskısı ve gerçekleşen eylemler üzerine Ukrayna Anayasa Mahkemesi çıkan sonuçları geçersiz saymıştır⁷⁹. Bununla birlikte yapılan ikinci tur seçimlerinde Yuşçenko Ukrayna devlet başkanlığı koltuğuna oturmuştur⁸⁰. 2004 yılının son aylarındaki bu protestoları seçimlerdeki hile ve siyaset dünyasındaki yolsuzluklar tetiklemiştir. Bu nedenlerin odağında halk adil seçim, politikada açıklık ve demokraside Avrupa modeli istemiyle Bağımsızlık Meydanı'na inmiştir⁸¹.

Seçimlerden zaferle çıkmış olan Yuşçenko, dış politika ile ilgili yaptığı açıklamalarda; denge politikası sözcüğünden mutlu olmadığını, Kuçma dönemini hatırlatan bu siyasetin doğuda sorunlara sebep olduğu ve batıda ise Ukrayna'yı güç duruma soktuğunu belirtmiştir⁸². AB ile ilişkilerinde tam üyelik amacıyla yola çıkan Ukrayna, istediği amaca uygun sözler alamadığında AB'ye karşı zorunlu seçenek olarak her defasında Rusya'ya yönelmiştir. AB, Ukrayna'ya üyelik konusunda anlaşılabilir cümleler kurmakta ama aynı zamanda kendi yörüngesinde kalmasını istemektedir.

Batı ile Rusya arasında kalan Ukrayna, Yuşçenko ile birlikte dış politikadaki

⁷⁸ Richard Youngs, "EU Policy on Ukraine during and since the Orange Revolution: A Door Neither Closed nor Open", **Making EU Foreign Policy National Preferences European Norms and Common Policies** (Elektronik Kitap), der. Daniel C. Thomas, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2011, s. 33.

⁷⁹ Richard Youngs, **a.g.e.**, ss. 36-37; Adrian Karatnycky, "Ukraine's Orange Revolution", *Foreign Affairs*, Cilt: 84, Sayı: 2, 2015, s. 43. (Erişim) <http://www.global.wisc.edu/peace/readings/supplemental-johnson-orange.pdf> 16 Mayıs 2017.

⁸⁰ Seçimler yenilendikten sonra sonuçlara göre; Yanukoviç %44,2, Yuşçenko ise %52 oy almıştır. İptal edilen seçimde ise Yanukoviç %49,05, Yuşçenko ise %46,6 oy kazanmıştır. Gerhard Simon, "After the Orange Revolution: the Rocky Road to Democracy", **Ukraine on its Way to Europe**, Ed. Juliane Besters-Dilger, Peter Lang AG, Frankfurt, 2009, s. 15.

⁸¹ Gerhard Simon, **a.g.e.**, s. 14.

⁸² Andrew Wilson, **Ukraine's Orange Revolution**, Yale University Press, London, 2005, s. 190.

bu açmazı çözmek adına dış politika yönlerini batıya çevireceklerini ve bununla beraber Ukrayna'nın sözlerini yerine getiren bir ülke olacağını, AB'ye Rusya'yı kullanarak gözdağı vermeyecek bir ülke olduğunu kanıtlamayı amaçlamıştır⁸³. Çoğunlukla tarıma dayalı bir ekonomiye sahip olan Ukrayna'ya, AB'nin karar verme sistemi içerisinde çok etkili olan Batı Avrupalılar tarafından üyelik verilebilmesi çok zor gözükmektedir. Ukrayna'nın bu durumu, uzun zamandır üyelik bekleyen Türkiye'nin konumuyla aynı benzerliğe sahiptir⁸⁴.

Avrupa Birliği, Ukrayna'da yaşanan gelişmelere üyeler arasındaki fikir ayrılıkları nedeniyle tepki vermekte duraksamış, ancak ülkedeki değişime yönelik Yuşçenko'yu destekleyici bir durum benimsemiştir⁸⁵. Batı yanlısı Yuşçenko'nun seçimlerin iptal edilip yeniden yapılan seçimleri kazanmasıyla, AB'nin tam tersi yönde beklentileri bulunan Rusya'nın tepkisi sert olmuş ve Rusya- Ukrayna ilişkileri daha da çıkmaza sürüklenmiştir. Rusya Federasyonu, Ukrayna'da gerçekleşen gösteriler ve devrim için Batı ülkelerini itham ederek, bu yaşananların önceden düzenlenmiş bir tasarı olarak anti-demokratik olduğunu ve devrimin ihraç edildiğini öne sürerek AB ve ABD'yi protestoculara yardım ederek Ukrayna'nın iç işlerine müdahale etmekle suçlamıştır⁸⁶. Seçim sürecinde ise Putin'in Batılı ülkelere karşı tepkisi ağır olmuş ve seçimlerin Batı tarafından baskı yoluyla tekrarlandırıldığını belirtmiştir. Ek olarak, seçimlerin tekrar yapıyor olmasının bir önemi olmadığını ve ayrıca üç kez, dört kez, belki de yirmi kez mi tekrarlanacağını dile getirmiştir⁸⁷. On iki binden fazla uluslararası gözlemcinin katıldığı 2004 seçimlerinde Batı'ya Rusya'nın reaksiyonu sert olmuştur⁸⁸. Avrupa'nın büyük bir devleti olan Ukrayna'yı iç karışıklığa sürüklemek ile suçlamıştır. Aynı zamanda bu durumu Putin;

⁸³ Andrew Wilson, **a.g.e.**, s. 190.

⁸⁴ Owen Matthews (21 Ocak 2010). "How Europe Lost Ukraine?", Newsweek, (Erişim) <http://www.newsweek.com/how-europe-lost-ukraine-70999> 16 Mayıs 2017.

⁸⁵ Richard Youngs, **a.g.e.**, s. 37.

⁸⁶ Graeme P. Herd, "Russia and the 'Orange Revolution': Response, Rhetoric, Reality?", The Quarterly Journal, Cilt: 4, Sayı: 2, 2005, ss. 15-28, (Erişim) <http://procon.bg/bg/node/1706> 16 Mayıs 2017; Jonathan Steele (6 Eylül 2005). "Putin still bitter over orange revolution", The Guardian, (Erişim) <https://www.theguardian.com/world/2005/sep/06/russia.jonathansteele> 16 Mayıs 2017.

⁸⁷ William Schneider (Aralık 2004). "Ukraine's 'Orange Revolution' ", The Atlantic, (Erişim) <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2004/12/ukraines-orange-revolution/305157/> 10 Mayıs 2017.

⁸⁸ Adrian Karatnycky, **a.g.e.**, s. 46.

“kalabalıklar aracılığıyla yönetimi ele geçirme girişimi” olarak tanımlamıştır⁸⁹. Ukrayna 2004 seçimlerinde, Batı'nın araya girmesiyle Rusya'nın tasarladığı tüm düzen bozulmuştur ve bununla birlikte Turuncu Devrimi Batı'nın hazırladığı bir plan olduğunu dile getirmiştir⁹⁰. Bu sebepten hareketle Rusya, Batılı ülkelerin kendilerine karşı herhangi bir çalışmada bulunacaklarını zannetmediğini söyleyerek AB ve ABD'yi uyarmıştır⁹¹.

Turuncu Devrim ile birlikte, 2005'te Kırgızistan'da Lale Devrimi ve Özbekistan'daki ayaklanmalar Rusya'yı tedirgin etmiştir. Bu açıdan Ukrayna'daki devrimin kendi ülkesinde de örnek alınabileceğinden korkmuştur⁹². Turuncu Devrimi, Turuncu Virüs olarak tanımlayan Herd; eski SSCB topraklarında çıkan bu devrimlere rağmen Rusya'ya yayılmaması bu gibi durumlara karşı Rusya'nın bağışıklığı olduğunu göstermektedir⁹³. Putin, SSCB bölgesindeki renkli devrimlere karşı bağışıklığı arttırmak adına görevlilere böyle bir devrimi engelleyecek önlemlerin alınması talimatını vermiştir⁹⁴.

Devrimin ardından kurulan Turuncu Hükümet'in başbakanı Yuliya Timoşenko olmuştur. Devrimin önderlerinden ve aynı zamanda Rus kökenli bir oligark olan Timoşenko, temel hedeflerinin AB üyeliği olduğunu ancak Rusya ile ilişkilerin kopmamasını da istediğini belirtmiştir⁹⁵. Timoşenko, Yuşçenko'ya oranla Rusya politikasında daha pragmatiktir. Yuşçenko, Rusya'ya tamamen karşıyken Timoşenko karşılıklı iletişim kanallarının açık olmasından yanadır. Örneğin, Yanukoviç Rusya'dan dolayı Nato'ya karşı dururken Timoşenko, Yuşçenko'nun da desteklediği Nato üyeliği ile ilgili kesinlikle halk oylaması

⁸⁹“Russia & the 2004 Presidential Election”, Global Security İnternet Sitesi, (Erişim) <http://www.globalsecurity.org/military/world/ukraine/election-2004-r.htm> 17 Mayıs 2017.

⁹⁰ Graeme P. Herd, **a.g.e.**, s. 18.

⁹¹ Jonathan Steele, **a.g.e.**

⁹² Derek Fraser, “Taking Ukraine Seriously: Western and Russian Responses to the Orange Revolution”, Centre for Gobal Studies, Aralık 2006, s. 12. (Erişim) http://www.uvic.ca/research/centres/globalstudies/assets/docs/publications/Taking-Ukraine-Seriously-5_-3-Dec-06.pdf 17 Mayıs 2017.

⁹³ Graeme P. Herd, **a.g.e.**, s. 18.

⁹⁴ İlya Arkhipov, “Putin Says Officials Must Stop Russian ‘Color’ Revolution”, Bloomberg, (Erişim) <https://www.bloomberg.com/news/articles/2014-11-20/putin-says-russia-must-prevent-color-revolution> 17 Mayıs 2017.

⁹⁵ Yuliya Tymoshenko (29 Haziran 2005). “Ukraine Deserves EU Membership”, Voltairenet, (Erişim) <http://www.voltairenet.org/article30522.html> 17 Mayıs 2017.

yapılması gerektiğini savunmuştur⁹⁶.

Kuçma dönemi dış politikası “çok-vektörlülük” temeli üzerine kurulmuştur ve Yuşçenko iktidarı ile bu “Avrupa-Atlantikçiliğe” evrilmiştir. Yuşçenko göreve başladıktan hemen sonra ABD ziyaretinde, Başkan Bush’tan AB, Dünya Ticaret Örgütü ve Nato için destek isteğinde bulunmuştur. Bush, Ukrayna’nın Nato’ya kabulünü desteklediğini ve yapılacak reformlar için Yuşçenko yönetimine 60 milyon dolar yardım sözü vermiştir. Yuşçenko ziyareti esnasında, yabancı yatırımları çekebilmek adına uygun şartların yaratılacağı sözünde bulunmuş, “ ABD’li ve diğer uluslararası yatırımcılar için gerekli tüm havayı sağlamak adına çalışıyoruz” demiştir⁹⁷.

Turuncu Devrimin ardından Rusya-Ukrayna ilişkileri düşüş göstermiştir. Rusya açısından bakılacak olursa Batı’ya karşı kendisini korumak adına, eski Sovyet bloğu devletleriyle ilişkilerini geliştirme ve Çin dahil olmak üzere diğer ülkelerle bağlantılarını güçlendirme yoluna gitmiştir⁹⁸. Rusya, Ukrayna’nın yeniden gündemine doğalgaz kriziyle girmiş ve açık bir şekilde Batı’ya yönelen Ukrayna’yla 2006 ve 2009 yıllarında ciddi krizler yaşamıştır. Aslında Ukrayna’ya karşı bir Rus politikası olan bu konu, 2006 seçimlerinden önce Rus doğalgaz devi Gazprom’un, 1000 metreküp için fiyatları 50 dolardan 230 dolara yükseltmek istemesiyle başlamış ve Ukrayna’nın itirazları sonucunda Rusya doğalgaz akışını durdurmuştur⁹⁹. Rusya’nın buradaki politikası ticari olmaktan çok, arka bahçesi konumundaki Ukrayna’da Batılı güçlerin artan etkinliğini zayıflatmaktır¹⁰⁰. Dış politika açısından, Rusya’nın elindeki doğalgaz kartının ne kadar büyük öneme sahip olduğu bu

⁹⁶ Taras Kuzio (16 Kasım 2009). “Ukrainian Presidential Candidate Yulia Tymoshenko’s Foreign Policy”, The Jamestown Foundation, (Erişim) <https://jamestown.org/program/ukrainian-presidential-candidate-yulia-tymoshenkos-foreign-policy/#.VICzLJVxnmS> 11 Mayıs 2017.

⁹⁷ Utku Yapıcı (2015). “Ukrayna-Nato İlişkilerinin Tarihsel Analizi”, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, (Erişim) <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/YAPICI-Utku-UKRAYNA-NATO-%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0N%C4%B0N-TAR%C4%B0HSEL-ANAL%C4%B0Z%C4%B0.pdf> 22 Nisan 2017.

⁹⁸ Derek Fraser, **a.g.e.**, s. 16.

⁹⁹ “Q&A: Ukraine Gas Row” (4 Ocak 2006). BBC News, (Erişim) <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4569846.stm> 9 Mayıs 2017.

¹⁰⁰ Peter Schwarz (5 Ocak 2006). “The Gas Conflict Between Russia and Ukraine”, World Socialist Web Site, (Erişim) <http://www.wsws.org/en/articles/2006/01/gazp-j05.html> 11 Mayıs 2017.

noktadan net anlaşılmaktadır. Avrupa doğalgaz transit geçiş noktasında olan Ukrayna, tek etkilenen ülke değildir. Bu durumdan en çok Avrupa’da payını almaktadır ki, Rusya’nın gaz akışını kesmesinin ardından, Avusturya, Fransa, Macaristan, Almanya, İtalya ve Slovakya’daki gaz akışı neredeyse %30’luk bir azalma göstermiştir¹⁰¹. Avrupa Birliği bu kesilişten sonra Rusya ve Ukrayna’ya baskı da bulunarak hızlı bir şekilde anlaşmaya varılmasını istemiştir¹⁰². Ukrayna her iki tarafın ve iç politikanın da baskısıyla yaklaşık iki katı fazla fiyata gaz almayı kabul etmek durumunda kalmıştır¹⁰³. Krizin göstermiş olduğu en önemli konu ise, Ukrayna ve AB’nin Rus gazına bağımlı oluşunun çok hayati seviyelerde olduğudur. AB bu krizle birlikte alternatif enerji kaynakları arayışını hızlandırmış ve alternatif enerji transit projeleri bulma yoluna gitmiştir¹⁰⁴. Ukrayna’nın 2006 yılında yapılacak olan Parlamento seçimlerinden önce böyle ciddi bir kriz yaşaması halkın Yuşçenko’ya olan güvenini azaltmış ve Rusya’nın desteklediği Yanukoviç’in oy oranlarındaki artışta önemli bir paya sahip olmuştur¹⁰⁵.

İki ülke arasındaki ikinci gaz krizi ise 2010 seçimlerinden önce 2009’da meydana gelmiştir. 2006 yılında olduğu gibi yine Rus tarafı 1000 metreküpü, 250 dolara çıkarmış oldukları gaz fiyatını 418 dolara yükseltmek istemiştir. Ukrayna tarafı daha önce de olduğu gibi bunu kabul etmeyecek ve Rusya, Ukrayna’ya ve tabii dolayısıyla AB’ye de gaz sevkiyatını yeniden durdurmuş olacaktır¹⁰⁶. Tarafların 2006 krizinde olduğu gibi anlaşmaları için AB baskı yapmıştır ve bunun sonucunda başbakan Timoşenko, 2009’un Ocak ayında Rusya ile 10 yıllık bir doğalgaz satın alma anlaşması yapmıştır. Bu anlaşma Ukrayna’yı Rusya’ya daha da bağımlı bir duruma soktuğu gibi en pahalı kullanan tüketici konumuna da yükseltmiştir¹⁰⁷.

¹⁰¹ “Q&A: Ukraine Gas Row”, **a.g.e.**

¹⁰² Peter Schwarz, **a.g.e.**

¹⁰³ Nicole Gallina, “Ukraine Knocking at the Door? The EU-Ukraine Relationship after the Orange Revolution?”, **Ukraine on Its Meandering Path Between East and West**, der. Andrej N. Lushnycky ve Mykola Riabchuk, Peter Lang AG, Bern, 2009, s. 46.

¹⁰⁴ “Q&A: Ukraine Gas Row”, **a.g.e.**

¹⁰⁵ Andrew E. Kramer (2 Ocak 2006). “Russia Cuts Off Gas to Ukraine in Cost Dispute”, The New York Times, (Erişim) <http://www.nytimes.com/2006/01/02/world/europe/russia-cuts-off-gas-to-ukraine-in-cost-dispute.html> 9 Mayıs 2017.

¹⁰⁶ “Q&A: Russia-Ukraine Gas Row” (20 Ocak 2009). BBC News, (Erişim) <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7240462.stm> 15 Mayıs 2017.

¹⁰⁷ Emre Yüksel, “Ukrayna AB Defterini Kapatıyor mu?”, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Sayı: 62, Kasım 2013, s. 18, (Erişim) <http://bultenler.ankara.edu.tr/dergiler/49/1010/sayi1010.pdf> 9 Mayıs 2017.

Turuncu Devrim'in ardından reformlar düşünöldüğü gibi uygulanmamıştır; yasalara gerekli önem verilmemesi, hukuk alanlarında özgürlüğün olmaması, parlamento işleyişinin açık ve net olmayışı ile birlikte siyasette demokrasi eksikliği, meclisi güçsüz ve dağılmış bir duruma getirmiştir¹⁰⁸. Sonuç olarak, Turuncu Devrim'in kısa sürmesine neden olan bu durumla birlikte Yuşçenko hükümeti gittikçe zayıflamaya başlamıştır. Ayrıca siyasi istikrarsızlığın yanında ölkede yaşanan 2008 ekonomik krizi de eklenince Turuncu Hükümet çağının sonuna doğru yaklaşıldığı anlaşılmaktadır.

Turuncu Devrim hızlıca parlayıp sönmüştür ve ayrıca yaşanan siyasi ve ekonomik tüm sıkıntılarla birlikte 2010 Cumhurbaşkanlığı seçimine hazırlanan Ukrayna için yeni bir süreç başlamıştır. Sonraki bölümde bu yeni dönemin gelişmeleri ele alınacaktır.

2.3. Yanukoviç-Putin Dönemi

Ukrayna için yeni bir dönemin başlangıcı olan 2010 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde üç aday ön plana çıkmıştır. Bunlardan ilki halkın sevgisini gittikçe kaybeden Turuncu hareketin lideri Yuşçenko, grubun önderliğini Yuliya Timoşenko'ya kaptırmıştır. Brinci turun sonunda Timoşenko'nun (%25,05) karşısına Yanukoviç (%35,32) çıkmıştır. %50 ve daha fazla oy alamamaları nedeniyle ikinci tura kalan seçimlerde, Viktor Yanukoviç %48,95'lik bir oyla başkan seçilmiştir. Ülkenin yeni Cumhurbaşkanı olan Yanukoviç, genel olarak Ukrayna'nın güney ve doğu bölgelerinden, Yuliya Timoşenko'nun (%45,47) ise kuzey, batı ve orta kesimden desteklendiği görölmektedir¹⁰⁹.

Rusya'nın 2004 yılında kazanmış olduğu deneyim ve uluslararası çevre, Timoşenko'nun 2004 yılındaki olaylara benzeyen bir süreci başlatmasına engel olmuştur. Seçimlerin sonunda AB ve AGİT'in seçimlere yönelik açıklamalarında da göröleceği gibi şeffaf ve demokratik bir ortamda seçimlerin yapıldığını beyan

¹⁰⁸ Gökhan Turan, "Ukrainian Foreign Policy and Its Domestic Sources", Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, ss. 59-60.

¹⁰⁹ Habibe Özdal ve Victoriia Demydova, **a.g.e.**, s. 9.

etmişlerdir¹¹⁰. Tüm bu gelişmelerin ardından, kaybeden taraf olan Timoşenko ise, seçimlerden bir yıl sonra; “Rusya’yla 2009’da yapılan doğalgaz satın alma anlaşmasını yasalara aykırı bir biçimde onaylamak ve ülke çıkarlarını göz önünde bulundurmadan görevini kötüye kullanmak” suçundan tutuklanmıştır. 2011 yılının Ekim ayında ise, ülkeyi 188 milyon dolar zarara uğrattığına karar verilerek 7 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır¹¹¹. Bu kararın ardından Timoşenko, tüm bu iddiaları reddederek bundan sonraki seçimler için kendisine yönelik komplo planlarının bir parçası olduğunu belirtmiştir¹¹².

Ukrayna dış politikası, Yanukoviç öncesi Batı yönlü bir çizgide ilerlemişti. Ancak zaman zaman Rusya ile de denge politikasına gidildiği bilinmektedir. Yeni dönemle birlikte ise Avrasya yönlü bir çizgide gidilmek istenmiş fakat, aynı zamanda Batı dolayısıyla AB ile ilişkilerde de denge siyaseti ağırlıklı bir dış politikaya dönüşmüştür. Yanukoviç bu durumla birlikte göreve başladığındaki söylemlerinde, Ukrayna’nın Nato’ya kesinlikle üye olmayacağını açıklamış ama ikili ilişkilerin iyi bir zemine oturmaması için hiçbir nedeninde olmadığını dile getirmiştir¹¹³.

Yanukoviç göreve geldikten hemen sonra birçok kez ziyaret ettiği Rusya ile ilişkileri daha da derinleştirmek için adımlarını hızlandırmıştır. Bu durumdan hareketle, Sivastopol’daki Rus üssünün 2017’ye kadar olan kira süresini uzatma görüşmeleri yapılmıştır. Ukrayna ekonomik krizin de etkisiyle 21 Nisan 2010’da Harkov(Kharkiv) şehrinde Rusya’yla anlaşmaya varmıştır¹¹⁴. Bu anlaşmaya göre, Sivastopol Rus deniz üssü %30 doğalgaz indirimi karşılığında ek 25 yıl (2017+25=2042) olmak üzere Rusya’ya kiralanmıştır¹¹⁵. Yanukoviç yönetimiyle birlikte Avrupa komşuluk ilişkileri çerçevesinde Doğu Ortaklığı

¹¹⁰ Göktürk Tüysüzoğlu, “Ukrayna’da Turuncu Devrimin Sonu”, DergiPark Akademik, Sayı: 3, Ocak 2011, s. 73, (Erişim) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/gumussosbil/article/view/5000004276/5000004789> 19 Nisan 2017.

¹¹¹ Sinan Yüksel, **a.g.e.**, s. 18.

¹¹² “Kronoloji: Ukrayna’nın Dönüm Noktaları” (2014). Aljazeera, (Erişim) <http://www.aljazeera.com.tr/kronoloji/kronoloji-ukraynanin-donum-noktalari> 1 Mayıs 2017.

¹¹³ Göktürk Tüysüzoğlu, **a.g.e.**, s. 75.

¹¹⁴ “Medvedev i Yanukovich Podpisali Soglashenie o Prodenii Bazirovania Chernomorskovo Flota” (21 Nisan 2010). Vzgliad Delovaia Gazeta, (Erişim) <https://vz.ru/news/2010/4/21/395245.html> 1 Mayıs 2017. Bu anlaşma 28 Mayıs 1997’de 20 yıllığına imzalanan Askeri üs anlaşmasının revize edilmiş halidir.

¹¹⁵ Göktürk Tüysüzoğlu, **a.g.e.**, s. 75.

(Eastern Partnership-EoP) çalışmaları ise değişmeden devam etmiştir. Üyelik perspektifi olmayan bu anlaşmada, Yanukoviç ve ülke adına sorun yaratan kısım; AB ile yapılacak ortak iktisadi bölge kapsamında meydana gelecek ekonomik ve politik problemlerdir. Bu süreçle birlikte AB, ilk kez üçüncü bir devletle görüşmeler yaptığı Ortaklık Anlaşması ve Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşması (Deep and Comprehensive Free Trade Area-DCFTA) ile birlikte Ukrayna'dan 28-29 Kasım 2013'e kadar iki ön koşulu hayata geçirmesini bildirmiştir. İlk olarak, hapiste bulunan eski Başbakan Yuliya Timoşenko'nun yurt dışında tedavi görebilmesi için serbest bırakılması ve ikinci koşul ise; ekonomik ve politik reformların bitirilmesidir. Ukrayna Parlamentosu ilk koşul için 21 Kasım'da, Timoşenko'nun yurt dışına tedavi amaçlı gidebilmesini sağlayacak olan "mahkumların yurt dışında tedavi edilmesini" kapsayan altı adet yasa teklifini reddetmiştir. İkinci önkoşul için ise AB, Ukrayna'nın gerekli ekonomik ve siyasi reformları tamamlayamadığını birçok yerde belirtmiştir¹¹⁶. Rusya, Ukrayna'yı kendi tarafına çekmek adına Avrasya Gümrük Birliğine dahil olmasını arzularken; AB ise DCFTA kapsamında başka bir gümrük birliğini kabul etmesini istemiştir. Ancak Ukrayna, Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization-WTO) üyesi olduğu için Azerbaycan ve Beyaz Rusya gibi üye olmayan ülkelerle herhangi bir gümrük birliğine girememesinden dolayı, AB'den de Doğu Ortaklığı ülkelerine yönelik tek bir gümrük birliğinde olmaları gerektiğini bildiren bir açıklama gelmiştir¹¹⁷. Rusya açısından bakıldığında, Ukrayna'nın Avrasya Gümrük Birliğine girmesi çok önemlidir. Şu sebeptir ki, Putin'in "Lizbon'dan Vladivostok'a uzanan geniş Avrupa" hayalinin gerçekleşmesi için, Avrupa kısmını oluşturan Ukrayna'nın birliğe katılması şarttır. Kremlin işleri sıkılaştırarak Ukrayna ile sınır kontrollerini hızlandırmış ve ek olarak ünlü çikolata firması Ukraynalı Roshen'e giriş yasağı uygulamıştır. Bu yasak AB ile yakınlaşan Ukrayna'ya bir uyarı olduğu şeklinde yorumlanmıştır¹¹⁸. Bir diğer taraftan, krizin

¹¹⁶ Habibe Özdal, "AB ve Rusya Arasında Ukrayna: Hayaller ve Gerçekler", USAK-Avrasya Araştırmaları Merkezi, Sayı: 26, 2013, s. 5.

¹¹⁷ Taras Kuzio, "Ukraine's Relations with the West since the Orange Revolution", European Security, Cilt: 21, Sayı: 3, Londra, 2012, ss. 408. https://www.researchgate.net/publication/254232411_Ukraine's_relations_with_the_West_since_the_Orange_Revolution 1 Mayıs 2017.

¹¹⁸ "Ukrayna'nın AB Yolundaki Engeli: Yulya Timoşenko" (15 Ekim 2013). Euro News, (Erişim) <http://tr.euronews.com/2013/10/15/ukrayna-nin-ab-yolundaki-engeli-yulya-timosenko> 10 Mayıs 2017.

başlarında İsveç Dışişleri Bakanı Carl Bildt, “ Kiev yönetiminin Rusya ve AB arasında bir seçim yapması gerektiği” şeklinde açıklama yapmıştır¹¹⁹. Sonuç olarak, her iki tarafıda dengede tutabilmesi çok zor olan Ukrayna ya AB ya da Rusya seçimine zorlanmıştır. Bu konularla ilgili Putin’in birkaç açıklamasına bakacak olursak, birincisi AB ve Nato ile ilgili açıklamasında; “ Rusya, Ukrayna’nın AB üyesi olmasına karşı değildir. Ancak söz konusu Nato olursa bu duruma itiraz ederiz” demiştir¹²⁰. AB gümrük birliğine dair ise; “ Ukrayna’nın AB Gümrük Birliğine girmesiyle, Avrupa’ya 2 litre süt satacaktır, ama Avrasya Gümrük Birliği Ukrayna için 9 milyar dolar yıllık gelir demektir” ifadesini kullanmıştır¹²¹. Moskova’dan DCFTA ile ilgili açıklamada ise; “ Ukrayna’nın, AB ile işbirliği anlaşmasıyla intihar girişiminde bulunması olasılığına karşı, gümrük rejimimizi sıkılaştırmaya hazırlanıyoruz” denilmiştir¹²².

Ukrayna, Rusya tarafından gelen tehditleri yok saymış olsa bile, Rusya’nın ticaret ambargolarının getireceği ekonomik kayıpları AB ile yapacağı Anlaşma hiçbir şekilde karşılayamayacaktır¹²³. Bununla birlikte Ukrayna’nın, Rusya liderliğinde oluşturulacak Gümrük Birliğine katılması durumunda Rusya, on beş milyar dolar tutarında bir yardım ve doğalgaz fiyatlarında indirim önerisinde bulunmuştur¹²⁴. AB’nin sunmuş olduğu getiri de ise Ukrayna’nın bir milyar Avro tutarında bir ihracat artışı olacaktır ancak bunun olabilmesi için reformların tamamlanması

¹¹⁹ Fatma Y. Elmas (20 Mart 2014). “Ukrayna Krizi: AB’nin Yeni Aktörlük Sınavı”, Academia, (Erişim)https://www.academia.edu/7193420/Ukrayna_Krizi_AB_nin_Yeni_Akt%C3%B6rl%C3%BCk_S%C4%B1nav%C4%B1 3 Mayıs 2017.

¹²⁰ “Putin: Russia’s not against Ukraine’s association with EU, would object to NATO membership” (21 Kasım 2013). KyivPost, (Erişim) <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/putin-russia-not-against-ukraines-association-with-eu-would-object-to-nato-membership-332220.html> 8 Mayıs 2017.

¹²¹ Olga Shumylo-Tapiola, “Ukraine at the Crossroads: Between the EU DCFTA & Customs Union”, Russia/NIS Center, Sayı: 11, Nisan 2012, s. 17. (Erişim) http://carnegieendowment.org/files/Ukraine_at_the_CrossroadsBetween_the_EU_DCFTA_Customs_Union.pdf 24 Nisan 2017.

¹²² “Kremlin Warns Kiev Over ‘Suicidal’ Ukraine-EU Trade Deal” (19 Ağustos 2013). Sputnik International, (Erişim) <https://sputniknews.com/russia/20130819182849320-Kremlin-Warns-Kiev-Over-Suicidal-Ukraine-EU-Trade-Deal/> 11 Nisan 2017.

¹²³ Amanda Paul, “After Vilnius: The Future of EU-Ukraine Relations”, Turkish Policy Quarterly, Cilt: 12, Sayı: 4, Kış 2014, ss. 4-6.

¹²⁴ Fatma Y. Elmas, **a.g.e.** ; Nicholas R. Smith, “The EU’s Difficulty in Translating Interests into Effective Foreign Policy Action: A Look at the Ukraine Crisis”, Baltic Journal of European Studies, Tallinn University of Technology, Cilt: 4, Sayı: 1 (16), 2014, s. 61.

gerekmektedir¹²⁵. Genel olarak iki taraftan birini seçme zorunluluğuna sürüklenmiş olan Ukrayna, ekonomik sorunların da etkisiyle Rusya tarafına sürüklenmiştir denilmesi daha doğru olacaktır. Ukrayna'nın ödemesi gereken borçlardan birisi de Gazprom'a olan 1,3 milyar dolar tutarındaki faturadır. Ayrıca AB yerine Rusya'yı seçmesinin sebeplerinden bir diğeri ise gelecek yıl tüm borçlarını döndürebilmesi için 17 milyar doları geçen bir kaynak ihtiyacının aciliyetidir¹²⁶.

Tüm bu gelişmeler çerçevesinde Ukrayna'nın AB ve Rusya arasında kısaca alınmış olduğu görülmektedir. Kısacası, yönetimin taraflardan birine yönelerek diğer taraftaki menfaatlerini göz ardı etmesi kaçınılmaz son gibi gözükmemektedir. Bir sonraki bölümde, yaşanan bu gelişmeler ışığında Rusya-Ukrayna ilişkileri temelinde Maydan olayları ve Yanukoviç yönetimini bekleyen gelişmeler incelenerek değerlendirilmesi yapılacaktır.

---

¹²⁵“Countries and Regions-Ukraine”, Avrupa Komisyonu, (Erişim) <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/ukraine/> 15 Nisan 2017.

¹²⁶“Ukrayna'nın AB Kararı” (27 Kasım 2013). Haberler İnternet Sitesi, (Erişim) <https://www.haberler.com/ukrayna-nin-ab-karari-5357705-haberi/> 21 Nisan 2017.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RUSYA-UKRAYNA İLİŞKİLERİNDE KRİZ

Bu bölümde Rusya-Ukrayna ilişkilerindeki krizler incelenecektir. Turuncu Devrim ile başlayan kriz dalgası, Maydan olayları ve sonrasında gelişen Kırım'ın ilhakı ile birlikte Doğu Ukrayna'daki çatışmalar Rusya-Ukrayna ilişkileri temelinde analiz edilecektir.

3.1. Maydan Olayları, Yanukoviç Yönetiminin Devrilmesi ve Sonrası

Batı yanlısı politik devrim hareketi olan Turuncu Devrim döneminin ardından Yanukoviç döneminde de Ukrayna'daki ekonomik ve siyasi kriz durulmamış aksine daha da kötüleşerek ilerlemiştir. Hatta güneyde ve doğuda egemenlik kaybına götürecek olaylar ve gelişmeler yaşanmıştır. Bu olaylardan önce Yanukoviç yönetiminin Batı yerine Rus yörüngesine girme girişimleri de halkın öfkesini çeken nedenlerden biri olmuştur.

AB Ukrayna'ya tam üyelik sözü vermemiş olmasına rağmen ortaklık anlaşması imzalamaya karar vermiştir. Ancak her iki taraf bu konuda anlaşma sözünde bulunmuş olsa da Yanukoviç yönetimi, 28-29 Kasım 2013 tarihlerinde söz konusu işbirliği anlaşmasının imzalanacağı Vilnius Zirvesinden on gün önce tek taraflı çekildiğini açıklamıştır. Bunun nedeni olarak da; Rusya'nın ekonomik baskısı ve bu baskıyı ortadan kaldıracak maddi desteğin AB tarafından verilmemesini öne sürmüştür¹²⁷. AB ile imzalanmayan anlaşma, Rusya ile Aralık 2013'te imzalanmıştır. Moskova'da imzalanan bu anlaşmanın içeriğinde ise; Kremlin, ekonomik kriz içindeki Ukrayna'ya 15 milyar dolarlık devlet tahvili satın alarak yardımda bulunacağını bildirmiştir. Ek olarak, 400 doların üzerinde olan doğalgazın fiyatını

¹²⁷ Derek Fraser (3 Aralık 2013). "The Refusal of President Yanukovich of Ukraine to Sign at the EU Vilnius Summit on 28 to 29 November, the Association Agreement, Including a Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) with the European Union", EucaNet İnternet Sitesi , (Erişim) <http://www.eucanet.org/news/media-tips/6-international-relations/169-the-refusal-of-president-yanukovich-of-ukraine-to-sign-at-the-eu-vilnius-summit-on-28-to-29-november-the-association-agreement-including-a-deep-and-comprehensive-free-trade-area-dcfta-wi> 2 Mayıs 2017.

268,5 dolara indireceğini açıklamıştır¹²⁸. Bu anlaşmanın ardından Batı yanlısı gruplar ciddi derecede hayal kırıklığına uğramışlardır. Ayrıca, Ukrayna halkında (Batı kesimi) kızgınlığa yol açan ve elbette sadece Rusya'ya yakınlaşarak Batı'dan kopma algısı değildir. Bir diğer sebep ise, bağımsızlığından bu yana Ukrayna'nın en büyük sorunlardan biri olan yolsuzluk konusudur. Viktor Yanukoviç ve oğlu Aleksandr Yanukoviç hakkında birçok yolsuzluk iddiası bulunmaktadır. Bu iddialardan bazıları; milyarlar doların vermiş olduğu ekonomik ve siyasi destek üzerine, onların ekonomide alınacak kararlarda etkili olmasına, büyük çaplı ihaleler kazanmalarına ve Ukrayna Parlamentosu'nda temsil edilmelerine yardım edilmiş olumasıdır. Ayrıca Donetsk'li milyarlar doların Ukrayna'nın en zengin iş adamı, System Capital Management'in sahibi Rinat Akhmetov ve kimya sektörünün büyük yatırımcısı Dmytro Firtash ile çok yakın oldukları da çeşitli medya organlarına sızmış olmasındır¹²⁹.

Tüm bu gelişmeler çerçevesinde, muhalefet partileri halkı sokaklara davet etmiştir ve 21 Kasım 2013 tarihinde Turuncu Devrim gösterileri gibi Bağımsızlık Meydanında protesto gösterileri başlamıştır. Kiev dışında Lviv başta olmak üzere batıdaki tüm şehirlerde de sokak gösterileri meydana gelmiştir¹³⁰. Bu durumla birlikte, sakin bir şekilde süren eylemlerde protestocular 30 Kasım 2013'te polisin sert müdahalesi ile karşı karşıya kalmıştır. Polis müdahalesinden sonra protestolar ikinci kez kaldığı yerden devam etmiş ve bu kez Batı yanlısı kesimin yanında, aşırı sağcı ve üstelik radikal hareketler de katılmıştır¹³¹. Eylemler sırasında, Yanukoviç ve Rusya yanlısı olan ya da Rus kökenli kişiler ya da gruplar, meydana gösterilere katılan birtakım gruplar tarafından gözdağı verilerek fiziksel

¹²⁸ Shaun Walker (18 Aralık 2013). "Vladimir Putin Offers Ukraine Financial Incentives to Stick with Russia", The Guardian, (Erişim) <https://www.theguardian.com/world/2013/dec/17/ukraine-russia-leaders-talks-kremlin-loan-deal> 3 Mayıs 2017.

¹²⁹ "Ukraine Crisis: Yanukovich and the Tycoons" (11 Aralık 2013). BBC News, (Erişim) <http://www.bbc.com/news/world-europe-25323964> 22 Nisan 2017.

¹³⁰ Maydan gösterileri, AB entegrasyonu bağlamında "EuroMaidan" olarak adlandırılmıştır. Bir sonraki gün, Lviv yüksek öğretim öğrencilerinin çağrısıyla o gece en az 20.000 kişi şehir merkezinde toplanmıştır. Ayrıca, İtalya, Fransa, İsveç, Büyük Britanya, Almanya, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Kanada ve ABD'deki Ukrayna Diasporası protestoculara destek olmak için gösteriler düzenlemişlerdir. "Chronicle of Euromaidan", Euromaidanos, (Erişim) <http://euromaidanos.org/en/chronicle-euromaidan> 9 Mayıs 2017.

¹³¹ Habibe Özdal, v.d.; "Ukrayna Siyasi Krizinde Rusya ve Batı'nın Tutumu", Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu-USAK Analiz, Sayı: 28, Mart 2014, s. 3.

şiddete maruz kalmışlardır. Bu gruplar ile Ukrayna polisi arasında da arbede yaşanmış ve çıkan arbede sırasında yüzlerce kişi hayatını kaybetmiş ve yaralanmıştır.

Yanukoviç ve Rusya tarafından Neo-Nazi ve faşist olarak nitelendirilen Oleh Tyahnybok, Maydan protestolarında yol gösterici olarak çok büyük ve önemli etkisi olmuştur. Oleh Tyahnybok Ukrayna Parlamentosu'nda temsil edilen bir kişi ve aynı zamanda Svoboda(Özgürlük) Partisi lideridir. Bir diğer aşırı sağcı grup ise, Ukrayna milliyetçilerin oluşturduğu koalisyon olan Praviy Sektor(Sağ Sektör) de gösterilerde çok etkili olmuştur. Ancak sonradan siyasal parti haline gelse, sadece lideri olan Dmytro Yarosh meclise girebilmiştir¹³². Protestolarda, Rusya yanlısı Yanukoviç taraftarlarının, bir açıdan aldıkları karşılıkla artık söz söyleyemeyecek bir duruma düşürülmeleri, Rus kökenli vatandaşların yoğun olarak yaşadığı Doğu Ukrayna ve Kırım'da kızgınlığa yol açmış ve politik açıdan yeni yönetimi yasal olarak görmeyecekleri nedenlerden biri haline gelmiştir. Aşırı sağcı ve köktenci grupların protestolara katılımı olayları daha da açmaza sokmuş ve çıkan olaylarla birlikte, 16 Ocak 2014'te gösteri haklarını engelleyen ve eylemcilere beş yıla kadar hapis istemini öngeren yeni yasalar Meclis'te kabul edilmiştir¹³³. Ayrıca, 20 Şubat 2014 tarihinde alanda keskin nişancılar tarafından yüzlerce kişi öldürülerek eylemlerin en kanlı günlerinden biri yaşanmıştır¹³⁴. Tüm bu yaşananların ardından hem AB'den hem de üye ülkelerin yetkililerinden çok sert açıklamalar gelmiştir. Muhalefet ve Yanukoviç hükümeti müzakereler için masaya oturmuş ve görüşmeler sonucunda; Cumhurbaşkanı'nın görev ve yetkilerini kısıtlayan 2004 Anayasasına tekrar dönüş, eski Başbakan Yuliya Timoşenko'nun serbest bırakılması, anayasanın yenilenmesi ve koalisyon hükümetinin on günlük süre zarfında kurulma kararı

¹³² Katherine Jacobsen (20 Mayıs 2014). "Ukraine's Far-Right: Popular or Propaganda?", Aljazeera, (Erişim) <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2014/05/ukraine-far-right-popular-propaganda-2014520121212590213.html> 28 Nisan 2017; Palash Ghosh (19 Şubat 2014). "Euromaidan: The Dark Shadows Of The Far-Right In Ukraine Protests", International Business Times, (Erişim) <http://www.ibtimes.com/euromaidan-dark-shadows-far-right-ukraine-protests-1556654> 28 Nisan 2017; "Far-Right, Ultrationalists Played Crucial Role in Euromaidan: Analyst" (12 Kasım 2014). Sputnik News, <https://sputniknews.com/analysis/201411121014665937/> 29 Nisan 2017.

¹³³ Habibe Özdal, v.d.; **a.g.e.**, s. 11.; Hem AB hem de ABD protestolara karşı çıkarılan yeni katı yasaları kınamış ve bu yeni kanunların Ukraynalıların demokratik istekleriyle uyuşmadığını belirtmiştir. "Beş Soruda: Ukrayna'da Neler Oluyor?" (23 Ocak 2014). BBC Türkçe, (Erişim) http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/01/140123_ukrayna_soru_cevap 25 Nisan 2017.

¹³⁴ "Ukrayna: 21 Adımda Barıştan İç Savaşa" (25 Kasım 2014). Radikal Gazetesi, (Erişim) <http://www.radikal.com.tr/dunya/ukrayna-21-adimda-baristan-ic-savasa-1238574/> 11 Mart 2017.

alınmıştır¹³⁵. Böylece Parlamento, 22 Şubat 2014 tarihinde Yanukoviç'i görevden almış ve ana muhalefet partisi Batkivşina (Anavatan) üyesi Aleksandr Turçinov'a cumhurbaşkanlığına vekalet görevi verilerek meclis başkanı seçmiştir. Ek olarak Batkivşina partisinin önderlerinden olan Arseni Yatsenyuk, 450 parlamenterin 371 oyunu alarak 25 Mayıs 2014'teki devlet başkanlığı seçimlerine kadar başbakanlık görevini üstlenmiştir¹³⁶. Devrik Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç ise Kiev'i terk ederek ilk önce Kırım'a kaçmış ve daha sonra da Rusya'ya sığınmıştır¹³⁷. Ukrayna'yı terkeden ve Rusya'ya sığınan devrik lider Viktor Yanukoviç, kendisine yapılan eylemlerin darbe niteliği taşıdığını ve ayrıca hala ülkenin devlet başkanı olduğunu belirten demeçler verse de, Ukrayna Parlamentosu 22-23 Şubat'ta yapılan oylamalarda 48 saat içinde almış olduğu kritik kararları hayata geçirmiştir. Kararlara göre, iki yıla yakındır Harkov'da tutuklu bulunan Yuliya Timoşenko'nun serbest kalması ve 25 Mayıs'ta erken seçimlerin yapılmasıdır¹³⁸. Bu tür gelişmelerin ardından, her şeyin yoluna sokulduğu düşünülürken, Parlamento; Rusça ve diğer dillerin çok kültürlü bölgelerde resmi dil olarak kabul edilmesini kapsayan kararı geri çekmesiyle bu kez bu bölgelerde yaşayan Rus kökenli ve Yanukoviç taraftarı kesimin Kırım, Donetsk ve Lugansk'ta protesto gösterileri yapmasına neden olmuştur¹³⁹. Bu gelişmeler Rusya'nın büyük tepkisini çekmiş ve çok sert önlemler alarak, Ukrayna'daki Batı yanlısı ve Rusya karşıtı politik çevreye tepkisini gösterdiği yerler ise Rus nüfusunun yoğun olduğu Doğu Ukrayna ve Kırım olmuştur. Rus yanlısı gösteriler devam ederken, Rusya tarafından Kırım ve Donbas¹⁴⁰ bölgesine asker ve askeri araç-gereçlerin yollanmasıyla durum daha da karmaşık hale gelmiş ve doğal olarak, yaşananlar bir iç savaşa doğru evrilmiştir¹⁴¹.

¹³⁵ Ayşegül Çimen (3 Mart 2014).“Avrupa'ya Can Feda mı?”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, (Erişim) <https://www.setav.org/avrupaya-can-feda-mi/> 29 Nisan 2017.

¹³⁶ Giray S. Derman ve Yerkinay Ongarova, **a.g.e.**, s. 19.

¹³⁷“Kronoloji: Ukrayna'nın Dönüm Noktaları”, **a.g.e.**

¹³⁸ Ömer Ç. Tecer, **a.g.e.**, s. 121.

¹³⁹“Ukrayna: 21 Adımda Barıştan İç Savaşa”, **a.g.e.**

¹⁴⁰ Donets Havzası, Donbas veya Donbass olarak da bilinir [Україна: Донецький басейн, genelde Донбас(Donetskiy baseyn ya da Donbas) diye kısaltılır; Rusça: Донецкий бассейн, genellikle Донбасс(Donetskiy basseyn ya da Donbass) diye kısaltılır. Ukrayna'nın doğu kesiminde yer alan iki oblastı kapsar: Donetsk Oblastı'nın kuzey ve orta kısmı ve Lugansk Oblastı'nın güney kısmı. Donetsk şehri Donets Havzası'nın gayriresmî başkenti sayılır. “Donbas”, Wikiwand, (Erişim) http://www.wikiwand.com/tr/Donets_Havzas%C4%B1 11 Mart 2017.

¹⁴¹“Reversal of Fortune” (6 Eylül 2014). The Economist, (Erişim) <http://www.economist.com/news/briefing/21615605-now-willing-use-russian-troops-more-or-less-openly-eastern-ukraine-vladimir-putin-has> 24 Nisan 2017.

Rusya ilk adımda askeri anlamda desteğin olduğunu yalanlamış olsa da sonradan neden orada olduklarını açıklamıştır. Bu konuyla ilgili ilk açıklamasında Putin; “Doğu Ukrayna’da özel hizmetler veya taktik danışmanlar anlamında da olsa Rus askeri varlığı söz konusu değildir. Donbas’ta meydana gelen her şey, orada yaşayan vatandaşlar tarafından ortaya konulmaktadır” şeklinde demeç vermiştir¹⁴². Ancak, bahsedildiği üzere Putin daha sonraki açıklamalarında; bölgedeki askerlerin Rus askerleri olduğunu fakat bu duruma Kırım özelinde bakıldığında, hayati öneme sahip olan halk oylamasının ve bölgenin güvenliği için orada olduklarını ifade etmiştir¹⁴³.

Maydan protestoları daha önce de söz edildiği gibi gösterilerdeki şiddetin giderek artması ve bunun yanında birçok insanın hayatını kaybetmesi üzerine, AB liderleri can kayıplarıyla şoka uğradıklarını ve bu durumun bir an önce çözülerek şiddetten uzak durmaları çağrısında bulunmuşlardır. Aynı zamanda AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso, AB’nin Ukrayna ile ilişkilerinin gözden geçirilmesi gerekebileceği uyarısında bulunmuş¹⁴⁴ ve daha sonrasında da AB, Ukrayna’ya yaptırım uygulama kararı almıştır. Yaptırımların içeriği ise; yaşanan olayların sonucunda can kaybından sorumlu olan hükümet yetkililerine vize yasağı, AB’deki malvarlıklarının dondurulması, gösterileri durdurmak için kullanılan araç-gereçlere satış sınırlaması getirilmesidir¹⁴⁵. Bu durumla birlikte AB, Yanukoviç’in görevden alınmasının memnun edici olduğunu söyleyerek yeni kurulan geçici yönetimi resmen tanıdığını bildirmiştir¹⁴⁶.

Rus yanlısı Yanukoviç’in tam da Rusya’nın istediği gibi AB ile Ortaklık Anlaşmasını imzalamaması üzerine başlayan Maydan protestolarına ilk etapta tepkisiz kalan Putin daha sonra olaylarla ilgili eylemcileri suçlamış ve protestoların şiddetlenmesinin ardından; “Ukrayna’daki gelişmeler, bir devrimden daha çok bir

¹⁴² Kathy Lally (17 Nisan 2014). “Putin’s Remarks Raise Fears of Future Moves Against Ukraine”, The Washington Post, (Erişim) https://www.washingtonpost.com/world/putin-changes-course-admits-russian-troops-were-in-crimea-before-vote/2014/04/17/b3300a54-c617-11e3-bf7a-be01a9b69cf1_story.html?utm_term=.5e6f75502c6f 25 Nisan 2017.

¹⁴³ Kathy Lally, **a.g.e.**

¹⁴⁴ “Beş Soruda: Ukrayna’da Neler Oluyor?”, **a.g.e.**

¹⁴⁵ Habibe Özdal, v.d.; **a.g.e.**, s. 11

¹⁴⁶ Aleksander Turchinov (14 Şubat 2014). “US, EU, UN Recognize Ukraine’s New Government”, Tass Russian News Agency, (Erişim) <http://tass.com/world/720696> 17 Nisan 2017.

soykırımdır” açıklamasında bulunmuştur¹⁴⁷. Ayrıca Putin, Batı (AB/ABD) tarafından tanınan, batı destekli yeni yönetimi tanımadığı üzerine; “ Şu anki yönetim meşru mu? Parlamentonun bir bölümü evet, ancak diğer kalanları hayır. Orada tek bir yasal Cumhurbaşkanı vardır: O da Yanukoviçtir” açıklamasını yapmıştır¹⁴⁸.

Kremlin ilk başta Ukrayna’daki şiddetli olaylarla ilgili rahatsızlığını belirtmiş olsa da olayların Doğu Ukrayna ve Kırım’a sıçraması üzerine kendi etki alanını korumak adına Kırım Havalimanı’na askeri birliklerini göndermiştir. Ayrıca Yanukoviç’e yakın olarak bilinen, Kırım Özerk Cumhuriyeti Başbakanı Anotoliy Mogilov’un görevden alınması da Rus müdahalesi ve Rusya’nın dengelerin kendi aleyhine gelişmesini engelleme çabası olarak da yorumlanabilir¹⁴⁹. Tüm bu perspektifler ışığında, bir sonraki bölümde Rusya’nın gelişen durumlara tepkisi, Kırım olayları ve Kırım’ın Rusya ile birleşmesi detaylı bir şekilde incelenecek ve değerlendirmesi yapılacaktır.

3.2. Rusya’nın Tepkisi: Kırım Olayları ve Kırım’ın Rusya ile Birleşmesi

Kırım, tarih boyunca her dönem stratejik öneme sahip olmuş bir bölgedir. Coğrafi konumu da bu önemin en temel yapı taşlarından birini oluşturmuştur. İlk bölümde de bahsedildiği üzere Kırım, 1774 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile Çarlık Rusya arasında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile birlikte bağımsızlığını kazanmıştır. Ancak bağımsızlık yılları fazla uzun sürmeyip II. Katerina tarafından Rusya’nın egemenliği altına alınmıştır. 1917 Bolşevik Devrimi’nden sonra Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak bölge, SSCB’nin bir parçası haline gelmiştir ve Preyaslav Antlaşması’nın (1654) üç yüzüncü yıldönümü hediyesi olarak Nikita Kruşçev tarafından 1954 yılında Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’ne

¹⁴⁷ Andrew Marszal (2 Aralık 2013). “Ukraine Protests ‘More Like a Pogrom Than a Revolution’, Says Putin”, The Telegraph, (Erişim) <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10489133/Ukraine-protests-more-like-a-pogrom-than-a-revolution-says-Putin.html> 2 Nisan 2017.

¹⁴⁸ Michael B. Kelley (4 Mart 2014). “PUTIN: What Happened In Kiev Was An Unconstitutional Overthrow And Yanukovich Is Still President”, Business Insider, (Erişim) <http://www.businessinsider.com/putin-what-happened-in-kiev-was-an-unconstitutional-overthrow-and-yanukovich-is-still-president-2014-3> 4 Nisan 2017.

¹⁴⁹ Ahmet G. Babiş, “Ukrayna’da “Maidan” Kime Kalacak?” Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi, (Erişim) <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/967-ukrayna-da-%25C5%2593maidan-kime-kalacak> 6 Nisan 2017.

bırakılmıştır¹⁵⁰. 1991’de SSCB’nin dağılmasıyla bağımsız Ukrayna’nın egemenliğinde kalan Kırım, ülkenin ilk anayasası olan 1996 Ukrayna Anayasası’nda özerk cumhuriyet statüsü almıştır. Anayasadaki “Kırım Özerk Cumhuriyeti” başlığında 134. Madde’de; Kırım Özerk Cumhuriyeti, Ukrayna’nın bölünmez bir parçası olarak kabul edilmiştir. Ayrıca Kırım’ın Ukrayna Anayasası’na göre çizilmiş olan sınırlar ve yetkisi kapsamında kalan konularda karar verebileceği belirtilmiştir. Kırım Özerk Cumhuriyeti Anayasası’nda ise 1. Madde’nin 1. Bendi’ne göre, Kırım Ukrayna’nın ayrılmaz bir parçası olup yetkilerini ancak Ukrayna Anayasası’na dayanarak kullanabileceği hükmüne varılmıştır¹⁵¹.

Rusya’nın Kırım’a olan bakış açısı ve ilgisine bakıldığında, ilk olarak o bölgede yaşayan yoğun Rus nüfusu dikkat çekmektedir. Yaklaşık iki buçuk milyon nüfusa sahip olan Kırım’da Rus oranı %58.3, Ukraynalı %24.3, Tatar %12 ve %8 ise diğerleridir¹⁵². Ukrayna’da Rusların çoğunluğa sahip olduğu tek bölge Kırım’dır. Özellikle Rusya’dan gelen ayrılıkçı isteklere en çok maruz kalan bölgedir. Yakın çevre politikasıyla Ruslar, Karadeniz filosu gibi dış Ruslar konusunda da Ukrayna’dan dönem dönem çeşitli isteklerde bulunmuştur. Ukrayna ise Rusya’nın istekleri ve ayrılıkçı talepleri engellemek adına Kırım’a bölgesel özerklik vermek durumunda kalmıştır¹⁵³.

Rusya için Kırım sadece askeri ve demografik bir öneme sahip değildir ayrıca ekonomik açıdan da çok büyük bir yeri vardır. Bu bölgede çok ciddi miktarda petrol ve doğalgaz kaynakları olduğu bilinmektedir ve ayrıca bu bölgeden geçen doğalgaz boru hatları da ekonomide büyük bir paya sahiptir. Ek olarak, gelir kaynaklarından biri de turizmdir. Önemli bir turizm merkezi olan Kırım, aynı zamanda pek çok yabancı turistini ziyaret etmesiyle ciddi bir döviz getirisi de elde etmektedir¹⁵⁴.

¹⁵⁰ Tolga Bilener, **a.g.e.**, s. 315.

¹⁵¹ Bahadır B. Özarlan, “Soğuk Savaş Sonrasında Kırım’ın ve Kırım Tatar Türklerinin Statüsü”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 10, Sayı: 39, 2014, ss. 101-105.

¹⁵² “Ukraine’s Sharp Divisions” (23 Nisan 2014). BBC News, (Erişim) <http://www.bbc.com/news/world-europe-26387353> 12 Nisan 2017.

¹⁵³ Erhan Büyükkakıncı, **a.g.e.**, ss. 422-423.

¹⁵⁴ İgor Torbakov, **a.g.e.**, ss. 303-304; Halil Akman, “Kırım-Sivastopol Üssü ve Karadeniz Rus Filosunun Paylaşım Sorunu”, Turkish Studies, Cilt: 9, Sayı:1, 2014, s. 11.

Kırım toprakları jeopolitik sebebiyle Rusya için her zaman vazgeçilmez olmuştur ve Rus halkının çoğunlukta olması bu bölgeyi Ruslar için daha da önemli kılmaktadır. Bu kapsamda Maydan olayları sonrasında bakıldığında Putin, Yanukoviç'in görevden alınması ve sokak protestolarının sorumlusu olarak Ukraynalı radikalleri, aşırı sağcı grupları ve Batı'yı işaret edecek açıklamalar yapmış ve bu olaylara kesinlikle tepkisiz kalamayacağını belirtmiştir. Putin'in demeçlerinden sonra 27 Şubat 2014'te Rus askerleri Kırım'a girmiş ve birçok kamu binası yanında Yüksek Meclis de olmak üzere pek çok kurum denetim altına alınmıştır. Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi, Rus birliklerinin denetimi altında aldığı kararla 25 Nisan 2014'te halk oylamasına gitmeyi onaylamış fakat daha sonra yalnızca Rus milletvekillerinin katılımıyla referandumun daha erken bir tarihe alınarak 16 Mart'ta yapılması kararlaştırılmıştır. Aslında bu kararla birlikte, Rusya'nın bir parçası mı olmak yoksa daha geniş yetkiler alınarak Ukrayna'da kalmaya devam mı etmek sorusunun cevabının bulunması kararlaştırılmıştır. Çok hızlı hareket etmek isteyen Yüksek Meclis, bu kez 6 Mart tarihinde Kırım'ın direkt olarak Rusya'ya bağlanmasını da onaylamıştır. Ayrıca 11 Mart'ta bir başka oturumda halk oylaması sonucunu beklemeden alınan kararla Ukrayna'dan bağımsızlığını duyurmuştur¹⁵⁵. Sonuç itibarıyla, hem Ukrayna hem diğer devletler ve kuruluşlardan birçok uyarı yapılmış olsa da Kırım Yüksek Meclisi kararında ısrar ederek Rusya'nın gözetimi ve koruyuculuğunda 16 Mart'ta halk oylamasına gitmiştir. Ukraynalılar ve Tatarların çoğunlukla boykot ettiği bu halk oylaması, %97 oranında bir sonuçla Rusya'nın bir parçası olmayı kabul eden bir kararla neticelenmiştir ve hemen ertesinde Rusya, Kırım'ın bağımsızlığını tanımıştır. Bu durumun sonucu olarak da Kırım ve Rusya'nın yalnızlaştığının göstergelerinden biri ise, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 27 Mart'ta 11 hayır oyuna karşı 100 evet oyuyla Kırım'ın Rusya'ya bağlanma hükmünü geçersiz saymış olmasıdır¹⁵⁶.

Ukrayna'da protestolar devam ederken Kırım'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte, Kırım hariç Rus nüfusunun fazla olduğu Donetsk ve Lugansk bölgeleri de

¹⁵⁵ Bahadır B. Özarslan, **a.g.e.**, ss. 122-123.

¹⁵⁶ Murat Saraçlı, "Rusya Federasyonu'nun Yakın Çevre Politikası'nda Dış Rusların Yeri ve Kırım Meselesi", Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 45, 2015, s. 81; "General Assembly Adopts Resolution Calling upon States Not to Recognize Changes in Status of Crimea Region" (27 Mart 2014). United Nations, (Erişim) <https://www.un.org/press/en/2014/ga11493.doc.htm> 22 Mart 2017.

bağımsızlığını ilan etmiştir ve bunun üzerine Ukrayna yönetimi askeri müdahalesini arttırıp sertleştirilmesiyle ülke büyük bir iç savaşa doğru sürüklenmiştir. Birleşmiş Milletler yaptığı açıklamada, en az 4 bin 317 kişinin yaşamını yitirdiğini bildirmiş ve daha fazla olma olasılığının çok yüksek olduğunu belirtmiştir¹⁵⁷.

Bu gelişmeler ışığında, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi sonucu Batı (AB/ABD) gerçek tepkisini Rusya'ya yaptırımlar aracılığı ile göstermiştir. Örneğin AB konseyi; Ukrayna'nın egemenliğinin ihlal edildiğini, Rusya'nın acilen askerlerini Ukrayna topraklarından çıkarması gerektiğini ve halk oylaması kararının Ukrayna Anayasası'na aykırılık teşkil ettiğini bildirmiştir¹⁵⁸. Ayrıca Rusya'ya yönelik yaptırım kararı alan Konsey; ilk adım olarak vizesiz seyahat görüşmelerini askıya aldığı açıklamıştır ve Rusya'nın geri çekilmemesi durumunda ise üst düzey Rus yetkililere seyahat yasağı ve mal varlıklarını dondurma kararı gibi yaptırımların da hayata geçirilebileceğini vurgulamıştır¹⁵⁹. Süreç devam ederken, 17 Temmuz 2014'te Malezya Havayollarına ait Amsterdam-Kuala Lumpur seferini yapan uçağın Ukrayna'nın doğusunda düşmesinin ardından yaptırımlar daha da arttırılmıştır. Olayda 298 kişi hayatını kaybetmiştir¹⁶⁰. Rusya ve Ukrayna uçağın düşürülmesiyle ilgili birbirlerini suçlarken, Rus yanlısı ayrılıkçıların 17 Temmuz'da sosyal medyada "Bir Ukrayna askeri uçağını düşürdük!" paylaşımında bulunmaları sonrasında, sivil bir yolcu uçağı olduğunu farkedip paylaşımı silmeleri üzerine tüm kuşkuları kendilerine çekmişlerdir¹⁶¹. Ayrıca ABD ve Nato, Rusya'nın Donbas'taki Rus ayrılıkçılarına silah yardımı ve birçok destekte bulunduğunu ileri sürmesi üzerine Putin tüm bu savları reddederek; haklı savaşçıların her zaman silaha ulaşabileceğini belirtmiştir¹⁶². Putin, Kırım'da asker bulundurma iddialarını önce reddedip sonradan

¹⁵⁷ "Ukrayna: 21 Adımda Barıştan İç Savaşa", **a.g.e.**

¹⁵⁸ "Statement of the Heads of State or Government on Ukraine" (6 Mart 2014). European Council, (Erişim) https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/141372.pdf 24 Mart 2017.

¹⁵⁹ "Statement of the Heads of State or Government on Ukraine", **a.g.e.**

¹⁶⁰ Fatih Özbay (22 Temmuz 2014). "Ukrayna'da Düşürülen Malezya Uçağı Dengeleri Sarsabilir", Aljazeera Türk, (Erişim) <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/ukraynada-dusurulen-malezya-ucagi-dengeleri-sarsabilir> 6 Mart 2017; "ABD ve AB Rusya'ya Yaptırımları Artırdı." (30 Temmuz 2014). BBC Türkçe, (Erişim) http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/07/140730_obama_rusya 5 Nisan 2017.

¹⁶¹ Fatih Özbay, **ag.e.**

¹⁶² "AB Ukrayna'daki ayrılıkçılara yeni yaptırımlar getiriyor, Rusya için anlaşma yok." (17 Kasım 2014). EurActiv, (Erişim) <http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/article/ab-ukraynadaki-ayrılıkcilara-yeni-yaptirimlar-getiriyor-rusya-icin-anlama-yok-030586> 4 Şubat 2017.

kabul etmişti. Ancak, Doğu Ukrayna'daki ayrılıkçıları destekleme konusundaysa Batı'yı tamamen karşı cephede bırakmamak adına iddiaları uzun bir süre reddedeceği varsayılabilir.

Diğer taraftan, Malezya uçağının düşürülmesiyle birlikte; ABD Başkanı Obama ise ihracat kredisini de askıya aldıklarını belirterek; zaten zayıf olan Rus ekonomisinin bu yaptırımların ardından daha da çok sarsılacağını belirtmiştir. Obama, “Rusya eğer aynı şekilde yola devam ederse, bunun Rusya'ya maliyeti de gittikçe artmaya devam edecektir” ifadesini kullanmıştır. Ayrıca ek olarak, Rus bankalarına ve savunma sanayi şirketlerine yapılacak olan yaptırımları genişleteceklerini, aynı zamanda AB'nin de bu uygulanan yaptırımlara katıldığını ve bu bugüne dek yapılmış en kapsamlı ve en önemli yaptırım kararı olduğunu vurgulamıştır¹⁶³. Almanya Başbakanı Merkel ise Malezya uçağının düşürülme olayından sonra yaptırımlarla ilgili; “Bugünkü karar kaçınılmazdı” şeklinde açıklama yapmış ve Rusya'ya “krizi arttırmak yerine sorunun çözümü için işbirliği yapma” çağrısında bulunmuştur. Bununla birlikte AB tarafından yapılan açıklamada, Rusya'nın Ukrayna'yı iskikrarsızlaştırdığı için ağır bir bedel ödeyeceği ve tecrit edileceği belirtilmiş ve 28 üye ülkenin yeni yaptırımlar kapsamında; Rusya'ya silah satmayacağını, petrol ve gaz sektörlerinde kullanılan bazı teknolojilerin kullanımının kısıtlanacağı ve bazı Rus bankalarının da AB finans sektöründen dışlanacağı belirtilmiştir¹⁶⁴. Ayrıca AB, Putin'in yakın çevresindeki seyahat yasağı koyulan ve mal varlıkları dondurulan kişilerin sayısını da artırma kararı aldığını açıklamıştır¹⁶⁵. Batı'nın (AB/ABD) yaptırım kararlarının Rusya'yı bir şekilde olumsuz etkileyeceği tartışılmazdır fakat Rusya'nın asıl gelir kaynağı olan petrol ve doğalgaz ithalatına yaptırım uygulanamaması bu kararların sembolik düzeyde kalmasına neden olmaktadır. Özellikle AB'nin doğalgaz konusunda Rusya'ya bağımlı olması bu durumu daha da güçleştirmektedir.

---

¹⁶³ “ABD ve AB Rusya'ya Yaptırımları Artırdı.”, **a.g.e.**

¹⁶⁴ AB'nin yaptırım kararının ardından ABD Hazinesi tarafından yapılan açıklamada hedeflenen Rus bankaları arasında ülkenin en büyük finans kuruluşlarından birisi olan VTB ile birlikte, Bank of Moscow ve tarım işçilerine kredi kolaylığı sağlayan Rosselkhozbank olduğu belirtilmiştir. “ABD ve AB Rusya'ya Yaptırımları Artırdı.”, **a.g.e.**

¹⁶⁵ “ABD ve AB Rusya'ya Yaptırımları Artırdı.”, **a.g.e.**

Rusya ise yaptırımların kabul edilemez olduğunu ve uluslararası kuralları da ihlal ettiğini savunarak, Rus üreticilerin desteklenmesi ve tüketicilerin üzerindeki yükü azaltmak adına bir takım önlemlerin alınacağını duyurmuştur. Ayrıca, Voronej kentine giderken Rus basınına konuşan Putin, ABD ve AB'nin Rus tüketicilere ve şirketlere zarar vermeye hakları olmadığını belirtmiş ve ayrıca hükümetin bundan sonra atılacak adımları değerlendirdiğini vurgulayarak; “Siyasi baskı aracı olarak ekonominin kullanılması kabul edilemez” açıklamasında bulunmuştur¹⁶⁶.

Tüm bu gelişmelerin ışığında, Rusya her ne kadar ambargolardan etkilenmiş olsa da “EuroMaidan” olayları sonrasında bu durumdan maksimum yarar elde ederek çok stratejik bir bölge olan Kırım’ı topraklarına katmıştır. Uluslararası alanda kabul görmeyen bu gelişme Rusya’nın yalnızlaşmasına sebep olan olumsuz bir duruma yol açmıştır ama zaten Batı’nın gözünde öteki olduğunu düşünen Rusya’yı, aynı zamanda alternatif ticaret pazarlar aramasını sağlayarak kendi adına olumlu bir sürece de süreklemiş olduğu varsıyalabilir.

Öncelikle Putin, Kırım konusunda müdahale ile ilgili bu durumun kendileri için yasal bir görev olduğunu belirterek; “Kırım yasal olarak Rusya’ya bağlanmıştır ve halk oylaması uluslararası yasalara uygun gerçekleşmiştir. Kırım’ın Rusya için hala ne anlama geldiğini algılamayanlar bilmelidir ki, Kudüs Hristiyan ve Müslümanlar için ne anlama geliyorsa, Kırım da Rusya için aynı anlamı taşıyor” açıklamasında bulunmuştur¹⁶⁷. Ayrıca Kırım’ın Rusya’ya bağlanmasından sonra, Doğu Ukrayna’nın yanı sıra Odessa’da da çıkan çatışmaların çok endişeli sonuçları olmuştur. Örneğin, Odessa’da Ukraynalı Praviy Sektor (Sağ Sektör) ve destekçileri tarafından Doma Profsoyuzov (Sendikalar Evi) yakılmıştır. Yangınla birlikte çıkan çatışmalarda “Antimaydan” alanında onlarca protestocu yaşamını yitirmiştir. Kamu Dernekleriyle ilgili Rusya Duma Komitesi başkan yardımcısı Mikhail Markelov, Odessa, Slavyansk ve diğer şehirlerdeki sivil can kayıplarının sorumlusu olarak

¹⁶⁶“Putin’in intikam planı” (5 Ağustos 2014). Deutsche Welle, (Erişim) <http://www.dw.com/tr/putinin-intikam-plan%C4%B1/a-17833498> 13 Mart 2017.

¹⁶⁷ Nerdun Hacıoğlu (4 Aralık 2014). “Rusya lideri Putin: Kırım bizim Kudüs’ümüzdür”, Hürriyet Gazetesi, (Erişim) <http://www.hurriyet.com.tr/rusya-lideri-putin-kirim-bizim-kudus-umuzdur-27709590> 21 Şubat 2017.

Ukrayna yetkililerini işaret etmiştir¹⁶⁸. Ayrıca Mikhail Markelov, Yugoslavya'daki iç savaşın siyasi ve askeri tarafı olan Slobodan Miloseviç ve Ratko Mladiç'in cezalandırıldığını örnek göstermiştir. Bu nedenden yola çıkarak Rusya Dışişleri Bakanlığı tarafından, Ukrayna'da Kasım 2013'ten Mart 2014'e kadar olan insan hakları ihlallerini içeren bir "Beyaz Kitap" hazırlanmıştır. Bakanlık, belgelerin sadece AGİT veya BM'de kullanılmayacağını belirterek, Kiev yönetimine karşı mahkemede suç kanıtı olarak da yararlanılabileceğini vurgulamıştır. Rusya Cumhurbaşkanlığı basın sekreteri Dmitri Peskov ise; "Beyaz Kitap" için, Lahey'de dava açılabilmesi adına somut bir gerekçe oluşturabileceğini aktarmıştır¹⁶⁹.

Rusya'ya AB ve ABD tarafından uygulanması kararlaştırılan yaptırımlar genişletilirken, Ukrayna ise Maydan olaylarından sonra ülkenin toparlanması adına yeni reformlar üzerinde çalışmaya başlamıştır. Her iki ülke arasında ve Batı dahil olmak üzere karşılıklı savlar, ithamlar ve demeçler sürerken, 25 Mayıs 2014 tarihinde Ukrayna, erken Cumhurbaşkanlığı seçimlerine gitmiştir. Seçim sonuçlarına göre "Çikolata Kralı" olarak bilinen ve aynı zamanda bir oligark¹⁷⁰ olan Petro Porosenko yaklaşık 10 milyon seçmenin oyunu alarak %54.70 ile seçimleri ilk turda kazanmıştır¹⁷¹. Bu arada ülke siyasetine yön verici etkenlerden biri olan Ukrayna Oligarşisine bakıldığında, bu kavram genel olarak Sovyet plan ekonomisinden piyasa ekonomisine geçişte özelleştirilen fabrikaları ve devlet taşınmazlarını elde eden iş adamlarını tanımlamak için kullanılmıştır. Örneğin, ülkenin ekonomi ve politikasında büyük bir paydaya sahip olan oligarklardan Leonid Kuçma, Cumhurbaşkanlığı görevinden önce Dnipropetrovsk'ta bir savunma sanayi tesisinin başkanlığını yaptığı bilinmektedir. Ayrıca eski başbakanlardan Pavlo Lazarenko (1996-1997) o dönemin en büyük oligarkı olduğu ve Turuncu Devrim'in sembol ismi

¹⁶⁸ "SMI: posle sobitij v Odesse 2 maya 48 chelovek propali bez vesti" (6 Mayıs 2014). Mail.ru Novosti, (Erişim) <https://news.mail.ru/politics/18089942/?frommail=1> 15 Mart 2017; Giray S. Derman ve Yerkinay Ongarova, **a.g.e.**, s. 21.

¹⁶⁹ "Deputaty nachali sbor dokumentov dlya iska v Gaagskiy sud protiv Kiyeva" (6 Mayıs 2014). Mail.ru Novosti, (Erişim) <https://news.mail.ru/politics/18087453/?frommail=1> 15 Mart 2017; Derman ve Yerkinay Ongarova, **a.g.e.**, s. 21.

¹⁷⁰ Oligarşi, küçük ve ayrıcalıklı bir grubun iktidarda olduğu yönetim şeklidir. Genellikle bu grubun bencilce ve görevlerini kötüye kullanarak gerçekleştirdiği, despotça bir yönetim şeklidir. Oligarşinin üyesi ya da destekçisi olan kişi ya da grupları tanımlamak için "oligark" terimi kullanılır. "Oligarşi", Wikiwand, (Erişim) <http://www.wikiwand.com/tr/Oligar%C5%9Fi> 22 Şubat 2017.

¹⁷¹ "OSCE/ODIHR Election Observation Mission" (30 Haziran 2014). OSCE, (Erişim) <http://www.osce.org/odihr/elections/ukraine/120549?download=true> 23 Şubat 2017.

eski başbakan Yuliya Timoşenko'nun da Lazarenko'nun holdinginde onun yardımcılığını yaptığı bilinmektedir¹⁷². Ukraynalı oligarkların ne Batı ne de Rusya yanlısı oldukları, en önemli endişelerinin kendi politik ve ekonomik çıkarlarının devam ettirilme durumu olduğu ki, aslında bu konu onlar adına ilk sırada yerini almaktadır¹⁷³. Viktor Yanukoviç'in seçilmesi ve 2014 Kırım olaylarının ortaya çıkmasına kadar tüm yaşananlar aslında oligarklar arası savaş olarak da değerlendirilebilir¹⁷⁴.

Turuncu Devrim sonrası oluşturulan dış politika, Maydan olaylarından sonra başa geçen Poroşenko hükümeti adına da aynı şekilde devam etmiştir. Poroşenko, AB yanlısı bir politika izleyerek AB için tam üyelik amaçlarının devam ettiğini ve yemin toplantısında, “Yeni ve çağdaş bir Ukrayna kurma ve yapılandırmanın zamanı gelmiştir” açıklamasında bulunarak, ülkeyi kısa bir zamanda AB'nin önemli bir parçası haline getireceklerine vurgu yapmıştır¹⁷⁵. Bu amaç ve hedef doğrultusunda Poroşenko, “Strateji 2020” olarak bilinen AB reform paketini kamuoyuna sunmuştur. Reformların amacının; “AB standartları çerçevesinde yaşam şartları oluşturmak ve 2020’de tam üyelik koşullarını tamamlama” olduğunu belirten Poroşenko, ek olarak bu reform paketinin “ politikacıları AB üyesi olmak gibi tek bir ortak amaç adına” bütünleştireceğini açıklamıştır¹⁷⁶. Diğer taraftan Maydan olayları krizinin yıldönümünde, Lviv şehrinde yayınlanan Vissoki Zamok gazetesi Maydan’ı, özgürlük günü olan Turuncu Devrim’in başlacısıyla birleştirmiştir ve Poroşenko da resmi bir konuşmasında, “ Biz bir değil, iki devrim yaşadık. 2004’teki özgürlük bayramıydı, 2013’teki ise öz saygı” şeklinde demeç vermiştir. Ayrıca, Öz Saygı Devrimi’nin bedeli, Kırım’ın Rusya tarafından ilhakı ve Donbas’ta

¹⁷² Vügar İmanbeyli, “Ülke-İçi Krizden Uluslararası Soruna Ukrayna-Kırım Meselesi”, SETA Perspektif, Sayı: 36, 2014, ss. 3-4.

¹⁷³ Örneğin Ukrayna’nın en zengin oligarklarından olan Rus kökenli iş adamı Rinat Akhmetov, 2013 olaylarından önce Yanukoviç’i desteklemişken, Maydan olaylarından sonra Yanukoviç’in istifa etmesi gerektiğini açıklamıştır ve ardından Batı yanlısı Poroşenko’yu desteklemeye başlamıştır. Bu değişimin en büyük gerekçesi Akhmetov’un Donbas’taki çıkarlarıdır, çünkü DNR, Akhmetov’un bölgedeki iki fabrikasını kamulaştıracağını önceden bildirmiş ve duyurmuştur. Rinat L. Akhmetov, Center for The National Interest, (Erişim) <https://cftni.org/team-member/rinat-leonidovich-akhmetov/> 3 Şubat 2017.

¹⁷⁴ Vügar İmanbeyli, **a.g.e.**, ss. 4-5.

¹⁷⁵ “Poroşenko’nun hedefi AB” (7 Haziran 2014). Deutsche Welle, (Erişim) <http://www.dw.com/tr/poro%C5%9Fenkonun-hedefi-ab/a-17691010> 12 Şubat 2017.

¹⁷⁶ “Glava gosudarstva utverdil Strategiyu ustoychivogo razvitiya ‘Ukraina-2020’ ” (12 Ocak 2015). President of Ukraine Official Website, (Erişim) <http://www.president.gov.ua/ru/news/glava-derzhavi-zatverddiv-strategiyu-stalogo-rozvitku-ukrayin-34506> 11 Mart 2017.

çatışmaların yaşanması olmuş ve ilk yıldönümünde bayram yapılamamıştır¹⁷⁷. Bu durumdan hareketle, Maydan olayları her ne kadar Turuncu Devrim ile benzeştirilse de yaşanan toprak kaybı ve süregelen bir iç savaş hali, iki devrimin sonuçları bakımından pratikteki farklılığını kritik bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kırım sorununun çözülebilmesi için gereken en önemli konulardan biri ise, Kırım'ın Ukrayna'dan ayrılmasının self determinasyon hakkına girip girmediği¹⁷⁸. Putin, soruna yönelik yaptığı açıklamada; “Kırım'ın Ukrayna'dan ayrılması, tamamıyla Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılması gibidir, şahsen Rusya'nın herhangi bir uluslararası hukuku ihlal ettiğine inanmıyorum. Kosova bağımsızlığını meclis kararı ile ilan ettiyse, Kırım da kendi vatandaşlarının oylarıyla Rusya'ya bağlanma kararı almıştır” ifadesinde bulunmuştur¹⁷⁹. BM Antlaşması'nda haktan çok ilke olarak düzenlenen self determinasyon, 1966'da kabul edilmiş olan ve ikiz sözleşmeler olarak da adlandırılan; Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve aynı zamanda Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ile uluslararası hukukun bağlayıcı kuralı haline gelmiştir¹⁸⁰. Her iki sözleşmeye bakıldığında; “Bütün halklar, kendi kaderlerini tayin etmek hakkına sahiptir. Bu hak uyarınca kendi siyasi statülerini serbestçe oluştururlar ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini serbestçe sağlarlar” vurgusu yapılmıştır¹⁸¹. Oslo Üniversitesi'nin Rusya uzmanı

¹⁷⁷“Krizin yıldönümünde Ukrayna” (1 Aralık 2014). Ukrayna Haber, (Erişim) http://ukraynahaber.com/index.php?option=com_k2&view=item&id=4285:meydan-kiiev&Itemid=197&tmpl=component&print=1 2 Mart 2017.

¹⁷⁸ Self determinasyon, vatandaşların kendi yöneticilerini özgür bir biçimde seçebilmeleridir. Bir başka açıdan halkın yönetimi altında yaşayacakları veya yaşadıkları hükümet biçimini seçebilmeleridir. Ancak devletlerin parçalanma korkusu nedeniyle detayları üzerinde halen net bir uzlaşma söz konusu değildir. Dışsal ve içsel olmak üzere iki şekilde ortaya çıkan self determinasyon; halkın bağımsız bir devlet kurma ve başka bir devlete bağlanmayı seçme hakkına dışsal self determinasyon, bir halkın istediği yönetim biçimini seçme özgürlüğü ise içsel self determinasyon ilkesini kapsamaktadır. Zeynep E. Ünsal (5 Ocak 2012). “Türkiye’de Self Determinasyon Neden Mümkün Değildir?”, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, (Erişim) http://www.21yyte.org/tr/arastirma/terorizm-ve-terorizmle-mucadele/2012/01/05/6441/turkiyede-self-determinasyon-neden-mumkun-degildir#_ftn2 9 Mart 2017.

¹⁷⁹“Putin Kırım’ı Kosova’ya Benzetti” (17 Kasım 2014). Aktif Haber, (Erişim) <http://www.aktifhaber.com/putin-kirimi-kosovaya-benzetti-1076404h.htm> 15 Haziran 2016.

¹⁸⁰ Cavid Abdullahzade, “Self Determinasyon ve Ayrılma Açısından Kırım Sorunu. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı:19, 2014, s. 164.

¹⁸¹ Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, madde 1/1. “Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi”, BM Enformasyon Merkezi, (Erişim) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf 23 Mart 2017; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi madde 1/1. “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi”, BM Enformasyon Merkezi, (Erişim) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf 17 Mart 2017.

Prof. Pol Kolçte, Rusya'nın "Pravda" gazetesinde yayınlanan söyleşisinde, Kosova ve Kırım arasındaki farklar konusunda; Sırbistan tarafından ağır şiddet eylemlerine maruz kalan ve yapısal olarak daha çok homojen olan Kosova halkının bağımsızlık ilanıya, insan hakları ihlalleri açısından ciddi bir sorunla karşılaşmamış ve heterojen bir yapıya sahip olan Kırım'da yaşayan Rusların durumunun tamamen farklı olduğunu belirtmiştir¹⁸². Ayrıca, "Kırımlı Ruslar içsel self determinasyon hakkından en geniş biçimde yararlanmışlardır" vurgusunda bulunmuştur. Rusya'nın Kırım konusunda uluslararası hukuka ve ahde vefa ilkesine¹⁸³ uymasını isteyen Batı, beş temel madde ile bunu vurgulamıştır. İlk olarak; "BM şartı altındaki yükümlülükler" uygun davranması beklenmiştir¹⁸⁴. İkinci olarak; "Helsinki Nihai Senedi"¹⁸⁵, Rusya'ya hatırlatılmıştır ve üçüncü madde ise; Rusya-Ukrayna arasındaki "1997 Askeri Üs Antlaşması" üzerinden gönderme yapılmıştır. Dördüncü olarak; "Budapeşte Memorandumu"¹⁸⁶, adı altında imzalanan hukuki metin öne sürülmüştür.

¹⁸² Cavid Abdullahzade, *a.g.e.*, s. 188.

¹⁸³ Ahde Vefa İlkesi (Latince: Pacta Sunt Servanda) : Antlaşmalar hukuku kuralı olan ahde vefa ilkesi, Uluslararası hukuk kurallarının meydana gelmesinde etkisi olan, anayasalarda var olan ve devlete antlaşma yapma görevi tanıyan bir ilkedir. Kuralın uyulmasına ilişkin zorunluluğu, iyi niyet ilkesine dayanmaktadır. Ahde vefa ilkesi, devletlerin imzaladıkları antlaşmaların kurallarını kendi istekleri ile kabul etmiş olmaları gerçeğine dayanmaktadır. "Ahde Vefa", Wikiwand, (Erişim) https://www.wikiwand.com/tr/Ahde_vefa 10 Mart 2017.

¹⁸⁴ BM Şartı'nın 2. Maddesi'nde "Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek BM'nin Amaçları ile örtüşmeyecek herhangi bir şekilde güç kullanma tehdidinde veya güç kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar" ifadesi yer almaktadır. "Birleşmiş Milletler Antlaşması", BM Enformasyon Merkezi, (Erişim) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf 10 Mart 2017.

¹⁸⁵ Helsinki Nihai Senedi: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, 15 Ocak 1973 tarihinde Helsinki'de çalışmalarına başlamış ve iki yılı aşkın bir süre devam eden konferans 1 Ağustos 1975'de Helsinki Nihai Senedi'nin 33 Avrupa ülkesi ile ABD ve Kanada tarafından Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde imzalanmasıyla sonuçlanmıştır ve 10 temel ilke ortaya konulmuştur. Bunlar; egemen eşitlik ve egemenliğe saygı, kuvvet kullanmaktan veya kuvvet kullanma tehdidinden kaçınma, sınırların ihlâl edilmezliği, devletlerin toprak bütünlüğünün korunması, anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözümü, içişlerine karışmama, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı, halkların eşit haklardan ve kendi kaderlerini tayin hakkından yararlanması, devletler arasında işbirliği, uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi. "AGİT", Wikiwand, (Erişim) http://www.wikiwand.com/tr/Avrupa_G%C3%BCvenlik_ve_%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi_Te%C5%9Fkilat%C4%B1 15 Mart 2017.

¹⁸⁶ Budapeşte Memorandumu: Ukrayna'da bulunan nükleer silahların batıya dönük olması özellikle ABD'yi rahatsız eden bir konuydu ve bu tehdidin ortadan kalkması gerekiyordu. Aralık 1994'de Budapeşte'de masaya oturan Ukrayna, Birleşik Devletler, Rusya ve Birleşik Krallık Budapeşte Memorandumunu imzalayarak bu nükleer silahların Rusya'ya geri dönmesi üzerinde ve de Ukrayna'nın güvenliğinin garantiye alındığı konusunda anlaşmaya vardılar. Resmi bir anlaşma şeklinde olmayan bu memorandum daha çok politik bir dökümandı ve de politik belgeleri içeriyordu. "Budapeşte Memorandumu ve Ukrayna Krizi Gölgesinde Nükleer Silahlara Yeni Bir Bakış", Türkdod, (Erişim) <http://www.turkdod.com/2014/05/23/budapeste-memorandumu-ve-ukrayna-krizi-golgesinde-nukleer-silahlara-yeni-bir-bakis/> 16 Mart 2017.

Son olarak; Ukrayna Anayasası'ndaki Kırım Özerk Cumhuriyeti başlıklı maddelere gönderme yapılmıştır. Bu durumdan hareketle 73. Madde'de, Ukrayna topraklarının ve sınırlarının değişimini içerecek bir talebin ancak tüm Ukraynalıların (18 yaş ve üzeri) katılacağı bir referandumla belirlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır¹⁸⁷. Sonuç itibarıyla Kırım Parlamentosu'nun Rusya'nın egemenliği altına girmeyi kabul etmesi ya da Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi, iki farklı anlama gelebilmektedir; birincisi Kremlin'in yükümlülüklerini ihlal ederek yerine getirmediği, ikincisi ise uluslararası hukukun bazı ilkelerinin devletlerce farklı yorumlanabildiğini de göstermektedir¹⁸⁸.

Kiev'deki yönetim değişikliği ile Batı yanlısı hükümetin başa geçmesi ve Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi, Doğu Ukrayna'da Donbas (Donetsk ve Lugansk) olarak adlandırılan bölgede, iki ayrı halk cumhuriyeti tarafından temsil edilen ve Ukrayna Ordusu ile savaşarak ayrılıkçı isteklerini dile getiren bir görüşün ortaya çıkmasını da harekete geçirmiştir¹⁸⁹. Sonraki bölümde ise detaylı bir şekilde Rusya-Ukrayna uzlaşmazlığı ışığında Donbas'taki çatışmalar ve sonuçları üzerinden değerlendirmeler yapılacaktır.

3.3. Donbas Çatışmaları ve Sonuçları

Ukrayna, ülke olarak bağımsızlığından günümüze kadar birçok sıkıntılarla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Serbest piyasaya geçiş sancıları, yolsuzluklar, ekonomik krizler ve oligarkların varlığı sıkıntılardan başlıcalarıdır. Bu sorunlardan biri olan iki toplumluluk ise ülkeyi doğu ve batı olarak ikiye bölme noktasına vardırmıştır.

Ukrayna'nın doğu bölgeleri olan Donetsk ve Lugansk ile beraber, Don ırmağı boyunca Rusya'nın batı kesiminin bir kısmını da içine alan havza Donbas olarak adlandırılmıştır. Doğu eyaletlerinin Ukrayna Meclisi'nde temsil edilme oranı neredeyse toplam sayının üçte biridir, ve bu bölge ülkenin ekonomisine ve politikalarında çok büyük etkilere sahip olagelmıştır. Ayrıca Donbas bölgesi her iki

¹⁸⁷ Mehmet S. Dilek, **a.g.e.**, ss. 254-256.

¹⁸⁸ Bahadır B. Özarlan, **a.g.e.**, s. 129.

¹⁸⁹ Göktürk Tüysüzoğlu, "Ukrayna, Başarısız Bir Devlet Mi?", Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 49, Bahar 2016, s. 57.

sınırdaki ağır sanayi kompleksleri ve madencilik sektörünün yoğunlaştığı önemli bir merkezdir. Sovyet döneminden kalan tüzükle Moskova'dan yönetilmiş bölgedeki maden işletmeleri, bağımsızlıkla birlikte üretimleri düşmüş ve istihdam sorunları başlamıştır. Bunun üzerine her iki ülke temmuz 1993'te “ Don Havzası (Donbas) Serbest Ticaret Bölgesi” oluşturulması için anlaşma yapmışlardır. Bu durum Ukraynalı yöneticiler için ayrılıkçı talepleri engellemek adına girişimde bulunmalarını sağlamaya yönelik olmuştur¹⁹⁰.

Bağımsızlığını kazanan Ukrayna günümüze dek dönem dönem Donbas bölgesinden yükselen ayrılık talepleriyle karşı karşıya kalmıştır, nitekim Yanukoviç'in devrilmesiyle birlikte Donbas'ta Rusya yanlıları tarafından yeniden ayrılık talepleri gündeme gelerek silah kullanımıyla birlikte en ciddi ve ağır şiddet içeren bir iç savaşa doğru gidilmiştir.

Ukrayna'nın siyasal bölünmüşlüğü çok net bir şekilde anlatan Peter Rodgers'ın “kimlik ve ulusal hedef” konularını açıklığa kavuşturan tablolaştırılmış analizi Ukrayna'nın güncel jeopolitiği çerçevesinde doğu ve batı bölünmüşlüğü şu şekilde göstermektedir;

Tablo 1: Doğu ve Batı Ukrayna'nın “ideal tip” profilleri¹⁹¹

Özellikler	“Batı”	“Doğu”
Nüfus Yoğunluğu	Düşük	Yüksek
Kentleşme	Düşük	Yüksek
Etnik Kompozisyon	Ukrayın	Ukrayın-Rus
Konuşulan Dil	Ukraynaca	Rusça
Din	Katolik	Ortodoks
Ekonomik Profil	Tarım	Sanayi
Siyasi Eğilim	İlmli veya radikal milliyetçilik ve liberalizm	Komünizm veya liberal
Jeopolitik Tercih	Avrupa taraftarı	Rus taraftarı, BDT'ci
Tarihi Hatıralar	Sovyetler Birliği “işgalci” Ruslar “düşman”	Sovyetler Birliği meşru devlet, Ruslar “Slav kardeşler”

Ukrayna'daki bu yapısal politik bölünmüşlük günümüzdeki iç savaşın adeta habercisi olmuştur değerlendirmesinde bulunmak pek de yanlış olmasa gerekir.

¹⁹⁰ Erhan Büyükkakıncı, **a.g.e.**, s. 13.

¹⁹¹ Yalçın Sarıkaya, **a.g.e.**, s. 5.

Yanukoviç'in ülkeyi terk ederek Rusya'ya sığınmasıyla birlikte, Rus ayrılıkçılar Donbas'ta silahlı mücadeleye başlamışlar ve kısa bir sürede Rusya'nın da yardımıyla devlet binalarına saldırarak Mart 2014'te Güneydoğu Ukrayna'nın bir bölümüne hakim olmuşlardır. Karşı kesimde ise ülkenin her yerinden topraklarını savunmak için gönüllü olarak Donbas bölgesine akın eden Ukraynalılar, Ukrayna ordusu ile birlikte Rus ayrılıkçılara karşı savaşmışlardır.

Batı, Rusya'nın ayrılıkçılara destek verdiğini iddia etmiş fakat Rusya suçlamaları kabul etmeyerek ayrılıkçıların Rusya'nın kuklası olmadığını savunmuştur¹⁹². Her ne kadar Rusya bu durumu kabullenmesede, ayrılıkçıların kullanmış oldukları silahlar bu durumu ele vermektedir ve ayrıca yaşamını yitiren ayrılıkçılardan çıkan Rus askeri kimlikleri Rusya'yı zor duruma sokmaya devam etmektedir¹⁹³. Güneydoğu Ukrayna'da belli bir bölgede egemenliğini sağlayan ve bu hattı Rusya'dan yana büyütebileceklerini düşünen ayrılıkçı güçler çok kısa bir sürede bazı noktalara egemen olmayı başarmışlardır. Ukrayna'nın Donetsk ve Lugansk bölgelerinin bir bölümünü kısa zamanda ele geçiren Rus yanlısı ayrılıkçılar sahada hakimiyet sağladıktan sonra bu durumu yasal bir konuma yerleştirebilmek adına 11 Mayıs 2014'te iki ayrı referandum yapılarak Donbas bölgesinde iki adet Halk Cumhuriyeti meydana getirmişlerdir¹⁹⁴. Bu iki cumhuriyet, Donetsk Halk Cumhuriyeti-DNR (Donetskaya Narodnaya Respublika) ve Lugansk Halk Cumhuriyeti-LNR (Luganskaya Narodnaya Respublika) olarak Kasım 2014'te seçimlere gitmişlerdir.

Ukrayna hükümeti'nin ve Batı'nın seçimleri tanımadıkları, Rusya ise yasal olarak tanımasa da seçim sonuçlarına saygılı olduğunu açıklamıştır. Seçim sonuçlarına göre, Donetsk Halk Cumhuriyeti'nde oyların %79'unu alan eski bir elektrik teknisyeni ve aynı zamanda bağımsızlık savaşımında hep ön sıralarda yer

¹⁹² Damien Sharkov (15 Mart 2015). "Rebels in Ukraine 'Not Russia's Puppets', Says Putin Aide", Newsweek, (Erişim) <http://www.newsweek.com/rebels-ukraine-not-russias-puppets-says-putin-aide-316051> 11 Mayıs 2017.

¹⁹³ "Ukraine president holds two mitts full of Russian passports and military IDs dropped by soldiers" (7 Şubat 2015). National Post, (Erişim) <http://news.nationalpost.com/news/world/ukraine-president-holds-two-mitts-full-of-russian-passports-and-military-ids-dropped-by-soldiers> 14 Mayıs 2017.

¹⁹⁴ "DNR i LNR Obyedinilis v Novorossiyyu i Jdut Harkov" (24 Mayıs 2014). Moskovskiy Komsomolets, (Erişim) <http://www.mk.ru/politics/2014/05/24/dnr-i-lnr-sozdali-novoe-gosudarstvo-novorossiyyu.html> 15 Mayıs 2017.

almış olan 38 yaşındaki Aleksandr Zakharçenko başkan seçilmiştir. Lugansk'ta ise oyların %63'ünü elde eden İgor Plotnisky başkanlık görevini üstlenmiştir¹⁹⁵. Bu iki halk cumhuriyeti, seçimlerden önce 24 Mayıs 2014 tarihinde Rus aydınlarının da katıldığı bir toplantıyla birleşerek Novorossiya (Yeni Rusya) adı altında konfederal bir yapı meydana getirdiklerini vurgulayarak ‘‘Halk Cumhuriyetleri Birliği’’ adıyla bir Yüksek Sovyet oluşturduklarını ilan etmişlerdir¹⁹⁶.

Putin'in Nisan 2014'teki açıklamalarına bakıldığında, Novorossiya terimi ile ilgili olarak; Güneydoğu Ukrayna bölgesinin eski tarihlerden, Çarlık Rusyası döneminden bu yana bu isimle anıldığını ve bu bölgenin sonradan Ukrayna egemenliğine bırakılmasında ne bir mantık ne de bir anlam bulamadığını bildirmiştir¹⁹⁷. Aslında bu eski terim ile birlikte Rus yanlısı ayrılıkçılar alanda büyük bir psikolojik üstünlük sağlamışlardır. Fakat uygulanan yaptırımlara bakıldığında ‘‘Novorossiya’’ tezi Rusya açısından kullanımı 2015 ortalarına doğru gittikçe azalmıştır¹⁹⁸. Daha sonra, Lugansk ve Donetsk Halk Cumhuriyetleri bu durumun farkına vararak yaklaşık bir yıl sonra Novorossiya tasarısının kapandığını bildirmişlerdir¹⁹⁹.

Ukrayna tarafına bakıldığında, ilk başta Ukrayna ordusunun bağımsızlıktan bu yana hükümetler tarafından pek önemsenmediği ve üstelik Sovyetlerden kalan Rusya yanlısı genarellerin üst mevkilerde bulduklarını belirtmek gerekir. Devletin hiçbir şekilde maddi olanak sağlamadığı ordu ayrıca savaş eğitimi de alamamış olmasıyla birlikte ayrılıkçılara karşı zaferin uzun bir süreci kapsayacağı öngörülebilir²⁰⁰.

¹⁹⁵ Thomas Grove ve Richard Balmforth (3 Kasım 2014). ‘‘Ukraine crisis deepens after rebel vote in east’’, Reuters, (Erişim) <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-rebel-election-idUSKBN0IL3AP20141103> 16 Mayıs 2017.

¹⁹⁶ ‘‘DNR i LNR Obyedinilis v Novorossiyyu i Jdut Harkov’’, **a.g.e.**

¹⁹⁷ ‘‘Putin nazval yugo-vostok Ukraynu Novorossiyyey’’ (17 Nisan 2014). Faktı i Kommentarii, (Erişim) <http://fakty.ua/180308-putin-nazval-vostok-ukrainy-novorossiej> 17 Mayıs 2017.

¹⁹⁸ Paul Sonne (29 Mayıs 2015). ‘‘ ‘Novorossiya’ Falls From Putin’s Vocabulary as Ukraine Crisis Drags’’, Wall Street Journal, (Erişim) <https://www.wsj.com/articles/novorossiya-falls-from-putins-vocabulary-as-ukraine-crisis-drags-1432936655> 16 Mayıs 2017.

¹⁹⁹ Vladimir Dergaçev ve Dmitri Krillov (20 Mayıs 2015). ‘‘Proyekt ‘Novorossiya’ Zakrit’’, Gazeta.ru, (Erişim) https://m.gazeta.ru/politics/2015/05/19_a_6694441.shtml 16 Mayıs 2017.

²⁰⁰ Linda Kinstler (9 Mayıs 2014). ‘‘Why is Ukraine’s Army So Appallingly Bad?’’, New Republic, (Erişim) <https://newrepublic.com/article/117710/ukraines-army-small-sovietized-underfunded-and-poorly-trained> 16 Mayıs 2017.

Ukrayna, Kırım'ın ardından Donbas'ta da etkinliğini kısmen kaybetmesiyle birlikte ülkenin her yerinden gelen gönüllüler, taburlar halinde Rus ayrılıkçılara karşı savaşarak alanda Ukrayna ordusuna büyük destekte bulunmuşlardır. Ancak buna karşın Nazi ve Nato bayraklarını kullanan bu taburlara, Rus medyası ve resmi kaynakları ise bu grupları faşist ve nazist olarak suçlamışlardır²⁰¹.

Gönüllü taburlar yaklaşık 50 civarında ve kesin olmamakla birlikte 15000 gönüllü üyeye sahip olduğu tahmin edilmektedir. Bu taburlara ülkenin zengin oligarkları da maddi yardımda bulunmaktadır. Örneğin, Rus ayrılıkçıların Donbas'taki fabrikalarını kamulaştırdığı Rinat Akhmetov gibi, ülkenin diğer zengin oligarkları da maddi destek sağlamıştır²⁰². Ek olarak ülkenin en zengin beş oligarkı sırasıyla Rinat Akhmetov, Viktor Pinchuk, Henadiy Boholyubov, Ihor Kolomoyski ve Yuriy Kosiuk'un madenleri, boru hatları ve fabrikalarına Kırım ve Donbas krizlerinden sonra el konulmuş ya da yıkılmıştır. Bu durumla birlikte bir yılda çoğu oligarkın mal varlıklarında Petro Poroşenko'da dahil yarı yarıya azalma meydana gelmiştir²⁰³. Oligarklar tarafından desteklenen taburlar zaman zaman bu oligarkların çıkarları doğrultusunda Ukrayna Devleti'nin amaçları dışında hareket etmelerinden dolayı Uluslararası Af Örgütü tarafından savaş etiği dışında şiddet uyguladıkları ve yardım konvoylarını gereksiz yere engelledikleri tespit edilmiş ve Ukrayna hükümetini uyararak bu grupları denetim ve kontrol altına almasını bildirmiştir²⁰⁴. Ayrıca Hükümet ve Oligarklar arasındaki çıkar çatışmalarına somut bir örnek ise, 2014 yılının Mart ayında Ukrayna'nın petrol şirketi Ukrtransnafta ile ilgili Azov taburu lideri oligark ve aynı zamanda Dnepropetrovsk valisi Kolomoyski ile anlaşmazlıkların tavan yapmış olmasıdır²⁰⁵.

²⁰¹“Postpredstvo RF pokazalo NATO, ‘gde na Ukraine fashisti’ ”(3 Aralık 2014). Ria Novosti, (Erişim) <https://ria.ru/world/20141203/1036335888.html> 9 Mayıs 2017.

²⁰² Chris Dunnett ve Hromadske International (17 Eylül 2014). “Ukraine’s ‘Battalions’ Army, Explained”, Medium, (Erişim) <https://medium.com/@Hromadske/ukraines-shadow-army-b04d7a683493> 16 Mayıs 2017.

²⁰³ Balazs Jarabik ve Yuliya Bila (17 Haziran 2015). “And Then There Were Five: The Plight of Ukraine’s Oligarchs”, Carnegie Moscow Center, (Erişim) <http://carnegie.ru/commentary/?fa=60429> 16 Mayıs 2017.

²⁰⁴ “Ukraine: Abuses and war crimes by the Aidar Volunteer Battalion in the north Luhansk region” (8 Eylül 2014). United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, (Erişim) http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CAT/Shared%20Documents/UKR/INT_CAT_NGO_UKR_18678_E.pdf 17 Mayıs 2017.

²⁰⁵“Kiev Vows to Stop Oligarch-Backed Political Crisis Scenario” (23 Mart 2015). Sputnik, (Erişim) <https://sputniknews.com/politics/201503231019894757/> 17 Mayıs 2017.

Doğu Ukrayna'da yaşanan bu fiili durum çerçevesinde, çatışmalar artık iç savaşa doğru evrilmiş olup ülkenin sanayi merkezi olan Donbas bölgesine çok ciddi ve geri dönülmesi güç yıkımlar yaşatmıştır. Bölgede yaşanan savaş ve kaotik durumdan dolayı halk ana ihtiyaçlarını dahi karşılayamamıştır. Donetsk ve Lugansk Halk Cumhuriyetleri Rusya'dan aldıkları maddi destekle halkın ulaşım, sağlık, iletişim konularında ve çatışmalarda mağdur olmuş kişilere her türlü yardımı sağlamak adına tam manasıyla yeterli kalamadığı da gözükmektedir²⁰⁶. Ayrıca yaşanan iç savaşın dramatik sonuçlarına 2015 Şubat verileriyle bakıldığında; 5 bin 358 kişinin hayatını kaybettiği, 12 bin 235 kişinin yaralandığı, 17 Temmuz'da düşürülen uçakta 298 kişinin yaşamını yitirmesi, 5 milyon 200 bin nüfusa sahip olduğu düşünülen bölgede 136 bini çocuk olmakla birlikte 920 bin kişi Ukrayna'da başka bölgeye göç etmiş ve 600 bin kişi de 400 bini Rusya olmak üzere komşu ülkelere sığınmışlardır²⁰⁷.

Süreçler izlendiğinde bir önceki bölümde ayrıntılı bir şekilde işlenen Rusya'ya yaptırımlar konusu aşamalara bölündüğünde kısaca şu şekilde gelişmiştir. İlk aşama yaptırımları Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle başlamıştır ve bu çok yumuşak kalan yaptırımların ardından ikinci aşamaya geçilmiştir. Bu etapta ise Donbas'taki Rus yanlısı ayrılıkçılara silah ve araç-gereçleri dahil olmak üzere bir çok konuda destek verdiği saptanan Rusya'ya, Batı tarafından genişletilmiş olan yaptırımlar daha da sertleştirilmiştir. Son aşamada ise 17 Temmuz'da düşürülen Malezya uçağının ardından gelmiş ve enerji sektörünü de hedef alan bu adımda kapsam biraz daha genişletilmiştir fakat ABD'nin aksine enerjide Rusya'ya bağımlılığı yüksek olan AB ise Rus enerji firmalarına yaptırım kararını kısa vadede rafa kaldırmıştır.

Yaşanan bu Donbas krizine diplomatik bir çözüm bulmak adına 20 Haziran'da Ukrayna devlet başkanı Poroşenko 15 maddelik bir çözüm önerisi sunmuştur. Bu maddelerden bazıları, çatışmaların derhal sonlandırılması, ayrılıkçılar işgal ettikleri bölgeyi terk etmeleri halinde savaş suçu işlememiş olanlara af ve Rusça konuşan

²⁰⁶ Çatışmalarda okullar, sosyal yardım merkezleri, sağlık ocakları, hastaneler ve kültür merkezleri özellikle nişan alınan yerler olarak yıkıma uğratılmıştır. Göktürk Tüysüzoğlu, **a.g.e.**, s. 50

²⁰⁷ "Ukraine conflict: Deadly shell hits Donetsk hospital" (4 Şubat 2015). BBC News, (Erişim) <http://www.bbc.com/news/world-europe-31129484> 16 Mayıs 2017.

bölgelere daha geniş hakların tanınması gibi konular üzerinde durulmuştur²⁰⁸. Kiev’de barış görüşmelerini olgunlaştıran taraflar, Rusya’nın Ukrayna Büyükelçisi Zubarov, Ukrayna eski Cumhurbaşkanı Leonid Kuçma, Donetsk Halk Cumhuriyeti başkanı Aleksandr Zakharçenko, Lugansk Halk Cumhuriyeti başkanı İgor Plotnisky, Rus yanlısı Ukrayna’nın Seçimi partisi lideri Viktor Medvechuk ve AGİT temsilcileri Minsk barış görüşmeleri öncesinde büyük oranda anlaşmaya yaklaşmışlardır. 31 Temmuz’da başlayan Minsk I toplantıları ise, Rusya, Ukrayna, AGİT, LNR ve DNR’ın katılımcılarıyla süren görüşmeler sonucunda 5 Eylül’de anlaşmaya varılmıştır²⁰⁹. Bu ateşkesin içeriğinde; AGİT gözlemcilerinin, ateşkese uyulup uyulmadığını incelemesi, Donetsk ve Lugansk’a yönetsel özerklik verilmesi, Donbas’ta güvenliğin yerine getirilmesi, sınır bölgelerinde güvenlik koridorları oluşturulması ve AGİT gözlemcilerinin denetimine açılması, esir ve tutukluların özgür bırakılması, evlerinden olan insanların geri dönmesi, Donbas’taki özerkliğin akabinde ülkede de erken seçimlerin yapılması, Donbas’ta büyük zarara uğrayan ekonominin iyileştirilmesi ve ayrılıkçıların tamamen silahları bırakması gibi maddelerde uzlaşmaya gidilmiştir²¹⁰.

Tüm bu maddeler ışığında istenilen ideal sonuç alınamamış ve silahlı çatışmalar anlaşmadan sadece beş gün sonra tekrar patlak vermiştir. Bu olayların yaşandığı yer ise bu kez Mariupol şehrinin çevresi ve Donetsk havalimanı olmuştur. Bu gelişmelerle birlikte her iki taraf adına gerginlik katsayısı giderek daha da artmıştır²¹¹.

²⁰⁸“Vse punkti mirnogo plana Poroshenko po Donbassu” (20 Haziran 2014). Vesti-Ukr, (Erişim) <http://vesti-ukr.com/donbass/57644-poroshenko-obnarodoval-mirnyj-plan-po-donbassu> 17 Mayıs 2017.

²⁰⁹ “Ceasefire in Ukraine Minsk Protocol Full Text” (10 Eylül 2014). Voice of Sevastopol, (Erişim) <http://en.voicesevas.ru/news/yugo-vostok/2891-ceasefirein-ukraine-minsk-protocol-full-text.html> 15 Mayıs 2017.

²¹⁰ “Ceasefire in Ukraine Minsk Protocol Full Text”, **a.g.e.**

²¹¹ Çatışmaların yoğunlaştığı bölgelerde; en ağır savaşın yaşandığı alan olan Debaltseve başta olmak üzere, Horlivka, Slayansk, Novoazovsk ve Donetsk havalimanı çevresinde birçok sivil insan yaşamını kaybetmiştir ve ayrıca insani yardım olanakları tamamen kapanarak çevre oblastlere (Dnipropetrovsk) zorunlu göçler hızlanmıştır. Ayrıca temel tüketim ihtiyaçları Dnipropetrovsk havalimanı aracılığıyla sivilere ulaştırılmaya çalışılmıştır. “Civilians in eastern Ukraine need protection” (3 Şubat 2015). Euractiv, (Erişim) <http://www.euractiv.com/section/europe-s-east/video/civilians-in-eastern-ukraine-need-protection/> 18 Mayıs 2017; “Ukraine crisis in maps” (8 Eylül 2015). BBC News, tarihinde <http://www.bbc.com/news/world-europe-27308526> 18 Mayıs 2017.

Bu gelişmeler, yapılan ateşkese geçersiz kılmış olsa da AGİT'in uğraşlarıyla yeniden Şubat 2015'te masaya oturan taraflara, bu kez ek olarak Almanya ve Fransa'da dahil olmuştur. Minsk II olarak adlandırılan bu barış görüşmeleri Normandiya dörtlüsü nitelemesiyle başta Ukrayna ve Rusya olmak üzere Almanya ve Fransa Dışişleri Bakanlarının katılımı ile gerçekleşmiştir. İlk anlaşmaya görünüş olarak yakın sonuçlarla, anlaşma kabul edilmiştir. Buna göre; silahların acilen bırakılması, güvenli bölgelerin tekrar kurulması, insani yardımların engellenmemesi, ayrılıkçıların hakim olduğu bölgeye otonomi sağlanması ve tüm bunların AGİT tarafından garanti altına alınabilmesi gibi benzer maddeler üzerinde yoğunlaşmıştır²¹². Görüşmelerin ardından çok kısa da olsa süren ateşkes, Debaltseve şehrinde tekrar depreşen çatışmalarla giderek sert yüzünü şiddetli bir şekilde yeniden ortaya koymuştur. Bu durumu takiben ABD Dışişleri basın sözcüsü Jen Psaki, Debaltseve'de silah ve mühimmat depolayan Rus yanlısı ayrılıkçılara yardım ettiği gerekçesiyle Rusya'yı hedef göstermiş ve Kremlin basın sözcüsü Peskov ise yeniden bu tarz iddiaları kabul etmeyerek Rusya'nın hiçbir şekilde ayrılıkçılara destekte bulunamayacağını vurgulamıştır²¹³. Ayrıca Minsk II protokolünü takiben Ukrayna Savunma Bakanı Stepan Poltorak'ın açıklamalarına bakıldığında, yüzden fazla Ukrayna askerinin ve elli sivilin ateşkes sürecinde hayatını kaybettiğini, ek olarak anlaşmanın dört bin kez bozulduğunu ve yüz yirmi kez yerleşim alanlarına saldırıda bulunulduğunu belirtmiştir²¹⁴.

Harita 1'de açık bir şekilde görüldüğü üzere, 19 Eylül 2014 - 9 Şubat 2015 tarihleri arasında ayrılıkçıların güçlerini nasıl geri kazandıklarına bakıldığında; ilk etapta Rus yanlısı ayrılıkçı güçlerin ilk Minsk Anlaşmasından önce ağır yenilgiler alması üzerine; Rusya dahice plan yaparak Ukrayna'nın alanda mağlup olabilmesi

²¹²“Kompleks Mer Po Vpolneniyu Minskikh Soglashenih” (12 Şubat 2015). OSCE, (Erişim) <http://www.osce.org/ru/cio/140221?download=true> 17 Mayıs 2017; “Ekspert: Esli ‘Minsk II’ Provalitsya, to Obvinyat Frantsiyu i Germaniyu” (15 Şubat 2015). Russia Today, (Erişim) <https://russian.rt.com/inotv/2015-02-15/Ekspert-Esli-Minsk-2-provalitsya-to> 17 Mayıs 2017.

²¹³ Andrew E. Kramer ve Michael R. Gordon (13 Şubat 2015). “U.S. Faults Russia as Combat Spikes in East Ukraine”, The New York Times, (Erişim) https://www.nytimes.com/2015/02/14/world/europe/ukraine-fighting-escalates-ahead-of-truce.html?_r=0 18 Mayıs 2017.

²¹⁴“Over 100 Ukrainian Troops, 50 Civilians Killed During Ceasefire: DM” (8 Haziran 2015). Xinhua News, 17 Mayıs 2017 http://news.xinhuanet.com/english/2015-06/08/c_134308193.htm adresinden erişildi.

için, Ukrayna'nın egemenliğini deklare eden bu tür bir anlaşmaya destek vermesiyle kuşku üzerine çekmiştir ve böylelikle Rusya'nın ayrılıkçılara rahatlık sağlayacak bir zaman yaratmaya çalıştığına dair iddialar öne sürülmüştür²¹⁵. İki anlaşma (Minsk I-II) arasında, alandaki gücünü toparlayan ayrılıkçılar aşağıdaki haritada görüldüğü gibi 19 Eylül 2014'teki hakim olduğu topraklara 9 Şubat 2015 itibarıyla yenilerini ekleme başarısı gösterebilmiştir²¹⁶.

Harita 1: Rus yanlısı ayrılıkçıların denetimindeki bölgelere ait tarihsel farklılıklar²¹⁷

3.4. Mevcut Durum ve Muhtemel Senaryolar

Son yıllarda, dünyanın birçok bölgesinde yaşanan çatışmalar ve özellikle Suriye sorunu dünya gündeminde büyük bir yer kaplarken, Avrupa'nın hemen yanı başındaki Ukrayna iç savaşı arka planda kalmaya devam etmektedir. Bölgedeki milyonlarca insanın doğrudan veya dolaylı olarak etkilendiği bu kaotik süreç, hız kesmeden yönünü bilinmezliklere doğru çevirdiği çok net bir şekilde anlaşılmaktadır. Ukrayna krizi gün geçtikçe kargaşa sarmallığı içerisinden çıkamamakla birlikte, Minsk Anlaşmalarının uzun vadede çözüm getirememesi ve Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasının yanında, Donbas çatışmalarının ikili ilişkileri daha da çıkmaza sokması çözümsüzlüğün yerleştiği bir bölge olmasını kanıtlar niteliktedir.

²¹⁵ Michael Kofman (22 Şubat 2015). "Don't Doubt the Ceasefire", Foreign Affairs, (Erişim) https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2015-02-22/dont-doubt-ceasefire?cid=rss-russia_fsu-dont_doubt_the_ceasefire-000000 11 Mayıs 2017.

²¹⁶ Muhammed Koçak, "Bölgesel Çatışmadan Küresel Krize Doğu Ukrayna", SETA, Sayı: 135, 2015, ss. 21.

²¹⁷ "Ukraine ceasefire: New Minsk agreement key points" (12 Şubat 2015). BBC News, (Erişim) <http://www.bbc.com/news/world-europe-31436513> 14 Mayıs 2017.

Dönem dönem görüşmeler yapan Nomandiya Dörtlüsü, 2016'da da yaşanan çatışmaları engellemekte başarısız olmuştur. Aynı yıl politik gerilimlerle birlikte Ukrayna Başbakanı Arseniy Yatsenyuk'un istifasının ardından hükümet değişikliğiyle Vladimir Groysman Başbakanlık koltuğuna oturmuştur²¹⁸. Rusya ve Ukrayna ilişkileri, her iki ülkenin karşılıklı Savunma Bakanlarına ve generallerine açtıkları soruşturmalar ve ardından Ağustos ayında Kırım'a Ukraynalı ajanların girdiği savıyla sınırların kapatılması, siyasi gerilimi kaldığı yerden devam ettirmiştir. Nitekim 2016 yılının son aylarında Ukrayna Hava Kuvvetleri Kırım sınırında uyguladığı füze denemeleri ve ardından Rusya'nın; "sınır ihlali durumunda vururuz" demeci dünya gündeminin tekrar Ukrayna ve Rusya olmasına neden olmuştur²¹⁹.

Rusya'nın Kırım tecrübesinden sonra Donbas'ı da yeni bir Kırım yapacağına dair iddialar öne sürülürken, LNR ve DNR'nin vermiş olduğu pasaportların Putin tarafından Rusya'da kabul görmesini sağlayan kararnamenin imzalanması, bu kararın bölgede yeni bir planın izdüşümü olabileceğine yorumlanmıştır²²⁰. Rus politikacı Natalya Gulevskaya, Obozrevatel'deki makalesinde Putin'in Donbas'taki A planının başarısız olduğunu, pasaport kararnamesini imzalayarak B planına geçtiğini öne sürerek "artık daha fazla gizlenmeyi ve yalanı gerektirecek bir durum yoktur. Rus kimliği için savaşmak isteyen her bireye, Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Lugansk Halk Cumhuriyeti pasaportu vermek yeterli hale gelmiştir. Kiev'e saldırılara korkmadan başlanabilir" ifadesinde bulunmuştur²²¹. Kararname Moskova'nın görüşüne göre; bölgede barışın sağlanması için "politik bir çözüm" amacıyla imzalanmıştır ve Ukrayna tarafı ise bunun bir kışkırtma olduğunu savunarak, Devlet Başkanı Petro Poroşenko'nun açıklamasında; "Rus işgalinin ve Rusya'nın uluslararası hukuk kurallarının ihlalinin, sadece bir kanıtı olduğu"

²¹⁸ Halit Gülşen (27 Ocak 2017). "2016'nın unutulmuş savaşı: Ukrayna", Aljazeera, (Erişim) <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/2016nin-unutulan-savasi-ukrayna> 9 Mayıs 2017.

²¹⁹ Halit Gülşen, **a.g.e.**

²²⁰ "Ukrayna krizinde 2 yılda 10 bin kişi öldü" (23 Şubat 2017). Gazete Vatan, (Erişim) <http://www.gazetevatan.com/ukrayna-krizinde-2-yilda-10-bin-kisi-oldu-1041867-dunya/> 10 Mayıs 2017.

²²¹ Ukrayna'nın doğusundaki Donbas'ta ordu ile Rusya yanlısı ayrılıkçılar arasında devam eden çatışmalarda BM raporlarına göre 2017 Şubat verileri 10 bin kişinin hayatını kaybettiği, 23 bin kişinin ise yaralandığı ve 1 milyon 800 bin kişinin de evlerinden olduğunu göstermektedir. "Ukrayna krizinde 2 yılda 10 bin kişi öldü", **a.g.e.**

belirtmiştir²²². Donetsk'ten kaçarak Moskova'da yaşamaya başlayan Valentina; “İnsanlar Donetsk Halk Cumhuriyeti pasaportu almak için sıraya giriyor ve bir gün kızım da oğlum da pasaportlarını alacaklar. Kiev onlara versin ya da vermesin” ifadesinde bulunarak Moskova'nın bu kararının çok sevindirici olduğunu belirtmiştir. Nitekim Moskova'nın güney banliyölerinde bulunan otobüs terminallerine her gün Ukrayna'nın doğusundan Donetsk, Gorlovka ve Lugansk gibi bağımsızlığını ilan eden bölgelerden kalabalık otobüslerle Moskova'ya, deyim yerindeyse “Rusya'ya Rus mülteciler akın ediyor” gözleminde bulunulabilir²²³. İki ülke arasında yaşanan gerginliklerin ışığında, bu yılın Ocak ayında Kiev bu kez Lahey'deki Birleşmiş Milletler (BM) Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne konuyu taşıyarak, Kırım'ın yasa dışı ilhakından ve ülkenin doğusunda devam eden savaştan sorumlu tuttuğu Moskova'yı, ayrıca ayrılıkçılara destek vermekle suçlamıştır. Uzmanlar mahkemenin önemini; “Daha önce uluslararası düzeyde bir mahkemenin, Rusya'nın Kırım'daki ilhakına dair adli bir delili yoktu. Şimdi Lahey mahkemesi bu konuda batıya Moskova'nın ve Putin'in zorbalığı hakkında bir delil sunabilecek” şeklinde vurgulamışlardır²²⁴. Birkaç ay sonra verilen kararla mahkeme; Rusya'nın Ukrayna'nın doğusundaki çatışmalarda Moskova yanlısı ayrılıkçılara desteğinin kesilmesi için geçici tedbir uygulanması isteğini reddederek, Rusya'nın ayrılıkçılara yaptığı silah ve maddi yardımla ilgili geçerli bir kanıtın bulunamadığını belirtmiştir²²⁵. Mahkeme ek olarak Tatarların geçtiğimiz yıl kurumlarda temsil hakkının kısıtlanması üzerine; Kırım'daki Tatarlar, Ukraynalılar ve diğer azınlıkların haklarının korunması için gerekli önlemlerin alınması ve aynı zamanda Kırım Tatar Milli Meclisi'nin faaliyetlerinin yenilenmesine engel olunmaması istenmiştir. Son olarak Ukraynaca eğitim hakkının önünün açılması gerektiği vurgulanmıştır²²⁶.

²²²“Ukrayna'daki Çatışmalardan Kaçanların Yeni Vatanı Rusya mı?” (7 Mart 2017). Euro News, (Erişim) <http://tr.euronews.com/2017/03/07/ukrayna-daki-catismalardan-kacanlarin-yeni-vatani-rusya-mi#> 30 Nisan 2017.

²²³“Ukrayna'daki Çatışmalardan Kaçanların Yeni Vatanı Rusya mı?”, **a.g.e.**

²²⁴“Ukrayna ile Rusya arasındaki gerginlik Lahey'e taşındı” (6 Mart 2017). Euro News, (Erişim) <http://tr.euronews.com/2017/03/06/ukrayna-ile-rusya-arasindaki-gerginlik-lahey-e-tasindi> 19 Nisan 2017.

²²⁵“Mejdunarodny Sud OON Obyazal RF Soblyudat Prava Krımskih Tatar” (19 Nisan 2017). Euro News, (Erişim) <http://ru.euronews.com/2017/04/19/un-court-rejects-ukraine-bid-for-measures-against-pro-russian-rebels> 17 Mayıs 2017.

²²⁶“Mejdunarodny Sud OON Obyazal RF Soblyudat Prava Krımskih Tatar”, **a.g.e.**

Son dönem gelişmelerinden bir diğeri ise, Ukrayna vatandaşlarının Haziran ayında başlatılmak üzere AB'ye vizesiz seyahat edebilecek olmasıdır. Bu konuyla ilgili Ukrayna Cumhurbaşkanı Petro Poroşenko açıklamasında; “Ukrayna Avrupa Birliği ailesine geri dönüyor. Ukrayna son kez Sovyet ve Rus imparatorluklarına veda ediyor” ifadesinde bulunmuştur. Avrupa Parlamentosu Başkanı Antonio Tajani ise Rusya ve Ukrayna gerilimine gönderme yaparak; “Bu olumlu kararlar birlikte ülkeniz ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler kolaylaşacak. Avrupa kurumu, Avrupa Parlamentosu olarak Minsk anlaşmasının uygulanması için yapıcı çözümler üzerinde çalışmak istiyoruz” şeklinde demiştir²²⁷.

Ayrıca Rus işgali altında bulunan Kırım'daki Ukrayna vatandaşlarının, AB vize serbestisinden faydalanamayacağını bildiren Poroşenko; “Onların (Kırım ve Donbas sakinleri) Avrupa'ya vizesiz girebileceklerine inanıyorum. Şimdilik bu kolaylıktan, belirli prosedürlerden sonra sadece iç sığınmacılar yararlanabilecek. Ukrayna işgal altındaki toprakları üzerindeki egemenliğini yenilediğinde bu kolaylıktan diğeri insanlar da faydalanabilecek” açıklamasını yapmıştır²²⁸.

Donbas topraklarında geçtiğimiz aylarda gelişen olaylara baktığımızda, endişe veren önemli değişikliklerden biri ise, Rusya'nın Ukrayna sınırına askeri yığınak yaptığı söylenebilir. Ukrayna Savunma Bakanlığı verilerine göre Yekaterinburg, Nijninovgorod ve Samara şehirlerinden 55 bin asker Ukrayna sınırındaki Rus birliklerine gönderilmiştir. Ayrıca Rostov-on-Don ve Yelnya'da iki yeni askeri birlik sınıra uzak olmayan alanlara inşa edilmiştir²²⁹. Ek olarak Ukraynalı yetkililer, alanda konuşlanmış ve de Rusya'nın desteklediği ayrılıkçı sayısının 40 bin civarında olduğunu, bunun yanı sıra 6 bin düzenli Rus askeri ile 600 tank, bin 300 askeri araç, 860 top ve 300 çok başlıklı roket sisteminin Donetsk-Lugansk bölgesinde bulunduğunu savlamaktadır²³⁰.

²²⁷“AB'den Ukrayna'ya Vize Muafiyeti.” (17 Mayıs 2017). Euro News, (Erişim) <http://tr.euronews.com/2017/05/17/ab-den-ukrayna-ya-vize-muafiyeti> 28 Mayıs 2017.

²²⁸“Kırım'daki Ukrayna vatandaşları AB'ye vizesiz giremeyecek” (14 Mayıs 2017). Kırım Haber Ajansı, (Erişim) <http://qha.com.ua/tr/siyaset/kirim-daki-ukrayna-vatandaslari-ab-ye-vizesiz-giremeyecek/155840/> 28 Mayıs 2017.

²²⁹ Halit Gülşen, **a.g.e.**

²³⁰ “SBU: ‘Ukrayna’da 6 bin Rus askeri savaşıyor’ ” (15 Mart 2016). Kırım Haber Ajansı, (Erişim) <http://qha.com.ua/tr/yasam-olaylar/sbu-quot-ukrayna-da-6-bin-rus-askeri-savasiyor-quot/143570/> 19 Mayıs 2017; Halit Gülşen, **a.g.e.**

Rusya daha önce de değinildiği gibi Kırım'daki kabullenişlerinin aksine Donbas'ta herhangi bir askeri varlığının olmadığını savunmaya devam etmektedir.

Harita 2: Donbas bölgesindeki savaşın harita üzerindeki son durumu(4 Haziran 2017)²³¹

Yukarıdaki harita, Ukrayna Ordusunun verilerine dayanılarak, Ukrayna Ulusal Güvenlik Bilgi Analiz Merkezi tarafından birkaç günde bir yenilenmektedir. Harita üzerinde görüldüğü gibi, Donbas bölgesindeki çatışmalar üzerinden kazanımlar ve yitirimler her iki taraf açısından değişkenlikler göstermektedir. Zaman zaman çatışmaların oranı yükselişe geçebilmektedir. 3 yıldan fazla bir süredir çatışmaların devam ettiği göze alındığında Rus yanlısı ayrılıkçıların belli bölgeleri yitirsede egemenlik alanını sol tarafa doğru daha çok genişlettiği belirtilmelidir. Her ne kadar ayrılıkçılar an itibarıyla hedefledikleri alanın yarısına dahi ulaşamamış olsa da Rusya'nın desteğiyle cephelerini genişleteceği imkansız gözükmemektedir.

²³¹“The Situation in the Eastern Regions of Ukraine” (4 Haziran 2017). Information Analysis Center (National Security of Ukraine), (Erişim) <http://mediarbo.org/2017/06/04/map-ato-04-06-2017/?lang=en> 4 Haziran 2017.

Günümüzde hala devam eden çatışmalar tek başına Ukrayna, ayrılıkçılar ve Rusya arasında olmaktan çıkmış, bölgesel ve uluslararası bir sorun haline gelerek birçok ülkeyi ilgilendirir olmuştur. O açıdan çatışmaların sonlanması artık küresel etkileride hesaba katarak üretilen çözümlere bağlıdır. Ayrıca Rusya'nın ve alandaki ayrılıkçıların tam olarak söylemlerin dışındaki asıl amaçlarını tahmin etmek çok güçtür ve aynı zamanda alanda ayrılıkçılar mı yoksa Rusya mı ipleri elinde tutuyor önümüzdeki süreçte daha net bir şekilde ortaya çıkabilecektir.

İç savaşın giderek daha da genişlemesi ve şiddetlenmesi durumunda en muhtemel senaryo; Batı ile Rusya arasında kararlaştırılan bir ateşkes sonucunda bölgede bir "de facto" durum meydana getirilerek Gürcistan'da yaratıldığı gibi Ukrayna'da da küresel aktörler tarafından tanınmayan fakat Rusya egemenliğinde alanı yöneten bir kukla hükümetin oluşmasıdır. Egemenliğini ülkenin her bölgesine yaymaya gayret gösteren Ukrayna'nın çabalarına rağmen, Rusya'nın doğalgaz kartı gibi sert kozları karşısında, AB'den gelen sembolik desteklerin Ukrayna adına savaşı kazanabilme oranını zayıflatmaktadır²³².

Nato'nun Ukrayna'yı kabul etmesi ve Ukrayna'nın Nato üyeliği istekleri önümüzdeki dönemlerde de hızını kesmeden devam edeceği söylenebilir. Ancak Rusya'yı daha fazla karşısına almak istemeyen Nato'nun temkinli davranması beklenmektedir. Nato-Rusya krizinin, ABD'nin askeri sevkiyat yaptığı Polonya'daki gelişmeyle kolayca kapanmayacağı ve Rusya, Ukrayna'yı Nato'ya bırakmayacağı için anlaşmazlıkların bu durumda artarak devam etmesi muhtemeldir.

Rusya açısından savaşın bu şekilde düşük yoğunlukta devam etmesi en iyi yol gibi görünmektedir. Çünkü Suriye'de savaş halinde olan Rusya'nın aynı anda Ukrayna'nın doğusunda da aktif olması zor gözükmektedir. Mevcut durum Rusya'ya Ukrayna yönetimi üzerinde baskı sağlama, Batı'ya karşı yaptırımlar konusunda pazarlık payını artırma imkanı veriyor. Bu nedenle kontrollü olarak gerginliğin belli bir seviyede tutulması Rusya için daha akılcıl görünmektedir²³³.

---

²³² Muhammed Koçak, **a.g.e.**, s. 28.

²³³ Halit Gülşen, **a.g.e.**

Sonuç olarak Rusya ve Batı arasında sıkışmışlık sendromu yaşayan ve yaşayacak gibi gözükken Ukrayna, Batı'yı seçmesiyle topraklarını kaybetmiştir ve bu durumun diğer eski Sovyet ülkelerinde Rus nüfusunun yoğun olduğu yerlerde de yaşanabileceği yüksek olasılıktır. Tüm bunların ışığında, Rusya'nın yakın çevre politikaları; bölgede yaşanmış ve yaşanacak olayların ana gövdesini oluşturduğu varsayımı parçalanan Ukrayna izdüşümünde kendini açığa çıkarmaktadır.

SONUÇ

Rusya'nın 2014 yılında Kırım'a müdahalesi ve Donbas'taki Rus yanlısı ayrılıkçılarla ilişkisi ve onun öncesinde meydana gelen, Turuncu Devrim ve Maydan olayları doğrultusunda Rusya'nın Ukrayna müdahalesinin arkasında yatan etkenler, öncesi ve sonrası, Rusya-Ukrayna ilişkileri ve uzlaşmazlığı temelinde bu çalışmanın analizini oluşturan yapı taşları olmuştur. Bu durumdan hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İlk etapta; Rusya ve Ukrayna ilişkilerindeki tarihi bağlar Turuncu Devrime kadar büyük bir kopuş yaşamamıştır ancak Turuncu Devrim ve Maydan olayları iki ülke arasında birer kritik dönüm noktaları olmuştur. Her iki olayda da Ukrayna halkı Avrupalı kimlikleri için meydanlara inmiş ve büyük çaplı protesto gösterileri düzenlemişlerdir. Rus yanlısı yöneticileri Avrupa Birliğinden uzaklaştıkları ve Rusya'nın güdümüne soktukları için eleştirmişlerdir. Turuncu Devrim'i başarısızlığa sürükleyen etkenlerden ilki ülkenin kendi ekseninden ayrılmasını istemeyen Rusya'dır. İkincisiyse Ukrayna'nın beklentilerine istenilen karşılığı sunamayan Avrupa Birliği olmuştur. Diğer bir etken ise Ukrayna'nın kendi içerisinde yaşamış olduğu iki toplumluluktur ya da doğu-batı bölünmüşlüğü olarak da nitelenebilir. Turuncu Devrim Hükümeti her ne kadar Batı'ya yönelik politikalar geliştirmiş olsa da iç politikadaki dinamikler büyük sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Örneğin hükümetin yaptığı iddia edilen yolsuzluklar ve Timoşenko-Yuşçenko anlaşmazlıkları sonucunda Rus yanlısı Yanukoviç'in oylarının artmasına sebep olmuştur. Ayrıca Yuşçenko-Timoşenko anlaşmazlığından dolayı, Cumhurbaşkanı Yuşçenko eski rakibi Yanukoviç'e başbakanlık görevi vermiştir fakat bu durum iki zıt görüşün çatışmasıyla ülke daha da politik sarmala sürüklenmiştir. Yaşanan kaotik süreç, ekonomik kriz, yolsuzluk savlarıyla Turuncu Hükümete yönelen eleştiri okları, AB'nin Rusya'ya doğalgaz bağımlılığından dolayı Ukrayna politikalarında sergilediği çekingen tavrı ve tam üyelik konusunda Ukrayna'yı hüsrana uğratması, 2010 seçimlerinde Yanukoviç'in iktidara gelmesine yol açmıştır.

İkinci olarak; Yanukoviç'in AB ile ortaklık anlaşmasını imzalamaması üzerine Batı yanlısı Ukraynalıların protesto gösterileri başlamıştır. Maydan olayları olarak

adlandırılan bu gösteriler sonucunda Yanukoviç ülkeyi terk etmiş ve yeniden Batı yanlısı hükümet iş başına gelmiştir. Ayrıca; Ukrayna'nın iç ve dış politikalarını etkileyen bir başka faktör ise doğu ve batı arasındaki düşünsel ve politik uçurumdur. Batı Ukrayna, Avrupa özelinde Batılı değerleri benimserken, Doğu Ukrayna eski Sovyet değerlerini benimseyerek Rusya ile bütünleşmek istemektedir. Bu derin uçurum, Maydan olaylarıyla birlikte tekrar su yüzüne çıkmıştır. Kırım önderliğinde başlatılan bağımsızlık dalgası ülkenin doğusundaki bölgelere de yayılarak, ayrılıkçılık söylemlerinin Rus yanlısı veya Rus kökenli bireylerde yüksek sesle dillendirilmesine yol açmıştır. Maydan olaylarının tetiklediği Ukrayna'daki şiddeti sert dille eleştiren Rusya, olayların Doğu Ukrayna ve Kırım'a sıçraması üzerine kendi etki alanını korumak adına ilk önce Kırım'ı ilhak etmiş daha sonra da Doğu Ukrayna'daki ayrılıkçılara kabul etmesede destekte bulunmayı sürdürmüştür. Bu durumla birlikte Kırım, Rusya ile birleşme kararı alarak Rusya'nın egemenliği altına girmiştir. Yaşanan gelişmeler üzerine uluslararası arenada zor duruma giren Rusya'ya Batı tarafından sembolikte olsa yaptırımlar başlatılmıştır. Rusya'ya en sert tepki ABD ve AB'den gelmiştir. Fakat uluslararası toplumda istediği desteği göremeyen ABD veya AB'nin Rusya'ya karşı güç kullanmayı yeğlemeyeceği de açıktır. Ayrıca uluslararası hukuk çerçevesinde bakıldığında, Budapeşte Memorandumuyla(1994) toprak bütünlüğü Rusya ve diğer garantörler tarafından teyit edilen Ukrayna, Rusya'nın bu durumu bozmasıyla ironik bir hal almıştır.

Bu durumla birlikte yakın çevre politikası kapsamında Rusya açısından en hayati problem ise, Ukrayna'da NATO'nun veya AB'nin aktif olmasıdır ve böyle bir oluşu hiçbir zaman kabul etmeyeceğini Kırım ve Donbas adımlarıyla göstermiştir. Nitekim, Rusya'nın önümüzdeki süreçte Rus yanlısı politikalar güden bir hükümetin Ukrayna'da başa geçmesi durumunda ılımlı siyasete geçebilmesi olanaklıdır . Bu açıdan Rusya, Ukrayna'daki ağırlığını göstererek Kırım ve Donbas sorununun kendi zararına doğru daha fazla genişlemeden çözümlenmesini arzulayacaktır.

Tüm bu sonuçların ışığında; Gerçekte sahadaki duruma bakıldığında Rusya'nın avantajlı yönleri ağır basmaktadır. Rusya amacına ulaşarak Kırım yarımadasını topraklarına katmıştır . Ukrayna'nın en büyük sanayi ve maden bölgesi olan Donbas'ın, şimdilik dolaylı da olsa önümüzdeki yıllarda Kırım ile kader

benzerliği kesin olarak olanaksız gözükmemektedir. Batı (AB) ve Ukrayna'nın karşı atakları, bu durumu kabullenmeselerde Rusya'nın doğalgaz kozu nedeniyle enerji alanı hariç yaptırımlar uygulamak olmuştur. Ukrayna'nın, ayrılıkçılara karşı kısır döngü haline gelen savaşımı ve Minsk Anlaşmaları'nın çözümsüzlüğünün ardından, Rusya'ya gün geçtikçe genişletilen yaptırım kısıkaçları Kırım ve Donbas'ta geri adım atmasını sağlayabilir mi sorusu gelecekte açıklığa kavuşacaktır. Nitekim, Rusya kendi bölgesindeki çıkarlarını sağlamlaştırma adına, Ukrayna'nın iç işlerine karışma arzusundan, ayrıca Karadeniz'in kilit noktası Kırım yarımadasından ve ağır sanayinin kalbi olan Donbas'tan kolaylıkla vazgeçmesi pek mümkün görünmemektedir.

KAYNAKÇA

“AB Ukrayna'daki ayrılıkçılara yeni yaptırımlar getiriyor, Rusya için anlaşma yok.” (17 Kasım 2014). EurActiv, 4 Şubat 2017 tarihinde <http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/article/ab-ukraynadaki-ayrilikcilara-yeni-yaptirimlar-getiriyor-rusya-icin-anlama-yok-030586> adresinden erişildi.

“ABD ve AB Rusya'ya Yaptırımları Artırdı.” (30 Temmuz 2014). BBC Türkçe, 5 Nisan 2017 tarihinde http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/07/140730_obama_rusya adresinden erişildi.

“AB'den Ukrayna'ya Vize Muafiyeti.” (17 Mayıs 2017). Euro News, 28 Mayıs 2017 tarihinde <http://tr.euronews.com/2017/05/17/ab-den-ukrayna-ya-vize-muafiyeti> adresinden erişildi.

ABDULLAHZADE, Cavid. “Self Determinasyon ve Ayrılma Açısından Kırım Sorunu. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı:19, 2014.

“AGİT”, Wikiwand, 15 Mart 2017 tarihinde http://www.wikiwand.com/tr/Avrupa_G%C3%BCvenlik_ve_%C4%B0%C5%9Fbirl_i%C4%9Fi_Te%C5%9Fkilat%C4%B1 adresinden erişildi.

“Ahde Vefa”, Wikiwand, 10 Mart 2017 tarihinde https://www.wikiwand.com/tr/Ahde_vefa adresinden erişildi.

AKHMETOV, Rinat, L., Center for The National Interest, 3 Şubat 2017 tarihinde <https://cftni.org/team-member/rinat-leonidovich-akhmetov/> adresinden erişildi.

AKMAN, Halil, “Kırım-Sivastopol Üssü ve Karadeniz Rus Filosunun Paylaşım Sorunu”, Turkish Studies, Cilt: 9, Sayı:1, 2014.

ARKHİPOV, İlya, “Putin Says Officials Must Stop Russian ‘Color’ Revolution”, Bloomberg, 17 Mayıs 2017 tarihinde <https://www.bloomberg.com/news/articles/2014-11-20/putin-says-russia-must->

[prevent-color-revolution](#) adresinden erişildi.

BABİŞ, Ahmet, G., “Ukrayna’da “Maidan” Kime Kalacak?” Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi, 6 Nisan 2017 tarihinde <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/967-ukrayna-da-%25C5%2593maidan-kime-kalacak> adresinden erişildi.

BALCI, Çağatay, “Ukrayna Jeopolitiği”, Uluslararası Stratejik Bakış Enstitüsü, 14 Mayıs 2017 tarihinde http://www.usbed.org/yayinlar/ukrayna_jeopolitigi.pdf adresinden erişildi.

BAŞER, Alper, “Kırım'da Rus Kolonizasyonu”, Karadeniz Araştırmaları, Cilt:6, Sayı:24, 2010.

BATES, Theunis, (8 Mart 2014). “Ukraine's fraught relationship with Russia: A brief history”, The Week, 9 Mayıs 2017 tarihinde <http://theweek.com/articles/449691/ukraines-fraught-relationship-russia-brief-history> adresinden erişildi.

“Beş Soruda: Ukrayna'da Neler Oluyor?” (23 Ocak 2014). BBC Türkçe, 25 Nisan 2017 tarihinde http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/01/140123_ukrayna_soru_cevap adresinden erişildi.

BEYDİLLİ, Kemal, “Küçük Kaynarca Antlaşması”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara, 2002.

BİLENER, Tolga, “Ulus-Devlet Olma Sürecinde Ukrayna”, **Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna**, der. Erhan Büyükkakıncı, Phoenix Yayınları, Ankara, 2004.

BİLENER, Tolga, “Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 13, 2007.

“Birleşmiş Milletler Antlaşması”, BM Enformasyon Merkezi, 10 Mart 2017 tarihinde http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf adresinden erişildi.

“Brejnev Doktrini”, Wikiwand, 10 Mayıs 2017 tarihinde http://www.wikiwand.com/tr/Brejnev_Doktrini adresinden erişildi.

“Budapeşte Memorandumu ve Ukrayna Krizi Gölgesinde Nükleer Silahlara Yeni Bir Bakış”, Türkdod, 16 Mart 2017 tarihinde <http://www.turkdod.com/2014/05/23/budapeste-memorandumu-ve-ukrayna-krizi-golgesinde-nukleer-silahlara-yeni-bir-bakis/> adresinden erişildi.

BÜYÜKAKINCI, Erhan, “Bağımsızlık Sürecinde Rusya-Ukrayna İlişkileri”, **Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna**, der. Erhan Büyükakıncı, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004.

“Ceasefire in Ukraine Minsk Protocol Full Text” (10 Eylül 2014). Voice of Sevastopol, 15 Mayıs 2017 tarihinde <http://en.voicesevas.ru/news/yugo-vostok/2891-ceasefirein-ukraine-minsk-protocol-full-text.html> adresinden erişildi.

“Chronicle of Euromaidan”, Euromaidansos, 9 Mayıs 2017 tarihinde <http://euromaidansos.org/en/chronicle-euromaidan> adresinden erişildi.

CİPOF, Bojidar, (22 Ağustos 2014). “Ukrayna'da Klise Savaşları” 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 14 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/teostrateji-arastirmalari-merkezi/2014/08/22/7747/ukraynada-kilise-savaslarlari> adresinden erişildi.

“Civilians in eastern Ukraine need protection” (3 Şubat 2015). Euractiv, 18 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.euractiv.com/section/europe-s-east/video/civilians-in-eastern-ukraine-need-protection/> adresinden erişildi.

“Countries and Regions-Ukraine”, Avrupa Komisyonu, 15 Nisan 2017 tarihinde <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/ukraine/> adresinden erişildi.

ÇAKIR, Özge, (12 Ağustos 2014). Bağımsız Devletler Topluluğu-BDT (Commonwealth Of Independent States-CIS). Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları (TUİC Akademi), 12 Mayıs 2017 tarihinde

<http://www.tuicakademi.org/bagimsiz-devletler-toplulugu-bdt-commonwealth-of-independent-states-cis/> adresinden erişildi.

ÇİMEN, Ayşegül, (3 Mart 2014). ‘‘Avrupa’ya Can Feda mı?’’, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 29 Nisan 2017 tarihinde <https://www.setav.org/avrupaya-can-feda-mi/> adresinden erişildi.

‘‘Deputaty nachali sbor dokumentov dlya iska v Gaagskiy sud protiv Kiyeva’’ (6 Mayıs 2014). Mail.ru Novosti, 15 Mart 2017 tarihinde <https://news.mail.ru/politics/18087453/?frommail=1> adresinden erişildi.

DERGAÇEV, Vladimir ve KRİLLOV, Dmitri, (20 Mayıs 2015). ‘‘Proyekt ‘Novorossiya’ Zakrit’’, Gazeta.ru, 16 Mayıs 2017 tarihinde https://m.gazeta.ru/politics/2015/05/19_a_6694441.shtml adresinden erişildi.

DERMAN, Giray, S. ve ONGAROVA, Yerkinay, ‘‘Ukrayna'da Siyasi Kriz’’, Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 42, 2014.

DİLEK, Mehmet, S., ‘‘Rusya Federasyonu'nun Kırım Hamlesine Analitik Bakış’’, Turkish Studies, Sayı: 14, 2015.

‘‘DNR i LNR Obyedinilis v Novorossiye i Jdut Harkov’’ (24 Mayıs 2014). Moskovskiy Komsomolets, 15 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.mk.ru/politics/2014/05/24/dnr-i-lnr-sozdali-novoe-gosudarstvo-novorossiye.html> adresinden erişildi.

‘‘Donbas’’, Wikiwand, 11 Mart 2017 tarihinde http://www.wikiwand.com/tr/Donets_Havzas%C4%B1 adresinden erişildi.

DUGİN, Aleksandr, **Proekt Evraziia**, Yauza, Moskva, 2004.

‘‘DUMA’’, Wikiwand, 14 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.wikiwand.com/en/Duma> adresinden erişildi.

DUNNETT, Chris ve Hromadske International (17 Eylül 2014). ‘‘Ukraine’s ‘Battalions’ Army, Explained’’, Medium, 16 Mayıs 2017 tarihinde

<https://medium.com/@Hromadske/ukraines-shadow-army-b04d7a683493> adresinden erişildi.

“Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi”, BM Enformasyon Merkezi, 17 Mart 2017 tarihinde http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf adresinden erişildi.

“Ekspert: Esli ‘Minsk II’ Provalitsya, to Obvinyat Frantsiyu i Germaniyu” (15 Şubat 2015). Russia Today, 17 Mayıs 2017 tarihinde <https://russian.rt.com/inotv/2015-02-15/Ekspert-Esli-Minsk-2-provalitsya-to> adresinden erişildi.

ELMAS, Fatma, Y., (20 Mart 2014). “Ukrayna Krizi: AB’nin Yeni Aktörlük Sınavı”, Academia, 3 Mayıs 2017 tarihinde https://www.academia.edu/7193420/Ukrayna_Krizi_AB_nin_Yeni_Akt%C3%B6rl%C3%BCk_S%C4%B1nav%C4%B1 adresinden erişildi.

“Far-Right, Ultrationalists Played Crucial Role in Euromaidan: Analyst” (12 Kasım 2014). Sputnik News, 29 Nisan 2017 tarihinde <https://sputniknews.com/analysis/201411121014665937/> adresinden erişildi.

FERRO, Marc, “Sovyet Rejiminin Milliyetler Politikası”, der. Jean Leca, **Uluslar ve Milliyetçilikler**, çev. Siren İdemen, Metis Yayınları, İstanbul, 1998.

FRASER, Derek, (Aralık 2006). “Taking Ukraine Seriously: Western and Russian Responses to the Orange Revolution”, Centre for Gobal Studies, 17 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.uvic.ca/research/centres/globalstudies/assets/docs/publications/Taking-Ukraine-Seriously-5-3-Dec-06.pdf> adresinden erişildi.

FRASER, Derek, (3 Aralık 2013). “The Refusal of President Yanukovych of Ukraine to Sign at the EU Vilnius Summit on 28 to 29 November, the Association Agreement, Including a Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) with the European Union”, 2 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.eucanet.org/news/media-tips/6-international-relations/169-the-refusal-of-president-yanukovych-of-ukraine-to->

[sign-at-the-eu-vilnius-summit-on-28-to-29-november-the-association-agreement-including-a-deep-and-comprehensive-free-trade-area-dcfta-wi](#) adresinden erişildi.

GALLİNA, Nicole, “Ukraine Knocking at the Door? The EU-Ukraine Relationship after the Orange Revolution?”, **Ukraine on Its Meandering Path Between East and West**, der. Andrej N. Lushnycky ve Mykola Riabchuk, Peter Lang AG, Bern, 2009.

“General Assembly Adopts Resolution Calling upon States Not to Recognize Changes in Status of Crimea Region” (27 Mart 2014). United Nations, 22 Mart 2017 tarihinde <https://www.un.org/press/en/2014/ga11493.doc.htm> adresinden erişildi.

GHOSH, Palash, (19 Şubat 2014). “Euromaidan: The Dark Shadows Of The Far-Right In Ukraine Protests”, International Business Times, 28 Nisan 2017 tarihinde <http://www.ibtimes.com/euromaidan-dark-shadows-far-right-ukraine-protests-1556654> adresinden erişildi.

“Glava gosudarstva utverdil Strategiyu ustoychivogo razvitiya 'Ukraina-2020' ” (12 Ocak 2015). President of Ukraine Official Website, 11 Mart 2017 tarihinde <http://www.president.gov.ua/ru/news/glava-derzhavi-zatverdiv-strategiyu-stalogo-rozvitku-ukrayin-34506> adresinden erişildi.

“Gorbachev Doctrine”, Althistory Wiki, 10 Mayıs 2017 tarihinde [http://althistory.wikia.com/wiki/Gorbachev_Doctrine_\(Communist_World\)](http://althistory.wikia.com/wiki/Gorbachev_Doctrine_(Communist_World)) adresinden erişildi.

GÖMEÇ, Sadettin, “Kırım Bölgesinde İlk Türkleşme Faaliyetleri”, T.C. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı Avrasya Etüdüleri, Sayı: 35, 2009.

GROVE, Thomas ve BALMFORTH, Richard (3 Kasım 2014). “Ukraine crisis deepens after rebel vote in east”, Reuters, 16 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-rebel-election-idUSKBN0IL3AP20141103> adresinden erişildi.

“Guam-Organization”, Guam-Organization İnternet Sitesi, 13 Mayıs 2017 tarihinde

<http://guam-organization.org/node/240> adresinden erişildi.

GÜLŞEN, Halit, (27 Ocak 2017). “2016’nın unutulmuş savaşı: Ukrayna”, Aljazeera, 9 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/2016nin-unutulan-savasi-ukrayna> adresinden erişildi.

GÜRBÜZ, Mehmet ve KARABULUT, Murat “SSCB’nin Dağılmasıyla Bağımsızlığına Kavuşan Ülkelerde Sosyo-Ekonomik Benzerlik Analizi”, Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilgi Dergisi, Sayı: 50, 2009.

HACIOĞLU, Nerdun, (4 Aralık 2014). “Rusya lideri Putin: Kırım bizim Kudüs’ümüzdür”, Hürriyet Gazetesi, 21 Şubat 2017 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/rusya-lideri-putin-kirim-bizim-kudus-umuzdur-27709590> adresinden erişildi.

HERD, Graeme, P., “Russia and the ‘Orange Revolution’: Response, Rhetoric, Reality?”, The Quarterly Journal, Cilt: 4, Sayı: 2, 2005, 16 Mayıs 2017 tarihinde <http://procon.bg/bg/node/1706> adresinden erişildi.

“Holodomor”, Holodomorct, 9 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.holodomorct.org/history.html> adresinden erişildi.

İMANBEYLİ, Vügar, “Ülke-İçi Krizden Uluslararası Soruna Ukrayna-Kırım Meselesi”, SETA Perspektif, Sayı: 36, 2014.

İSMAYILOV, Meşdi, **Avrasyacılık: Mukayeseli Bir Okuma, Türkiye ve Rusya Örneği**, 1. Basım, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2011.

İŞYAR, Ömer, Göksel, “Avrasya’da Devletlerin Şekilleniş, Yükseliş ve Düşüş Süreçleri: Türk ve Rus Örnekleri”, USAK, Cilt: 3, Sayı: 6, 2008.

JACOBSEN, Katherine, (20 Mayıs 2014). “Ukraine’s Far-Right: Popular or Propaganda?”, Aljazeera, 28 Nisan 2107 tarihinde <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2014/05/ukraine-far-right-popular-propaganda-2014520121212590213.html> adresinden erişildi.

JARABİK, Balazs ve BİLA, Yuliya, (17 Haziran 2015). “And Then There Were Five: The Plight of Ukraine’s Oligarchs”, Carnegie Moscow Center, 16 Mayıs 2017 tarihinde <http://carnegie.ru/commentary/?fa=60429> adresinden erişildi.

KARATNYCKY, Adrian, “Ukraine’s Orange Revolution”, Foreign Affairs, Cilt: 84, Sayı: 2, 2015. 16 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.global.wisc.edu/peace/readings/supplemental-johnson-orange.pdf> adresinden erişildi.

KAVUKÇU, Melih, “Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Avrupa Birliği'ne Ekonomik Entegrasyonu: Çek Cumhuriyeti Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.

“KEİÖ”, T.C. Dışişleri Bakanlığı, 13 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-kei.tr.mfa> adresinden erişildi.

KELLEY, Michael, B., (4 Mart 2014). “PUTIN: What Happened In Kiev Was An Unconstitutional Overthrow And Yanukovych Is Still President”, Business Insider, 4 Nisan 2017 tarihinde <http://www.businessinsider.com/putin-what-happened-in-kiev-was-an-unconstitutional-overthrow-and-yanukovych-is-still-president-2014-3> adresinden erişildi.

“Kırım’daki Ukrayna vatandaşları AB'ye vizesiz giremeyecek” (14 Mayıs 2017). Kırım Haber Ajansı, 28 Mayıs 2017 tarihinde <http://qha.com.ua/tr/siyaset/kirim-daki-ukrayna-vatandaslari-ab-ye-vizesiz-giremeyecek/155840/> adresinden erişildi.

“Kiev Vows to Stop Oligarch-Backed Political Crisis Scenario” (23 Mart 2015). Sputnik, 17 Mayıs 2017 tarihinde <https://sputniknews.com/politics/201503231019894757/> adresinden erişildi.

KINSTLER, Linda, (9 Mayıs 2014). “Why is Ukraine’s Army So Appallingly Bad?”, New Republic, 16 Mayıs 2017 tarihinde <https://newrepublic.com/article/117710/ukraines-army-small-sovietized-underfunded-and-poorly-trained> adresinden erişildi.

KOÇAK, Muhammed, “Bölgesel Çatışmadan Küresel Krize Doğu Ukrayna”, SETA, Sayı: 135, 2015.

KOFMAN, Michael, (22 Şubat 2015). “Don't Doubt the Ceasefire”, Foreign Affairs, 11 Mayıs 2017 tarihinde https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2015-02-22/dont-doubt-ceasefire?cid=rss-russia_fsu-dont_doubt_the_ceasefire-000000 adresinden erişildi.

“Kolhoz”, Wikiwand, 11 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.wikiwand.com/tr/Kolhoz> adresinden erişildi.

“Kompleks Mer Po Vpolneniyu Minskih Soglashenih” (12 Şubat 2015). OSCE, 17 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.osce.org/ru/cio/140221?download=true> adresinden erişildi.

KÖSE, Osman, “Kırım'ın Ruslar Tarafından İşgal ve İlhak Edilmesi”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Ed. Güler Eren, Cilt: 18, Ankara, 2002.

KRAMER, Andrew, E., (2 Ocak 2006). “Russia Cuts Off Gas to Ukraine in Cost Dispute”, The New York Times, 9 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.nytimes.com/2006/01/02/world/europe/russia-cuts-off-gas-to-ukraine-in-cost-dispute.html> adresinden erişildi.

KRAMER, Andrew, E ve GORDON, Michael, R (13 Şubat 2015). “U.S. Faults Russia as Combat Spikes in East Ukraine”, The New York Times, 18 Mayıs 2017 tarihinde https://www.nytimes.com/2015/02/14/world/europe/ukraine-fighting-escalates-ahead-of-truce.html?_r=0 adresinden erişildi.

“Kremlin Warns Kiev Over ‘Suicidal’ Ukraine-EU Trade Deal” (19 Ağustos 2013). Sputnik International, 11 Nisan 2017 tarihinde <https://sputniknews.com/russia/20130819182849320-Kremlin-Warns-Kiev-Over-Suicidal-Ukraine-EU-Trade-Deal/> adresinden erişildi.

“Krizin yıldönümünde Ukrayna” (1 Aralık 2014). Ukrayna Haber, 2 Mart 2017 tarihinde

http://ukraynahaber.com/index.php?option=com_k2&view=item&id=4285:mevdan-kiiev&Itemid=197&tmpl=component&print=1 adresinden erişildi.

“Kronoloji: Ukrayna'nın Dönüm Noktaları” (2014). Aljazeera, 1 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/kronoloji/kronoloji-ukraynanin-donum-noktalari> adresinden erişildi.

KURAT, Akdes Nimet, **Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar**, 2.Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987.

KUZİO, Taras, “Is Ukraine Part of Europe's Future?”, The Washington Quarterly, Cilt: 29, Sayı: 3, 2006.

KUZİO, Taras, (16 Kasım 2009). “Ukrainian Presidential Candidate Yulia Tymoshenko's Foreign Policy”, The Jamestown Foundation, 11 Mayıs 2017 tarihinde <https://jamestown.org/program/ukrainian-presidential-candidate-yulia-tymoshenkos-foreign-policy/#.VICzLJVxnmS> adresinden erişildi.

KUZİO, Taras, “Ukraine's Relations with the West since the Orange Revolution”, European Security, Cilt: 21, Sayı: 3, Londra, 2012. 1 Mayıs 2017 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/254232411_Ukraine's_relations_with_the_West_since_the_Orange_Revolution adresinden erişildi.

KUZUCU, Serhat, “II. Katerina Dönemi Osmanlı-Rus İlişkilerinde Kırım”, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı: 185, 2010.

LALLY, Kathy, (17 Nisan 2014). “Putin's Remarks Raise Fears of Future Moves Against Ukraine”, The Washington Post, 25 Nisan 2017 tarihinde https://www.washingtonpost.com/world/putin-changes-course-admits-russian-troops-were-in-crimea-before-vote/2014/04/17/b3300a54-c617-11e3-bf7a-be01a9b69cf1_story.html?utm_term=.5e6f75502c6f adresinden erişildi.

MARSZAL, Andrew, (2 Aralık 2013). “Ukraine Protests ‘More Like a Pogrom Than a Revolution’, Says Putin”, The Telegraph, 2 Nisan 2017 tarihinde <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10489133/Ukraine->

[protests-more-like-a-pogrom-than-a-revolution-says-Putin.html](http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf) adresinden erişildi.

MATTHEWS, Owen, (21 Ocak 2010). “How Europe Lost Ukraine?”, Newsweek, 16 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.newsweek.com/how-europe-lost-ukraine-70999> adresinden erişildi.

“Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi”, BM Enformasyon Merkezi, 23 Mart 2017 tarihinde http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf adresinden erişildi.

“Medvedev i Yanukovich Podpisali Soglashenie o Prodlenii Bazirovania Chernomorskovo Flota” (21 Nisan 2010). Vzgliad Delovaia Gazeta, 1 Mayıs 2017 tarihinde <https://vz.ru/news/2010/4/21/395245.html> adresinden erişildi.

“Mejdunarodnyy Sud OON Obyazal RF Soblyudat Prava Krimskih Tatar” (19 Nisan 2017). Euro News, 17 Mayıs 2017 tarihinde <http://ru.euronews.com/2017/04/19/un-court-rejects-ukraine-bid-for-measures-against-pro-russian-rebels> adresinden erişildi.

“Oligarşi”, Wikiwand, 22 Şubat 2017 tarihinde <http://www.wikiwand.com/tr/Oligar%C5%9Fi> adresinden erişildi.

“OSCE/ODIHR Election Observation Mission” (30 Haziran 2014). Organization for Security and Co-operation in Europe, 23 Şubat 2017 tarihinde <http://www.osce.org/odihr/elections/ukraine/120549?download=true> adresinden erişildi.

“Over 100 Ukrainian Troops, 50 Civilians Killed During Ceasefire: DM” (8 Haziran 2015). Xinhua News, 17 Mayıs 2017 tarihinde http://news.xinhuanet.com/english/2015-06/08/c_134308193.htm adresinden erişildi.

ÖLMEZOĞULLARI, Nalan, **Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm**, 5. Basım, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2008.

ÖZARSLAN, Bahadır, B., “Soğuk Savaş Sonrasında Kırım’ın ve Kırım Tatar

Türklerinin Statüsü”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 10, Sayı: 39, 2014.

ÖZBAY, Fatih, (22 Temmuz 2014). “Ukrayna’da Düşürülen Malezya Uçağı Dengeleri Sarsabilir”, Aljazeera Türk, 6 Mart 2017 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/ukraynada-dusurulen-malezya-ucagi-dengeleri-sarsabilir> adresinden erişildi.

ÖZDAL, Habibe, “AB ve Rusya Arasında Ukrayna: Hayaller ve Gerçekler”, USAK-Avrasya Araştırmaları Merkezi, Sayı: 26, 2013.

ÖZDAL, Habibe ve DEMYDOVA, Victoriia, “Türkiye Ukrayna İlişkileri: Yüksek Potansiyel, Düşük Voltaj”, USAK Analiz, Sayı: 16, Ankara, 2011.

ÖZDAL, Habibe, v.d.; “Ukrayna Siyasi Krizinde Rusya ve Batı’nın Tutumu”, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu-USAK Analiz, Sayı: 28, Mart 2014.

ÖZKAN, Selim, Hilmi, “XVII. Yüzyılın Sonları ile XVIII. Yüzyılın Başlarında Osmanlı-Rus İlişkileri ve Karadenizin Güvenliği Meselesi”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 14, 2007.

PAUL, Amanda, “After Vilnius: The Future of EU-Ukraine Relations”, Turkish Policy Quarterly, Cilt: 12, Sayı: 4, Kış 2014.

“Poroşenko’nun hedefi AB” (7 Haziran 2014). Deutsche Welle, 12 Şubat 2017 tarihinde <http://www.dw.com/tr/poro%C5%9Fenkonun-hedefi-ab/a-17691010> adresinden erişildi.

“Postpredstvo RF pokazalo NATO, ‘gde na Ukraine fashisti’ ”(3 Aralık 2014). Ria Novosti, 9 Mayıs 2017 tarihinde <https://ria.ru/world/20141203/1036335888.html> adresinden erişildi.

PURTAŞ, Fırat, **Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu**, Barış Platin Yayınevi, Ankara, 2005.

“Putin Kırım’ı Kosova’ya Benzetti” (17 Kasım 2014). Aktif Haber, 15 Haziran 2016 tarihinde <http://www.aktifhaber.com/putin-kirimi-kosovaya-benzetti->

1076404h.htm adresinden erişildi.

“Putin nazval yugo-vostok Ukraynu Novorossiyej” (17 Nisan 2014). Faktı i Kommentarii, 17 Mayıs 2017 tarihinde <http://fakty.ua/180308-putin-nazval-vostok-ukrainy-novorossiej> adresinden erişildi.

“Putin: Russia’s not against Ukraine’s association with EU, would object to NATO membership” (21 Kasım 2013). KyivPost, 8 Mayıs 2017 tarihinde <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/putin-russia-not-against-ukraines-association-with-eu-would-object-to-nato-membership-332220.html> adresinden erişildi.

“Putin’in intikam planı” (5 Ağustos 2014). Deutsche Welle, 13 Mart 2017 tarihinde <http://www.dw.com/tr/putinin-intikam-plan%C4%B1/a-17833498> adresinden erişildi.

“Q&A: Russia-Ukraine Gas Row” (20 Ocak 2009). BBC News, 15 Mayıs 2017 tarihinde <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7240462.stm> adresinden erişildi.

“Q&A: Ukraine Gas Row” (4 Ocak 2006). BBC News, 9 Mayıs 2017 tarihinde <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4569846.stm> adresinden erişildi.

“Reversal of Fortune” (6 Eylül 2014). The Economist, 24 Nisan 2017 tarihinde <http://www.economist.com/news/briefing/21615605-now-willing-use-russian-troops-more-or-less-openly-eastern-ukraine-vladimir-putin-has> adresinden erişildi.

“Russia & the 2004 Presidential Election”, Global Security İnternet Sitesi, 17 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.globalsecurity.org/military/world/ukraine/election-2004-r.htm> adresinden erişildi.

“Russification”, Wikipedia, 2 Nisan 2017 tarihinde <http://en.wikipedia.org/wiki/Russification> adresinden erişildi.

SARAÇLI, Murat, “Rusya Federasyonu’nun Yakın Çevre Politikası’nda Dış Rusların Yeri ve Kırım Meselesi”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 45, 2015.

SARAY, Mehmet, **Rus İşgali Devrinde Osmanlı Devleti İle Türkistan Hanlıkları Arasındaki Siyasi Münasebetler (1775-1875)**, 1. Basım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994.

SARIKAYA, Yalçın, “Turuncuya Veda: Ukrayna’nın Kritik Seçimi”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 25, 2010.

“SBU: ‘Ukrayna’da 6 bin Rus askeri savaşıyor’ ” (15 Mart 2016). Kırım Haber Ajansı, 19 Mayıs 2017 tarihinde <http://qha.com.ua/tr/yasam-olaylar/sbu-quot-ukrayna-da-6-bin-rus-askeri-savasiyor-quot/143570/> adresinden erişildi.

SCHNEIDER, William (Aralık 2004). “Ukraine’s ‘Orange Revolution’ ”, The Atlantic, 10 Mayıs 2017 tarihinde <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2004/12/ukraines-orange-revolution/305157/> adresinden erişildi.

SCHWARZ, Peter (5 Ocak 2006). “The Gas Conflict Between Russia and Ukraine”, World Socialist Web Site, 11 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.wsws.org/en/articles/2006/01/gazp-j05.html> adresinden erişildi.

SHARKOV, Damien (15 Mart 2015). “Rebels in Ukraine ‘Not Russia’s Puppets’, Says Putin Aide”, Newsweek, 11 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.newsweek.com/rebels-ukraine-not-russias-puppets-says-putin-aide-316051> adresinden erişildi.

SHUMYLO-TAPIOLA, Olga, “Ukraine at the Crossroads: Between the EU DCFTA & Customs Union”, Russia/NIS Center, Sayı: 11, Nisan 2012. 24 Nisan 2017 tarihinde http://carnegieendowment.org/files/Ukraine_at_the_Crossroads-Between_the_EU_DCFTA_Customs_Union.pdf adresinden erişildi.

SİMON, Gerhard, “After the Orange Revolution: the Rocky Road to Democracy”, **Ukraine on its Way to Europe**, Ed. Juliane Besters-Dilger, Peter Lang AG, Frankfurt, 2009.

SİNGH, Vijay (5 Kasım 1994). “Stalin ve 2. Dünya Savaşı Sonrası SSCB’de ‘Pazar

Sosyalizmi' Sorunu'', Revolutionary Democracy, 9 Mayıs 2017 tarihinde, <http://revolutionarydemocracy.org/Turkish/marksocturk.htm> adresinden erişildi.

“SMI: posle sobituy v Odesse 2 maya 48 chelovek propali bez vesti” (6 Mayıs 2014). Mail.ru Novosti, 15 Mart 2017 tarihinde <https://news.mail.ru/politics/18089942/?frommail=1> adresinden erişildi.

SMITH, Nicholas, R., “The EU’s Difficulty in Translating Interests into Effective Foreign Policy Action: A Look at the Ukraine Crisis”, Baltic Journal of European Studies, Tallinn University of Technology, Cilt: 4, Sayı: 1 (16), 2014.

SMITH, Stephen, A., **Rus Devrimi.**, çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2010.

SONNE, Paul (29 Mayıs 2015). “ ‘Novorossiya’ Falls From Putin’s Vocabulary as Ukraine Crisis Drags”, Wall Street Journal, 16 Mayıs 2017 tarihinde <https://www.wsj.com/articles/novorossiya-falls-from-putins-vocabulary-as-ukraine-crisis-drags-1432936655> adresinden erişildi.

“Sovhoz”, Wikiwand, 11 Mayıs 2017 tarihinde <https://www.wikiwand.com/tr/Sovhoz> adresinden erişildi.

“Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği”, Wikiwand, 9 Mayıs 2017 tarihinde http://www.wikiwand.com/tr/Sovyet_Sosyalist_Cumhuriyetler_Birli%C4%9Fi adresinden erişildi.

“Statement of the Heads of State or Government on Ukraine” (6 Mart 2014). European Council, 24 Mart 2017 tarihinde https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/141372.pdf adresinden erişildi.

STEELE, Jonathan (6 Eylül 2005). “Putin still bitter over orange revolution”, The Guardian, 16 Mayıs 2017 tarihinde <https://www.theguardian.com/world/2005/sep/06/russia.jonathansteele> adresinden erişildi.

“Symon Petlyura”, Britannica, 8 Mayıs 2017 tarihinde <https://www.britannica.com/biography/Symon-Petlyura> adresinden erişildi.

TECER, Ömer, Ç., “Jeopolitik ve Tarihsel Bir Rekabet Sahası Olarak Ukrayna ve Dış Politika Parametreleri”, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 4, 2014.

“The Situation in the Eastern Regions of Ukraine” (4 Haziran 2017). Information Analysis Center (National Security of Ukraine), 4 Haziran 2017 tarihinde <http://mediarnbo.org/2017/06/04/map-ato-04-06-2017/?lang=en> adresinden erişildi.

TYMOSHENKO, Yuliya (29 Haziran 2005). “Ukraine Deserves EU Membership”, Voltairnet, 17 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.voltairenet.org/article30522.html> adresinden erişildi.

TORBAKOV, İgor, “Rusya’dan Ayrı ya da Rusya’nın Bir Parçası Olarak: Ukrayna-Rusya İlişkilerinin Kederli Bir Destanı”, çev. Işık Kuşçu, Avrasya Dosyası, Cilt: 6, Sayı: 4, 2001.

“Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT)”, UNODA, 14 Mayıs 2017 tarihinde <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/> adresinden erişildi.

TURAN, Günhan, “Bağımsız Ukrayna’nın Dış Politika Seçenekleri”, **Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna**, der. Erhan Büyükkakıncı, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004.

TURAN, Gökhan, “Ukrainian Foreign Policy and Its Domestic Sources”, Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

TURCHİNOV, Aleksander (14 Şubat 2014). “US, EU, UN Recognize Ukraine’s New Government”, Tass Russian News Agency, 17 Nisan 2017 tarihinde <http://tass.com/world/720696> adresinden erişildi.

TÜYSÜZOĞLU, Göktürk, “Ukrayna’da Turuncu Devrimin Sonu”, DergiPark

Akademik, Sayı: 3, Ocak 2011, 19 Nisan 2017 tarihinde <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/gumussosbil/article/view/5000004276/5000004789> adresinden erişildi.

TÜYSÜZOĞLU, Göktürk, “Ukrayna, Başarısız Bir Devlet Mi?”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 49, Bahar 2016.

“Ukraine: Abuses and war crimes by the Aidar Volunteer Battalion in the north Luhansk region” (8 Eylül 2014). United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 17 Mayıs 2017 tarihinde http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CAT/Shared%20Documents/UKR/INT_CAT_NGO_UKR_18678_E.pdf adresinden erişildi.

“Ukraine ceasefire: New Minsk agreement key points” (12 Şubat 2015). BBC News, 14 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.bbc.com/news/world-europe-31436513> adresinden erişildi.

“Ukraine conflict: Deadly shell hits Donetsk hospital” (4 Şubat 2015). BBC News, 16 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.bbc.com/news/world-europe-31129484> adresinden erişildi.

“Ukraine crisis in maps” (8 Eylül 2015). BBC News, 18 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.bbc.com/news/world-europe-27308526> adresinden erişildi.

“Ukraine Crisis: Yanukovich and the Tycoons” (11 Aralık 2013). BBC News, 22 Nisan 2017 tarihinde <http://www.bbc.com/news/world-europe-25323964> adresinden erişildi.

“Ukraine president holds two mitts full of Russian passports and military IDs dropped by soldiers” (7 Şubat 2015). National Post, 14 Mayıs 2017 tarihinde <http://news.nationalpost.com/news/world/ukraine-president-holds-two-mitts-full-of-russian-passports-and-military-ids-dropped-by-soldiers> adresinden erişildi.

“Ukraine’s Sharp Divisions” (23 Nisan 2014). BBC News, 12 Nisan 2017 tarihinde <http://www.bbc.com/news/world-europe-26387353> adresinden erişildi.

“Ukrayna ile Rusya arasındaki gerginlik Lahey’e taşındı” (6 Mart 2017). Euro News, 19 Nisan 2017 tarihinde <http://tr.euronews.com/2017/03/06/ukrayna-ile-rusya-arasindaki-gerginlik-lahey-e-tasindi> adresinden erişildi.

“Ukrayna krizinde 2 yılda 10 bin kişi öldü” (23 Şubat 2017). Gazete Vatan, 10 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.gazetevatan.com/ukrayna-krizinde-2-yilda-10-bin-kisi-oldu-1041867-dunya/> adresinden erişildi.

“Ukrayna: 21 Adımda Barıştan İç Savaşa” (25 Kasım 2014). Radikal Gazetesi, 11 Mart 2017 tarihinde <http://www.radikal.com.tr/dunya/ukrayna-21-adimda-baristan-ic-savasa-1238574/> adresinden erişildi.

“Ukrayna’nın AB Yolundaki Engeli: Yulya Timoşenko” (15 Ekim 2013). Euro News, 10 Mayıs 2017 tarihinde <http://tr.euronews.com/2013/10/15/ukrayna-nin-ab-yolundaki-engeli-yulya-timosenko> adresinden erişildi.

“Ukrayna’daki Çatışmalardan Kaçanların Yeni Vatanı Rusya mı?” (7 Mart 2017). Euro News, 30 Nisan 2017 tarihinde <http://tr.euronews.com/2017/03/07/ukrayna-daki-catismalardan-kacanlarin-yeni-vatani-rusya-mi#> adresinden erişildi.

“Ukrayna’nın AB Kararı” (27 Kasım 2013). Haberler İnternet Sitesi, 21 Nisan 2017 tarihinde <https://www.haberler.com/ukrayna-nin-ab-karari-5357705-haberi/> adresinden erişildi.

ÜNSAL, Zeynep, E., (5 Ocak 2012). “Türkiye’de Self Determinasyon Neden Mümkün Değildir?”, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 9 Mart 2017 tarihinde http://www.21yyte.org/tr/arastirma/terorizm-ve-terorizmler-mucadele/2012/01/05/6441/turkiyede-self-determinasyon-neden-mumkun-degildir#_ftn2 adresinden erişildi.

“Vse punkti mirnogo plana Poroshenko po Donbassu” (20 Haziran 2014). Vesti-Ukr, 17 Mayıs 2017 tarihinde <http://vesti-ukr.com/donbass/57644-poroshenko-obnarodoval-mirnyj-plan-po-donbassu> adresinden erişildi.

WALKER, Shaun (18 Aralık 2013). “Vladimir Putin Offers Ukraine Financial

Incentives to Stick with Russia”, The Guardian, 3 Mayıs 2017 tarihinde <https://www.theguardian.com/world/2013/dec/17/ukraine-russia-leaders-talks-kremlin-loan-deal> adresinden erişildi.

WILSON, Andrew, **Ukraine’s Orange Revolution**, Yale University Press, London, 2005.

YAPICI, Utku (2015). “Ukrayna-Nato İlişkilerinin Tarihsel Analizi”, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 22 Nisan 2017 tarihinde <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/YAPICI-Utku-UKRAYNA-NATO-%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0N%C4%B0NTAR%C4%B0HSEL-ANAL%C4%B0Z%C4%B0.pdf> adresinden erişildi.

YILDIRIM, Fevzi, “21. Yüzyıl Jeopolitik Güç Merkezleri Ekseninde Rusya-Ukrayna İlişkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.

YOUNGS, Richard, “EU Policy on Ukraine during and since the Orange Revolution: A Door Neither Closed nor Open”, **Making EU Foreign Policy National Preferences European Norms and Common Policies** (Elektronik Kitap), der. Daniel C. Thomas, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2011.

YÜKSEL, Emre, “Ukrayna AB Deftlerini Kapatıyor mu?”, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Sayı: 62, Kasım 2013, 9 Mayıs 2017 tarihinde <http://bultenler.ankara.edu.tr/dergiler/49/1010/sayi1010.pdf> adresinden erişildi.

YÜKSEL, Sinan, “Rusların Karadeniz Yönünde Yapmış Oldukları İlk Yayılma Faaliyetleri (18. Yüzyılın Başlarına Kadar)”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 28, Nisan 2013.

ZOİDOV, K. H. v.d.; (Kasım 2011). “Analiz i Regulirovaniye Tsikličeskogo Haraktera Razvitiya Ekonomičeskoy Dinamiki Stran Sodrujestva Nizavisimih Gosudarstv v Kontekste Modernizatsiyi”, Russian Academy of Sciences, 13 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.ipr-ras.ru/articles/zoidov11-01.pdf> adresinden erişildi.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Halit Burak UYANIKER

Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara, 24.10.1987

Öğrenim Durumu:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Rus Dili ve Edebiyatı	Belgorod Devlet Üniversitesi	2009/Terk
Lisans	Felsefe	Anadolu Üniversitesi	2014
Yüksek Lisans	Uluslararası İlişkiler	Atılım Üniversitesi	2017

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
Pr Club Sapphire Hotel	Night Auditor	2010
Pegas Hotels	Night Auditor	2011
Topkapı Palace	Night Auditor	2013-2014

Yabancı Diller : Rusça (İleri), İngilizce (iyi), Portekizce (Orta)

E-posta : halituyaniker@gmail.com

Telefon : +90 507 891 63 52

Tarih : 13.06.2017

İNTİHAL RAPORU

Turnitin Orijinallik Raporu

Tez Halit Burak Uyaniker tarafından

ÖDEV 2 (SBE TEZ 1) den

- 27-Tem-2017 15:14 EEST' de işleme konu
- NUMARA: 833477602
- Kelime Sayısı: 19086

Benzerlik Endeksi

%12

Kaynağa göre Benzerlik

Internet Sources:

%11

Yayınlar:

%3

Öğrenci Ödevleri:

%3